СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 29

БАСНЕ

ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА

СВЕСКА ДРУГА

ИЗДАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

I коло (1892)

1. Живот и Прикљученија Димитрија Обрадовића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Ж. Поповић. Цена 2 дин.

2. С мора и са сува, црте др. Милана Јовановића. Цена 2 дин.

3. Даворје J. С. Поповића, за штампу приредио и речник и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 2 дин.

4. Бакоња Фра-Брне, написао Симо Матавуљ; с речником и предговором Љуб. Јовановића. Цена 3 дин.

5. Драматски Списи Косте Трифковића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Данило А. Живаљевић. Цена 2 дин.

6. Истинска Служба, написао И. Н. Потапенко, превео М. Ђ. Милићевић. Цена 2 дин.

7. Историја Српскога Народа с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љуб. Ковачевић и Љуб. Јовановић, свеска I. Цена 2 дин.

II коло (1893)

8. Живот и Прикљученија Димитрија Обрадовића, свеска II, за штампу приредио и поговор и речник написао Ж. Поповић. Цена 2 дин.

9. Мемоари Проте Матије Ненадовића, за штампу приредио и предговор, регистре и речник написао Љубомир Ковачевић. Цена 4 дин.

10. Два Идола, написао Богобој Атанацковић, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 3 дин.

11. Камено Доба, написао Јован Жујовић. Цена 3 дин.

12. Прве Жртве, приповетка из српске прошлости, написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

13. Из Природе, мањи списи др. Јосифа Панчића, за штампу приредио и предговор написао Ж. Живановић. Цена 3 дин.

14. С Француског Парнаса, преводи Владимира М. Јовановића. Цена 3 дин.

III коло (1894)

15. Антологија Дубровачке Лирике, за штампу приредио и предговор и речник написао Милан Решетар. Цена 2 д.

16. Тамо амо по Истоку, црте др. Милана Јовановића, свеска I, с речником и с картом Индискога Океана и околних земаља. Цена 3 дин.

17. Песме Јована Илића, за штампу приредио Љуб. Стојановић. Цена 3 дин.

18. Драматски Списи Косте Трифковића, свеска II, за штампу приредио и предговор написао Дан. А. Живаљевић. Цена 2 дин.

19. Воденица на Флоси, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска I. Цена 3 дин.

20. Воденица на Флоси, написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска II. Цена 3 дин.

21. Историја Српскога Народа, с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић, свеска II. Цена 2 дин.

IV коло (1895)

22. Басне Доситеја Обрадовића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

23. Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића, свеска I, за штампу приредио и предговор написао Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

24. Низ старијих приповедака, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 3 дин.

25. Тамо амо по Истоку, црте др. Милана Јовановића, свеска II, с речником. Цена 3 дин.

26. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска I, с предговором, напоменама и речником. Цена 3 дин.

27. Тартиф и Тврдица, комедије од Молијера, превели Јован Ђорђевић и др. Владан Ђорђевић, за штампу приредио и предговор написао Јован Бaја. Цена 2 дин.

28. Из науке о светлости, написао Ђорђе М. Станојевић, с предговором и 158 слика. Цена 3 дин.

V коло (1896)

29. Басне Доситеја Обрадовића, свеска II, за штампу приредио и поговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

30. Друга Певанија Змаја Ј. Јовановића, свеска II, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

31. Слике из сеоскога живота, написао Јанко М. Веселиновић, свеска I. Цена 2 дин.

32. Тодор од Сталаћа, трагедија у пет чинова, написао Милош Цветић. Цена 2 дин.

33. Бијесни Роландо, спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска II, с напоменама и речником. Цена 3 дин.

34. Девајтис, роман од Марије Рођевичевне, превео с пољскога Никола Манојловић — Рајко. Цена 3 дин.

35. Књига о здрављу, српско издање приредио др. Милан Јовановић — Батут, са 53 слике у тексту и 2 засебне таблице у боји. Цена 3 дин.

Свако засебно коло књига може се добити преко повереника или непосредно од Управе Српске Књижевне Задруге по цену од 10 динара.

29 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 29

БАСНЕ

ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА

СВЕСКА ДРУГА

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖ. ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1896

ПРЕГЛЕД САДРЖИНЕ

СТРАНА

БАСНЕ

Д. ОБРАДОВИЋА

II

113.
КОРЊАЧА И ОРАО

Корњача молила орла да је научи летити. Вели јој орао: „Седи ти с миром, и одај тако пониско како си и до сад, боље ће за те бити; зашто сложеније твојега тела није за висину начињено.“ Неће ова оно шта је за њу, него све досађује молећи.

Узме је орао, подигне у висину, пак је пусти: „Ајде, лети сад.“ Почне она летити, ал' како не ваља. Падне на земљу, и сва се згрува.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Меримо и познајмо себе, и не иштимо што није за нас, зашто ако не получимо осрамотићемо се, но то је ништа, нека иде; али ово што ћу рећи, видиће се многим за *παράδοξον* (чрезвичајно), обаче права је истина: баш онда кад получи ко оно што није за њега, највећма се осрамоти. Зашто онде где ствари управ и како ваља иду, а не наопако (што 'но реч) и наузнако, коме се год велико

што даје, неотложно мора се од њега што велико и ожидавати, које ако он није кадар исполнити, онда је управ: „осрамотисмо се!" Те веома!

Један шаљив игуман мољаше Викентија Јоановича, белиградскога митрополита, да га учини владиком ако ће барем за неколико дана. „А на што ти то?" рече му митрополит. „Како на што? Да се протежем у кревету, кад ми попови јутрењу чате, да оданде мир всјем вичем, и да благосиљљам." Леп сарказмус!

По не само они који иште ваља да добро гледа шта иште, но и онај који има власт давати дужан је колико више може гледати шта и коме даје, зашто и он весма греши ако даје гди не пристоји.

Александру Македонскому дође један од његови дворјана и запроси од њега два таланта да удоми кћер своју. Цар заповеди да му се даду пет таланта. Вели дворјанин: то је много за моју кћер. „Узми, пак ћути" рече му цар. „Александру би срамота била мало дати." Ово су многи фалили и до неба дизали. Али сад сви паметни људи налоде, да је у том Александер сасвим лудо поступао. Цар мора бити најправдољубивији од свију други, а света правда изискује да се даје што коме надлежи, следователно праведан владјетељ дужан је добро сматрати што од кога узима и што коме даје, да све с правдом бива. Александер је сву Асију разграбио и толике народе одерао, а другима без разлога и лудо давао.

Како дошло наопако, тако и прошло! Педесет штапа по туђи бутина шта је то?

Филип, његов отац, у овом што ћу казати паметније је поступио. Један ритор, парасит, илити похлебник, ил' јошт лепше лижисан, при трапези учини му велику похвалу, и за то заиште на поклон једну златну чашу. Филип на ма̑ заповеди да се та иста чаша̀ даде Евршиду, трађедијотворцу, који јеђаше с миром, мучећи. „Како то?" вели ритор, „ја је иштем, а ти је другом дајеш који је не иште." „Правда," одговори Филип, „он је не иште, али је достојнији од тебе имати."

Један персијски султан и он је у овом што следује паметно учинио. Дође му један лукав дервиш, који се чињаше луд, знајући да Турци луде као свеце почитују, и запита га: верује ли он у Алкоран? „Јао, јао, какво је то питање?" рече му султан, „јеси л' ти читав? Како ја не би у њега веровао, кад сам, фала Богу, Турчин?"

„А стоји ли у Алкорану написано", опет запита дервиш, „да су сви Турци браћа?"

„Бака! Како не би стајало, кад стоји?" одговори султан.

„А пише ли у Алкорану", придода делидервиш, „да браћа што год имаду право међу собом разделе?"

„Та пише, прођи ме се, аман! Ко вели да не пише?"

„Е добро", приложи други, „а ти ајде, пак раздели са мном све што год имаш."

Онда султан, за избавити га се, пружи му једну пијастру?

„Те тако ти право делиш,“ рече му онај, „од толиког блага мени, брату твоме, само једну пијастру?“

„Бре, узми, пак јошт ни пискац“, отвешта паметни султан, „јер знаш шта га нас је кардаша; ако сви навале и поврву свој део искати, неће ти, бојим се, ни толико допасти.“ Узме чини-луда пијастру, пак опраши, мислећи у себи: не замочи! Хитар си ти, али је ови још хитрији.

Добро се је мало у књизи и пошалити, јер би иначе моја дечица задремала читајући, а књизи мало атара над којом се дрема.

Навластито просвештен владјетељ добро гледа какви су они који службе и достоинства од њега ишту. Цар Петар Велики уредио је закон, да се на општа достоинства добродетељни и учени избирају. „А гди се не нађе учен“, упитају га, „што ћемо ту?“ „Туваља тражити добродетељна“, одговори монарх. Правда, ово се добро зна, може многи учен бити, а за нека дела ништа не ваљати. А јошт ако је учен а зао, строптивонараван, пакостан, лукав и злобан, онда се управ крсти од њега и „господи помилуј“ вичи, зашто је такови с намеренијем и са знањем зао, а ко је на ови начин зао, подај му само власт у шаке, пак ето ти Нерона и Калигуле заједно, који су желили да сав народ римски само један врат има, да им се с једним ударцем све главе смлате. Управ добро срце, красна и благо-

родна душа и здрава человеческа памет у коме се наоде, такови је за велико достоинство, зашто он кад о чему сумња, уме совет искати и примати, а наипаче његова нелесна и чиста љубов к добродетељи њега ће всегда на добро наставити.

114.
ДЕТЕ И СРЕЋА

Дете легне спавати баш код устија таког бунара, у који ласно можаше превалити се и удавити. Дође срећа под видом жене, пробуди га и прошиба. Пита дете плачући: зашто га бије. „Ето зато“, одговори она, „што спаваш код бунара, гди ласно можеш упасти и утопити се, пак онда нико не би тебе кривио, него би сви на ме зинули и несрећом би ме нарицали.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

У усти свију народа и људи ништа се чешће не чује него срећа и несрећа, а почти нико и не мисли да чисто сазна шта су те ствари. Ово је во опште обичај људи, говоре о многим вешт’ма само зашто су чули да и други о њима беседе, тако су: чини, бајања, уроци и којекаква ноћна привидјенија. А онде гди су се људи просветили и ова будаласта сујеверија одмегнули ништа већ тога нема

међу њима, него што се случи, има свој јестествени узрок зашто. Неразуман и нерасудан највише се на несрећу тужи, а неће да позна да сва та несрећа ништа није друго него његово невнимание и неразумије. Човек предосторожан и паметан више с добром срећом има посла, зашто он кад пође од куће добро веже врећу, и такова средства за своје после избира какова к добром концу воде. Многога је у Инглитери с курјаком несрећа срела док је ту њи било, а како се сви Инглези сложише и све курјаке истребише, ту већ нејма од курјака несреће. У земљама гди нејма добра поретка, ко путује, сваки час чека да ће га с кесецијом и с злим човеком несрећа сусрести, а овде, у Саксонији, путуј колико ти драго, дању или ноћју, пешице или на коњу, нит' се кога бојиш, нит' те се ко боји. Кад човек не види, ласно ће у јаму пасти или о што главом лупити, а кад види, онда неће.

У стара времена срећу су почитовали за богињу, којој су се клањали и жертве приносили; но што велим у стара времена? И до данас међу христјани наоде се, који и сами не знаду шта о њојзи мисле. Карол Дванаести био је срећан против Петра Великога, док је ови своје воинство научио како ваља војевати, пак онда онај пропадне. Греци су милијоне побеждавали док су соједињени и согласни били, а по том междоусобним несогласијем сами су себе затрли.

Паметан урани на дело своје, моли се Богу, пак ради, путује, тргује и придомишљава

се; а ленив лежи, и чека да му што срећа донесе. Ја добро знам да ће многи тврдоглав против овога зинути: „Хее! Ја знам тога и тога који ишита није радио ни заслужио, али кад је срећан!“ Мучно је говорити с човеком који оће у ветар да говори, и да ни сам не зна шта мисли, шта ли беседи. Ово се може случити, али од стотине једном, пак што доказује једно против десет? А и у оном једном само нека тражимо узрок, пак ћемо наћи како и зашто му се то тако догодило. За чудо како човек може тако упоран бити, да толико срећу брани, кад својима очима многога види јуче срећним а данас несрећним? А кад би срећа у самој вешти нешто била: тако, ко је срећан, морао би всегда и у свачем таков бити, но ми видимо све напротив. Али кад је већ ова реч како у све језике тако и у наш уведена, ја је не истера да сам сторуки Вријареос, него би само ово рад, да ко оће словесно да мудрује и да зна оно шта умствује, овако да мисли: срећа је то, кад човеку његова претпријатија на добро и по његовој жељи излазе; и да су само они управ срећни који богољубно, трудољубно и паметно живу. Чинимо ми само све добро што можемо, а што од нас не зависи, то вишњем промислу оставимо, јер иначе и шта смо ми? Данас јесмо, а сутра нас нејма. При том и ово је сваком познато, да ко је разуман, и уме и о малом мирно, спокојно и задовољно живити, он је срећнији и блаженији и овде на земљи, него не знам колико богат, који није

ни миран ни спокојан, ни са свим што има задовољан. Пастир за овчицам кад пева, он је срећан у својеј сфери илити окресности.

115.

ПЕТАО И ДРАГИ КАМЕН

Петао чепркајући нађе многоцени дијамант. Оће да га изе, не може, није за јело. Тада почне говорити: „Штета, оваква лепа ствар, а ништа не ваља! Волио би ја наћи једно зрно јечма, него иљаду оваки блистајући камења. Сад видим да су људи без памети, који толико маре за једну вешт, што нит' се да изести ни попити.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Драги камен овде значи мудрост и науку, а петао и његово говорење представљају онога, који ништа не почитује разве што је пријатно његовим телесним чувствам. Султан Омар обладавши Александријом ужасне се кад види ону славну библиотеку за коју су гречески цари милијоне потрошили и коју сва учена Европа никада без велике жалости не спомиње. Султан упита своје дервише: стоји ли што у толикој сили ћитапа шта у Алкорану нејма? Дервиши, паметни ка' и он, одговоре:

јок, како би стајало? А шта у Алкорану нејма? Онда он на ма̃ заповеди: све те књиге на ватру! И тако је и било. Ево, браћо, жалосно и плачевно состојаније глупости, слепоте и варварства! Оно, о чем су се прекрасни просвештени умови неколико иљада година трудили, све у огањ! Шест месеци све народње бање с оним књигама су затопљавали, за које би данас премудри Инглези све индијско драго камење као толико песка дали. *Δεινὸν ἡ ἄγνοια!* (виче Лукијан) *καὶ πολλῶν κακῶν ἀνθρώποις αἰτία, πάντων ὥσπερ ἀχλὺν τινὰ καταχέουσα, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἀμαυροῦσα καὶ τὸν ἑκάστου βίον ἐπισκιάζουσα!:* Бедно је невјежество, и многом злу људма виновно, на све као маглуштину неку поспињући, истину очерњавајући и свакога живот потамњавајући!

Каково чемерно и скотско сложеније мора бити у таковом човеку, или боље да речем нечовеку, који на свет разума мрзи, без којега је иста словесна душа слепа и у всегдашњој тами и мраку живи! Ништа друго није вредно никаква човека до толиког безумија довести развје само и једино сујеверије. А како ово не смета, свака словесна душа природно жели што добро чути и научити, уразумљавати се и просвештавати. И колико се већма просвештава, толико више свет љуби и к њему се ташти, зашто је и сами Господ Бог свет невечерњи, по оној речи пророка: „Одјејај сја свјетом јако ризоју.“

116.

СТАРАЦ И ЗЛАТО

Старац богат распрода гди год што има. Све учини у злато, које сасие у један котао, закопа га у башчи близу куће, гди мало који дан пропушташе да не дође надгледати га, попропипати га и његовим жутим лицезренијем ублажити се. Неки косаран и злохитар из комшилука пријак некако кроз плот на месечини приврeба нашега старине љубовна дела и потајене састанке. Шта би друго подозрео, него оно што јест? Како се способна дочепа времена, оде у старчеву башчу, злато сасие у торбу а котао напуни шљунака, затрпа га брже боље, пак испод жита, ником ни речи. Другу ноћ за тим, око вечерње доба, пре први петала, кад сва чељад полеже, оде старац да нагледа по обичају благо и душу своју; а као нађе ту шљунке, којима се никад за живота није надао, стане га таки лелек и јаукање, да сав комшилук на лармy и на оружије скочи и притрчи ко у кошуљи а ко у гаћа. А кад чују да се је злато у шљунке претворило, онда ти почну, ка' и остали људи, један једно а други друго говорити; а како упазе старога сеоскога ђака, сви муком умукну, да чују што он о том чуду мисли. Онда ти се он накашље и по челу протаре, пак стане беседити:

„Чујте, браћо! То ти је оно што сам ја у моје младо доба, кад сам у намастиру Студеници ђаковао, у Староставнику књизи (која се свуда не находи) не један пут, ни два, него

на! (увати се за браду) оволико реди проучио. Злато кад стоји за дуго закопато, оно се мора претворити или у угљевље или у шљунке, ал' оно је злато те злато. Него слушај дер ти, кумашине вуче! Нити ти тужи ни запевај, него ти добро чувај те шљунке, и теши се с њима како си се и пре тешио, то је све за те живо злато како год и прво закопано стојећи, и добра вам свима, браћо, ноћ!“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Како год друге различне ствари тако и злато и проче богаство не само у свим мудри људи књигама, него и у Свештеном Писму, на неки се мести похваљује, и за знак Божијег благослова представља. „Благослови Бог Јова и даде му велико богаство.“ И паки Соломону говори Бог: „Будући да си ти премудрост искао, ја ћу ти дати и богаство каково ни један цар пре тебе није имао.“ На више места обаче то исто богаство похуждава се и за вредовито и многим злом виновно издаје. За имати, дакле, чисто поњатије о томе, и ова видима противоречија за уклонити с пута, дужни смо овако судити: злато илити богаство само по себи нити је зло нити је добро, но чрез употребљеније које се њим чини бива једно или друго. И будући да по вишој части на зло, а то јест на гордост, на раскош, на сладострастије и на растљеније добри и благи нарава служи, зато се чешће на њега и виче. Сребро и злато, како и прочи метали из земље

се ваде и на земљи остају и пропадају; но од кад су се људи согласили да се за ова два метала навластито свашто промењује, од тада ко њи има, свашта може имати, то јест што се купује и продаје. Зато кад ове вешти добром и паметном у руке дођу, он многа добра с њима чини; а кад се злу у шаке и власт допадну, на зло му и служе. Кад се пак намере на бедака и простака, као 'но ти је наше басне кумашин, а они леже гди у котлу или у чем другом, и нити чине зла ни добра као и шљунци. Многи се богат роди ни сам не знајући како, или од каква сродника наследи богаство; овоме никакве чести није на том, развје ако буде знао с њим добро управити, онда се обичава рећи: дошло је у добре руке. Неки се обогати с неправдом и грабежом, и ово служи за силно доказатељство, да богаство нити је всегда од Бога, нити је знак благослова Божија. На конац, многи стече довољно с поштеним и праведним својим трудом и вредностију: ово се управ може нарећи благослов Божији, и служи своједму стјажатељу на поштење, навластито тада, кад он, како га је умео стећи, тако уме с њим разумно и управљати, себи добро чинећи, своју децу пристојно воспитавајући, сродним и ближњим својим помажући, а наипаче на општу отечества својега ползу употребљавајући га. Ови је они разумни управитељ евангелски таланта, који ће се удостојити оне блажене чути речи: „Благи рабе и верни, над малим си ми био веран, над многим ћу те поставити. Уђи

у радост Господина твојега!“ Разумном служи злато његово, а неразуман и бедак дркће пред њим као пред жестоким господином и љутим мучитељем, и не сме се ни макнути. Ово је оно проклество Божије, гди вели: „И сотворју тја раба рабов твојих.“ Но нека нико из овога не закључава и не мисли, да ко много има, ваља да лопатом расипље, никако! Располагати од разметати, и давати од разбацавати и просипати далеко су отличне вешти.

117.

ПАПАГАЛ И МАЧКА

Неко купи папагала, донесе га дома и метне га у један леп кавез, гди он по свом обичају начне све што зна говорити и појати. Дође домаћа мачка, гледа га са сви страна, чуди се која је то беда! Запита га: ко је и од куда?

„Ја сам птица“, одговори папагал, „родом сам чак из Индије. Овдешњи домаћин купио ме је данас, и мало пре донео ме и ставио овде.“

„О несмислена и нерасудна сатвари“, рече му мачка, „само од мало пре си дошао у ови дом, пак чиниш толику вику и праску. А не знаш, јадан, да ја, у овој кући рођена и одрасла, да десети део твоје ларме учиним, господар и госпођа и сва кућа би на ме скочили; а ти, који ни мало не знаш обичај места у коме си, с крајњом смелостију и продерзљивостију, не бојећи се ни најмањега противоре-

чија, зачињеш толику уку буку и кала-балук!“

„Не буди ти жао, госпо мацо,“ рече јој папагал, „међу мојим и твојим гласом ваља да је каква нибуд разност и отличност, кад тебе нико радо не слуша да маучеш, а мене колико више говорим и вичем, толико ме драже купују, лепше држе и радије имају.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Видимо неке да млого говоре, али лепо, разумно и к свачему пристојно, и свак их радо слуша ако ћеду цели дан говорити. Ови је особити дар, другда и саме природе, но врло ретко, по вишој части обаче, гди се совокупи с јестественим даром лепо воспитаније и наука. Ко од саме природе много може беседити, има весма живу фантазију, то јест воображеније, но не имајући довољно потребна материјала, брзо му, што но реч, осане вода; усиљује ли се пак и тако да истом говори, онда клепеће као клепетуша. Ако ли је такови и довољно материјала сабрао, или чрез чтеније или чрез опхожденије, а нејма довољно расужденија и искуства својему говорењу потребни ред и расположеније учинити и дати, он врло ласно пада у блебетање и разумним слишатељем досадан бива. Ко одвећ много говори, обично мало мисли и суди, и оно што мисли све му је непостојано и замршено, језик му пред памећу трчи, нити је кадар себи времена дати да расуди

о оном што мисли рећи. Од туда бива да таковн себи сваки час противослови, и без свакога намеренија лаже баш и кад најмање о лажи мисли. Ко год није кадар у време мучати, са вниманијем друге слушати, и сверх свачеса што чује тврдо и постојано судити, он ће моћи блебетати више него колико ти драго, ал' наметно неће никад говорити. У ову погрешку имући људи и господска деца всегда почти падају, зашто их кваре, за свашто што говоре фалећи их и не исправљајући. Зато се обичава рећи: говори као папагал, сиреч не мисли нити суди о оном што беседи. Друго, чему нас басна учи ово је: да не чинимо непристојна сравњенија и сприуподобљенија, као мачка која полаже себе у сравњеније с папагалом. Иста ствар која једному може лепо стајати, другому стоји весма ружно. Ево како прекрасно о овом Филемон учи:

Τὸν μὴ λέγοντα τῶν δεόντων μηδὲ ἕν
Μακρὸν νόμιζε κἄν δὺ ἕιπη συλλαβάς:
Τὸν δ ἕυ λέγοντα μὴ τὶς νομίση μακρὸν
Μηδ' ἄν σφόδρ' ἕιπη πολλὰ καὶ πολὺν χρὸνον.
Τεκμήριον τοῦδε τὸν Ὅμηρον λάβε:
Οῦτος γὰρ ἡμῖν μυριάδας ἐπῶν γράφει,
'Αλλ' οὐδ' ἓις Ὅμηρον ἕιρηκε μακρὸν.

Ко нам не зна рећи ништа да ваља, су две само речи он је дугоречив; благоглаголњива нико не вмењава за многословљива и весма много кад беседи и за дуго време. Приклад у овоме Омира ми узми, ови нами стихе

безчислене пише, но нико Омира не назва дугачким.

Прекрасан је дар лепо умети беседити и пристојно времену и људма, знати како са старијим, како ли с подобним себи, с здравим или с болним, с веселим или скорбним. Нашем архимандриту Оповском, аци Захарију, болну, дође на посештеније старац Вуја из Ирига, пак уза сваку реч: „Моли се Богу, господине," док се оном досади, пак онако болестан стане викати: „Та прођи ме се, старче Вујо, ако Бога знаш! Та Богу се молим, нећу се теби молити!" Ово придодајем овде, ибо ова би често бивала фаворит преповетка мојега благонаравнога Т е о д о р а М и л у т и н о в и ч а. Но он би је тако лепо знао казивати, да и плачеван морао би се насмејати.

Сврх свега ово нека добро знамо: да ко је год красноречив, ако он своје красноречије злоупотребљава, о пристојности, чесности и благонаравију не марећи, познатој истини и општему добру не поборствујући, неповине и поштене људе злословећи, све његово красноречије крајњега је похужденија и отвраштенија достојно. Ево како мудро о овом Плутарх пише. *Λόγος τροφὴ διανοίας ἐστί. τοῦτον δ' ἀκάθαρτον ἡ πονηρία ποιεῖ τῶν ἀνθρώπων*: Слово је рана ума, али га лукавство человеческо нечистим чини. Блажен ко лепо говори, а лепше твори!

118.

ПАПАГАЛ И ДРУГЕ ПТИЦЕ

Папагала донесу из Индије у један вилајет гди њи нејма, купи га велики господин и да га ставити у позлаћен кавез. Друге птице, чудећи се толикој отмености, скупе се око њега и начну га питати: држе ли њега у толиком поштењу у земљи рожденија његова?

„Не“, отвешта он, „онде смо ми као и остале птице, баш као и ви овде.“

„А како то бива“, приложе друге, „да се теби овде у иностраној земљи толика слава и чест показује?“

„Зар ви не знате“, одговори онај, „да право достоинство мало се кад у свом отечеству како валља припознаје?“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Инглези овако о овом веле: Learned and excellent men have seldom the credit and estime in their own countrys which they have in another: Учени и превосходни људи имају ретко кредит и почитаније у својим истим отечествам, које они имаду у другим. Ови беспоредак у они мести не бива, гди су поглавари народни просвештени и опште ползе прави ревнитељи и желатељи; а ту гди по несрећи бива, по вишој части из зависти произлази. Давно је речено да завист не зна почитати полезноје. Коју су ману они завидљиви Јудеји Христу Спаситељу наодили, разве што је од њиова

рода био? Ево им њиове паметне речи: „Није ли то Исус, син Јосифов из Назарета, кога ми знамо оца и матер? А може ли што икада из Назарета добро бити? Је ли икакав пророк из њега произишао?“ Бедно сујеверије! Гнусни нород скаредне и слепе зависти! Ко је они! И шта је ови? Та ми га знамо! Невредан нек изиђе само с празном кесом из свога гњизда, пак на ма̑ мора бити просјак; а трудољубив и вредан гди год дође, благопотребан је и честан. Разумни људи и туђе призивљу к себи, присвојавају, и награждавају по мери ползе, коју виде да од њи могу имати, и на ови су се начин народи један од другога просветили и научили: а глупи варвари и своје од себе очуждавају презирући их, пренебрегавајући их и недостојно с њима опходећи се. Како Турци Цариградом обладаше, сви учени Греци разбегоше се који у Италију који у Францију, и за тим она славна Греција, мати мудрости и свију наука, назва се туркобарбара Греција. Сама токмо церковна достоинства, што мусулмани не могоше на се узети, остадоше христјаном; но и ова, чрез турску и калуђерску кабалу и хитрост, дођоше таким у руке који боље умедоше лагати, лицемерствовати, отимати, грабити, бедном и удрученом народу и мозак из костију исисати и Турком бљувати. Патријаршески престоли и епархије епископске, једнако како год провинције и пашалуци, оном ко више да почеше се продавати; а епископи у својим бедним епархијама цркве, парохије, литургије, исповед, са сви страна калуђером дозвољење

да народ деру, и што је најужасније! и сама проклества и анатеме таксираше и почеше их продавати (ваља знати да ту кад један оће другога у цркви да анатеми преда, од владике ваља да купи анатему). Ево, браћо и народи, у каково срамотно и плачевно состојаније чисту Христову црков доведоше и низринуше варварство, тамно невјежество и проклето неправедно среброљубије. Епископи! Оци духовни! Пастири Христова стада! Калуђери посници и богомољци! — сви су ту жестоки сурови крвопије волци, који под изветом вере и закона кров человеческу пију, гди варварство и мучитељство влада. Серафим,ови прошасти година цариградски патријарх, у време свога митрополитства у великом Трнаву распродао је четрдесет иљада котлова и тенџера сиромаши, који му нису могли димнице и подушија платити. Да добро расудимо, тога покора и сијасета они исти који су Христа распели нити су чинили нити су за то знали. Поштен, а к тому учен човек то не може да трпи, но жали, тужи се и обличује; зато он ту мора пострадати, ако пре не утече. Онде дакле гди варварство не влада, науку свештенству и благонаравије! Свештеник мора бити предводитељ, советник и учитељ општеству своме: а неучен учитељ — шта то значи? Ништа и преко ништа.

Свак из овога ласно може видити (ако само оће) какова је потреба народу од учитеља, а учитељем пак потребно је лепо награжденије и јошт лепша чест. И ако се јоште за неко време гди нађе који владика, или сасвим

неучен, или недовољно за једнога епископа учен, а он нека се стара, да с својом отменом добротом то што му у науци недостаје надокнади: на ученије и добродетељније од себе нека не наскакује и нека их не чини плакати, оно што му је цар и народ дао нек се дан и ноћ стара како ће заслужити, и нека заборави оне турске обичаје своји стари, који су све достоинство епископства у том држали да свештенство деру и бију.

Ово се пише не само за садашња времена, но и за последња, нека знаду и на иљаду година после нас потомков наших потомци, да у време царствованија Јосифа Фтораго, римскаго императора, истина је смела с умереностију но у исто време с благородном свободом свој глас воздвигнути. Нијједан народ тако не почитује своје старешине, а навластито архијереје, како Сербљи, и весма добро чине: ово је леп и прекрасан характер своје старије љубити и почитовати. Праведно је дакле да се и богољубиви архијереји старају, да ови похвални обичај всегда у нацији остаје. Право и пожелатељнејше почитаније оно је, које не из сујеверија и простоте него из здраве и просвештене проистходи душе.

119.

БРАТ И СЕСТРА

Човек имао је синчића весма лепа и кћер поружну. Ово двоје, као деца, играјући се једном

око огледала, почну се огледати ту: онда брат начне се фалити да је врло леп, похуждавајући сестру као ружну. Ово весма огорчи малу девојчицу која плачући оде к оцу, и начне се тужити на брата свога, колик' да је учинио најцрње и горе дело на свету, што се он огледа на огледало, које није начињено за људе него за жене. Дете се правда и извињује са своје стране говорећи: „Ја нисам ништа друго учинио, него што сам јој рекао да је ружна."

Отац их загрли обоје, и с отеческом милошћу љубећи их да им ову науку: „Ја оћу да се ви сваки дан у исто огледате огледало: ти, сине мој, не зато што би се поносио, и сестру своју ружном називао, него што би красоту и благообразије лица твога са злонаравијем и непристојним поступком не наружио и не осквернио; а ти, кћи моја, што би с чесностију живота твојега и с красотом нарава твоји недостатак красноличија прикрила и надокнадила. Ви сте обоје лепи ако будете благонаравни и добри."

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Све жене на свету како Европејке и Азијаткиње тако и црне Арапкиње, премного се старају за своју телесну вињешну лепоту; од туда су произишли толики различни начини шарени и свакојаки боја и цветова аљина, белила, руменила и многообразне моде кићења и облачења. Зар ваља по свој прилици да се оне саме себи преко сваке мере ружне чине

и виде, кад се толико пеку и брину за туђе којекакво лажљиво украшеније; ибо, без сумњенија, жена, која би задовољна била с својим природним лицем и образом таковим каквога јој је Бог дао, она нипошто и никако не би га које с чим мазала, а навластито знајући да колико га више таре и маже толико га већма грди и ружи.

Одавде следује и јавно се види да ко је год преко мере уљубљен у украшеније и одејаније, он нужно мора имати зло и преко разлога худо мњеније о телу своме. На исти и једнаки начин, ко је сасвим уљубљен у тело своје, он или не зна да има словесну душу, или ако и зна, а он је за ништа држи и почитује. Кад би могли ми људи осећати и чувствовати сву силу они кротки речи вечне блажене Божије истине с којима нас за ово наше неразумије укорава говорећи: „Маловерни, није ли лучша душа од тела, и тело од одежде!“ — ово кад би ми могли пристојно разумети, довека би се морали срамити за толико наше маловерије и неразумије! Одејаније кад се издрпа и издере, бацамо га у ђубре; тело, које, кад остари, ослаби и изгуби сву топлоту крви, иде као земља у земљу: за њи се толико старамо и мучимо, а за словесност која у нами мисли и која је способна Правди, Истини, Богопознанству и свакој божественој добродетељи, следователно и вечном и бесконечном животу, толико мало маримо! Од куд дакле толика немарност, разве што је како надлежи не познајемо?

Жена остроумна, која је управ уверена о сили красоте и пријатности своји, она се облачи за нужду, обичај и пристојност, нити је толико проста да се узда више што примити од шивача свога, него што је примила од премудре руке јестества. Подобним образом разумни човек, који познаје све преимуштество словеснога ума илити душе, он се стара за тело своје колико нужда и благопристојност изискује да је здраво, чисто и благопријатно, но никада га не обожава нити, за његов прекомерни атар и угожденије, презире и пренебрегава благороднију част себе, то јест словесни разум.

Моје је мудрованије о човеку доста познато, зато се не бојим да ме ко овде не прими за каква жестока предикатора, који оће да је човек сав, и само дух. Не, то нити је потреба, нити је пак могуће док смо с телом заједно. Но ово је и нужно и возможно, да се сваком своје даје. И на ови начин бива у нами совершена армонија илити согласије слачајше небесне музике.

Дакле наше предраге серпске кћери добро нека знаду да благообразније и красноличније кад су с цело мудријем, с светом чесностију, с смиреномудрим благоразумијем, с незлобивим и непорочним благонаравијем, с разумом и мудростију соједињене, онда су миле и пријатне Богу и људма; а без ови добродетељи, и с противним њима злобама, сва лепота и красота и пријатности ништа нису него ругоба, срамота и несрећа. Нека приме ови премудри совет бла-

горазумнога оца: кад се год виде у огледалу, ако им се чини да су лепе, нек све своје попечениje у том положе, да своју лепоту са злонаравијем не обешчесте и не потару. Ако ли им се то не чини, нек се нимало не старају за особиту телесну лепоту, знајући да душевна и наравна красота, која је у њиовој власти, несрављено је чеснија и благороднија; ибо ова чрез године и старост не може увенути, болест је не може наружити и порушити, иста смрт није кадра уничтожити ју, зашто је она рода Божијега и с Богом скупа пребива и векује. Sat pulcher qui sat bonus! Доста је красан ко је доста добар—паметно учи Федрус.

120.
ЛИСИЦА И ЌУРЈАК

Лисица упадне у један бунар. У то исто време по случају пролазећи туда, курјак чује глас и вику из бунара, погледа унутра и види бедну лисицу готову утопити се, која га почне молити и заклињати, да пойти колико брже, донесе уже, и да је извуче. Курјак се обешта све то учинити, но при тому запита је, да му каже како је ту упала, она која иначе од свакога почитује се за хитру зверку и врло се ласно не да преварити. „Уже! Уже!“ викне она. „Помагај! Видиш да мени није до дангубе и разговора. Извади ме пре, пак ме онда питај што год oћеш.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Кад видимо кога у нужди и невољи, ако можемо помозимо му; ако ли не можемо, кажимо му управ да се не нада; нити стојмо зановетајући и приговарајући му: да ниси то учинио, боље би било. Кад ко погреши и пострада, тада и сам види да није како надлежи поступио, нити је потреба да му ми кажемо оно што он чувствује. Оно је добар погађач, који погоди пре него се ствар случи; а кад се већ што догоди, свака бака може о том прорицати.

Кажу за Шпањоле да ако ће ко од њи и просјак бити, опет је поносит и високоуман. Један од ови заиште од неког господина да му што да, а он га почне увештавати да здрав човек не ваља да проси, него с трудом руку своји да себе обдержава. „Оћеш ли ти мени дати што ја од тебе иштем? То ти мени кажи“; одговори му високоумни просјак, „а то што ти мени сад говориш, држи за се; јер ја све то знам боље од тебе.“ Бедна ствар просјак поносит! Зашто иначе знамо да нужда и убожество смирјава и велику гордост. Срамотна вешт видити здраво тело да проси, а наипаче кад бива из лености и обичаја. А кад је познато да је ко трудољубив и поштен, пак му се случи какво нешчастије, онда свак чувствује велику радост кад може таком помоћи. У Атини између прочи судија уређавали су се и такови надзиратељи, који су морали знати на који начин и најпоследњи гражданин своје пропитаније и содержаније

придобива; лењштину и без нужде просјака нису хотели међу собом трпити; гди су пак праву нужду вид'ли, ту је све општество јединодушно помагало. Предваравати ваља на сваки начин, да се лењштивост не уводи у обичај; а гди је права потреба, онде преблажен онај који показује по своме могућству милостиво и благодетељно срце и утробу. Овде служе оне свете речи: „Блажени милостиви, јако ти помиловани будут!“ Златне су и оне речи Исократа к Димонику: *Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσῃς! Κοινὴ γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον*: Никога у злополучију не укоравај! Ибо, случај је општи и време будуште не види се.

121.

ЛАВ И МИШ И ЛИСИЦА

Лав у својој пештери спаваше. Дође миш и претрчи му преко шије: тргне се лав и скочи иза сна. То гледајући лисица с поља, начне му се посмејавати говорећи, да он, лав будући, миша се боји и плаши. „Не бојим се ја“, одговори лав, „што је год мишева, али ја нећу нипошто да се тај обичај уводи, кад ја спавам да се они мени преко шије утркивају: нек трче куд су и пре тога, широко им поље.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Злим обичајем ваља на сваки начин из почетка противстајати, да се не уводе и не

укорењавају: зашто кад се већ уведу и утврде, силом и на срамоту ођеду да се за закон држе и почитују. Ево шта простота и сујеверије виче: тако су наши стари чинили, тако оћемо и ми! Но ово, у свачем, нимало не ваља. Наши су се стари пре неколико стотина година клањали Давору и Коледу као својим боговом, којих се сад једва име гди чује. Наши су стари за многе којекакве после љуто пострадали: је ли дакле право и паметно да и ми у њима остајемо и страдамо? Нипошто! Кад би људи све једнаки остајали, никада ниједан народ не би се побољшао ни просветио. Разумни иду све на боље, а неразумни или остају како су били, или (што је веројатније) ако се не побољшавају, а они иду све на горе.

Ово добро да приметимо: док се год један народ наоди у простоти, он је у состојанију детињства, зашто детету је природно да је просто; али ово му не бива из доброте његове него из незнања и неискуства. На исти дакле начин, како год дете колико више расти, све то већма бива или паметније и боље или луђе и горе: ако се на добро упућује, наставља, учи и принуђава, с возрастом расти у њему разум и добродетељ, и тако мало по мало постане човек благонараван и совершен, благопотребан себи и другим; ако ли пак живи и расти својевољан, необуздан, распуштен, а наипаче с строптивим друштвом који му сваки дан дају развраштене примере, бива дан о дан гори и опачнији — пободним образом бива и с цели народи. Из по-

четка су сви прости, пак, ако се чрез добре обичаје и законе на добро упуте, иду и напредују све к то већем совершенству и благосостојанију; ако ли се упуте на криво и на зло, а они из простоте дођу у варварство, глупост, суjеверије и у свако злонаравије. Зашто су Албанези од толико стотина година све арамије и убице? Ни зашто друго него што остају као су им и стари; и — што је опачније — мало по мало бивају све то гори, док год ко паметан њима не облада, пак онда оне који не буду хотели од зла престати све поизвеша, а остале упути на добро и принуди их да живу мирно и паметно и да буду благополучни.

Да је Велики Петар хотео да његови Росијани остану како су им и стари били, они би били и данас као Татари; али је богопросвештени монарх знао да то ништа не ваља, увео је нове обичаје, науке и законе, и зато је Росија данас тако славна. Сви Европејци да су хотели остати као су им стари били, били би и данас идолослужитељи, а не христјани; варвари а не просвештени и благоуправљаjеми народи.

Из овога, дакле, што сам рекао, и најмање дете може познати колика је потреба отличавати зле обичаје и неваљале од добри и полезни. Премудри творац ово је вложио и усадио у јестество вешти: да што је год управ полезно и за всегда полезно, то је и добро. Како оћемо дакле да познамо је ли једна ствар, или дело, или обичај добар, прво испитајмо на што је благопотребан и поле-

зан? И будући да је овде слово о обичаји зли или добри, испитавајмо их, и расуждавајмо о њима: и које познамо да су непотребни и ни на што полезни, одмећимо их ако су чак од Метусалова времена; а добре само уздржавајмо и утверждавајмо, и нове које познамо за полезне уводимо и узакоњавајмо. И тако поступајући и напредујући, из простоте и детињства нећемо доћи у варварство које је много горе од детињства, но у возраст мужа совершена и украшена разумом и добродетељију, и заслужићемо место међу славним и просвештеним нацијама Европе.

122.

ЈАГЊЕ И КУРЈАК

Јагње бежећи од курјака, за утећи и избавити га се, прибегне у један храм богова.

„Зло си прибежиште нашао,“ рече му вук. „Како те ту попови нађу, заклаће те на жертву боговом.“

„Волим,“ одговори јагње, „боговом жертва бити, него твојим кровожаждуштим чељустима рана.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Умрети, мало пре или после, сви морамо; али кад је ко принужден пре времена живот оставити, барем нек се стара како ће се с њим

најславнијим начином растати. Ово се говори за оне, који за показати се само да су храбри јунаци не маре на који ће начин погинути, а ово је сасвим лудо и бесловесно. Велика је различност: законо и праведно за отечество војујући кров пролити, или само за инат, за бесловесну јарост и устремљеније, или у крађи и лупештву живот изгубити. Прво је дело похвално, витешко и славно; а фторо је толико колико на вешали висити и скупа са животом чест и душу своју изгубити. Худа и луда мњенија они људи о храбрости и јунаштву имаду, који мисле да се то само у том состоји за живот свој не марити, и с једнаком будалаштином или убију или убијени буду. Човек, који зна да без узрока ни коња, ни вола, ни пса не ваља живота лишити, може ли тако зверонараван, луд и бесан бити, да свој или подобнога себи човека живот за багателу вмењава и држи?

Погани су, проклети и вечне срамоте достојни неки места обичаји, гди, за осветити крв једнога, оде нечовек пак убије другога који томе ништа није крив. Ова се љута и проклета дела онде творе гди нејма добри закона ни управљенија. Људи! Људи! Оћете ли кад год на небо погледати и помислити да је Бог над вами, који вас гледа и види и који ће вам судити? Је ли могуће да је од толико стотина година међу вами христјански закон, и да јошт не знате да онај који није кадар и неће и свом непријатељу и злотвору простити нити је нити може бити

христјанин? А у време мира кров човеческу пролити и живота га лишити — такови нити је кад веровао нити верује Христа но самога дијавола коме с такови дели служи. Ево речи самога Спаситеља Христа: „Творјај дјела дијавола от дијавола јест!“ Која полза речма називати се христјанином, а дели служити самоме сатани? Дакле они који су такови или нек престану од такови проклети и вражији обичаја и дела и нека уведу између себе поредак, законе и суд, или барем нека не лажу, него нека се и словом Христа одреку, којега пресвету науку и правду нити слушају нити познају. Они кад се међу собом поздрављају веле један другом: „Светао ти образ!“ Ово је прекрасни поздрав! Али ваља чисто знати, да они, који у време мира туђе неправедно грабе и отимају и друге лупешким начином убијају, они су за вешала. А може ли икада светао образ бити онога, ко је достојан да на вешали виси! Њему је црн образ пред људма и пред Богом, и он је нитко и ништо и поганин. Али ће се покајати? Онај покајати, кога је срце тако опогањено, да у време мира човека може убити — никад до века! Он не зна шта је покајаније, него само у време болести лаже, и оће Бога да превара. Но мисле такови да су храбри јунаци. И у томе се љуто варају, нити знаду што је право, разумно и поштено јунаштво. Како ће бити јунак онај који није кадар с собом владати, с разумом и памећу себе зауздати, и праведно и поштено на свету живити? Његово је јунаштво скот-

ско и зверско како свију арамија, лупежа и пустаија. Ако, по случају, ова књига и међу те људе дође гди се вишеречени зли обичаји јоште наоде, нека не приме ове речи они који су међу њима поштени, разумни и добродетељни и себи на бешчестије и укоренције; ово се само за зле разумева и говори. Ја сам живио с њима, и знам да се наоде између њи премноги благородномислећи, препоштени и славни људи, које ја високопочитујем и више љубим него они могу себи представити. И опет, за зле се ово говори, за које и свето евангелије овако говори и пише. Дакле, за живога Бога, поредак уводите међу се, изберите себи поглавара и дајте себи законе добре, по којима ко се год не буде владати и управљати, да се с судом наказује, а не без суда и како ко оће и може. И на ови начин, уверени будите да ћете бити дика и слава нашега рода и имена, и тада биће вам пред Богом и пред светом светли и пресветли образ, и бићете управ свободни, храбри и славни народ! — које вам жели срце и душа моја од благога Бога до века.

123.

КРМАЧА И КУРЈАЧИЦА

Крмача готова опрасити се лежаше затворена у кошари, кад ето ти од некуда курјачице, која, не могући к њој уљести, почне јој говорити

с поља, завирујући кроз ограду: „Сестрице, по свој прилици ти се мислиш опраситн: зато сам ти ја на помоћ дошла. Ја ти од свега срца добро желим, како теби тако и твојим прасићем.“

„Фала ти лепо“, одговори крмача, *„на твом доброжеланију; али како сам се ја и до сад прасила без ничије помоћи, тако ћу и сад и у напредак; и ако ми управ добро желиш, мени и мом породу, како сама сведочиш, а ти одступи и удали се од нас колико даље можеш, зашто наша је нарав така, да колико знамо курјаке даље од нас, толико су нам пријатнији; а како помислимо да су гди близу нас, нешто нам се стужује, пак оштримо зубе.“*

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Кад је ко познат да је двострук и лукав, не ваља му веровати, ако ће не знам како лепо говорити. О овоме смо на више места напомињали, ништа мање ова је материја толико важна и нужна за человечески род, да се о њој никада одвећ много не може говорити, ибо сваки дан зли и лукави добре и чистосрдечне на сваки начин раде да преваре и за нос да вуку. Да сваки човек за своју корист ради и настоји, ово је природно и нужно; но то исто може бити с правдом и с неправдом. Поштен и правдољубив човек никада са својим знањем не жели за своју корист другога на штету навести, а неправедан у свачему ни за кога и ни за што не мисли него за се

и за своју добит; праведно, или неправедно, то је њему све једно. Зато у свакомъ претпријатију потреба је добро на ум узети: с ким имамо дело, ко је ко, и какав је, и како се је до сад с људма владао. Језик је без костију и зглавака, ласно слаже речи какве оће, и сваки зао може слатко и лепо говорити; зато право га се је чувати, и на нарави и дела свакога сматрати. Бедно је и несрећно оно општество где се у обичај уводи притворност и лажљивост, и где не само на реч, него ни на заклетву један другога не смеду се поуздати; а то је права истина, да ко је год кадар своју реч без крајње нужде погазити, онога ни клетви не ваља веровати. Очуждавајмо дакле од себе худе обичаје лицемерија и притворности! Не дајмо се временим користољубијем заслепљавати! Нећемо до века овде живити. И никада не заборављајмо не само како хрістјани, него и како чесни људи, оне свете речи: „Буди вами што јест, јест; а што није, није!“

124.

ЛИСИЦА, ПЕТАО, КОКОШИ И ПСИ

Лисица, мртва гладна, види из далека петла с кокошима и пође управ к њима. Упази је петао и кокоши, и поискачу на једно гранато древо. Видећи их лисица изван свога домашаја, весма се оскорби, но ајде на срећу, помисли

у себи, ово није први ред да је мене моја хитрост помогла. Приступи с великом учтивостију и слаткогледајућим очима, поклони се најпре петлу, пак онда свим кокошима, и с кротким гласом и веселим лицем начне им говорити:

„Та, што је то? Зар се ви плашите од мене? Међер ја видим да вами јошт глас није дошао, што се је јуче закључило на вселенском сабору свију животиња!“

„Шта?“ рече петао. „Ми јошт ни слова о том не знамо.“

„Хее! дакле мени муштулук“, одговори лисица. „Мир, всеопшти мир, међу свом животињом закључио се и утврдио. Од сад ћеду вуци пасти са јагањци, јастреби с голубови, и лисице са кокошима, нит' се има ко шта бојати ни плашити. Сиђите дакле, да сви скупа ови радосни празник празнујемо.“

Онда и петао, чинећи се пун радости, викне: „О слатки вести, весели гласова!“ Пружи врат и поиздигне главу, као да нешто из далека види: „Ево и наши паса, гди управ овамо трче, и носе нам новине мира!“

„Паса!“ викне лисица, пак бежи на све четири ноге колико игда може скачући.

„Стани, што ти је“, викне петао, „та мир је учињен!“

„Е, зар пси маре за мир?“ рече лисица бежећи, „боље се мени за времена уклонити.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Ево лепа наука како се ваља с лукавим владати: с клинцем, што 'но реч, клинац исте-

рати. Разуман човек кад зна да с чистосердечним и поштеним људма има дело, онда је и сам незлобив како јагње, и ту му је мрска и скаредна свака притворност и ухиштреније. А кад пак позна да други о лукавству и превари мисли, онда и он остроумије на помоћ себи узима. И ово је исто чему нас евангелије учи, говорећи: „Будите незлобиви како голубови, и мудри као змија!“

Није право да зли добре варају и да их за будале држе. То није никаква доброта, да те вара свак ко оће. Дати се двапут од једнога преварити, то је недостатак разума. А пуштати се всегда варати и за нос потезати, то је сасвим луда простота, за такога се ужа рећи: прост као магаре, гди га ко привеже ту стоји, нити мисли, би ли се како могао одрешити. Достоинство словесног човека состоји се у разумној и просвештеној добродетељи а не у слепој глупости. Ко год одвећ фали једнога народа без разума простоту, или мора бити сам простак, или је лукав и злохитар, пак у томе наоди своју корист да други остају у простоти и слепоти ума, да он може с њима чинити што оће и да му верују ако им рече да магарац лети. Но благодареније буди Богу, сад се мрак и тама неразумија разгони; лукаве кабале, злоковарни и человечеству вредовити и срамотни махијавелисми изгоне се између људи; соборишта којекаква помрчине и буџака, која се од рода человеческога одељавају и ишту мало по мало царем и народом да обладају, све то, са сујеверијем, с незнањем

и с глупом простотом гине и ишчезава. Просвештени и правдољубиви владјетељи желе поштеним и просвештеним људма да владају и управљају; зашто такови народ познаје и почитује у свештеној персони цара свога праведнога судију и чадољубива оца, к којему му је у свакој невољи пут свободан и отворен; зна да је интерес царски до најпоследњега човека у царству један, то јест безбедно и мирно свакога у његовом состојанију живљење. Сви добри и поштени у целом царству браћа су и верни пријатељи, које је зато натура учинила да у општеству живу, како ће лакше и боље један другом помагати, и себе взајмно и јединодушно од зли и неправедни чувати. Крајња глупост и простота и чрезмерно славољубије соједињено с лукавством једнако су општеству вредовите и погибељне.

Што су Језуити чинили, јоште мислили (да су могли), томе је узрок њиово зло славољубије и лукавство. Јуче, 24. декемвра по римском) стоји у новинам: у Гоји граду, у португалској Индији, двеста попова да су се согласили и свезали били против законога свога краља. Општество себезвани илумината, у Баварији пре четири године низвргнуто, шта је хотело иштући да сва гражданска и милитарска достоинства у шаке узме своје? Тајна браћа! Што ће нам у општеству и осим целога општества тајна браћа? Истина, правда и добродетељ свет љубе, а не тајне, помрчину и буџаке. Против непријатеља отечества тајну употребљавати, то је сасвим друга работа.

Али у свом истом отечеству и општеству међу честним људма, и верним отечества синовом тајне некакове и потајене састанке држати, под изветом аки би се чрез то општеству добро мислило чинити, а у исто време кад се јошт види да та иста тајна браћа злонаравним (само ако су њиови) на достоинства пењати се помажу — ово шта је, ко зна да двапут два чини четири, погодити може. Кад би се то чинило онде гди варварство влада, и гди није слободно што добро и паметно ни говорити, ни творити, имао би се барем извет; али у просвештеном владјенију гди се за добродетељ почитује све што је полезно и разумно и говорити и делати: онде се нимало не види нашто у добрим делам тајна? Јоште к тому кад би се вид'ло да такова општества избирају и примају међу се само такове који су засвидетељствовати и без свакога сумњенија познати добродетељни, била би им част и поштење, које добродетељи, гди је год она, принадлежи; али кад се види да они лове само оне који су или богати, или у достоинствам, а за качество и благонаравије или мало маре или нимало, ово је што сав повод даје о њима зло мислити. Беда онде добрим, гди сва власт злим у шаке дође! Ко Бога познаје и љуби, он то с своји добри дели засведочава и с искреном љубовију к свим добрим и поштеним људма, од који ни на који начин он не жели да се раздељује и расцепљује.

Рекло се је на више места, и опет нек се рече: иста наука и просвештеније разума

без свете добродетељи и благонаравија не само ништа не ваљаду, но и на зло служе. Језовити су били весма учени људи, но која полза кад су лукави и злохитри били? За такове учене лепо приличествује она наша пословица: гди су кола мудрости, ту су двоја лудости, и баш је тако у ономе који је тобож учен, а лукав и зао. Зато, не раздељеније међу људе, но сојединеније ваља уводити. Ко се год одриче поштени људи, браће своје, одриче се самога Бога. Сојединеније не велим у читању и појању у цркви — Богу је све једно, та ко читао греческп та латински, он све то разуме — но оно блажено евангелско сојединеније у љубови, миру, верности, поштењу и у свакој добродетељи. Ово се зове право „во Христје“ с Богом сојединеније. „Возљубиши Господа Бога твојего и ближњаго својего јако самаго себе.“ Ево сав закон и сви пророци! По Спаситеља самога науци: одавде управ, и очевидно, следује, да ко се год одриче ближњега свога, одриче се и Бога.

125.

КОВАЧ И ЊЕГОВ ГАРОВ

Један трудољубив ковач имађаше нагојена но лена гарова, који у све времековања лежаше кад у једном кад у другом буџаку, нити он мараше да зна што се око куће ради. А како би ковач почео јести, ето ти му гарова

разбуђена и готова. Најпосле већ досади се ковачу, затвори ковачницу, спопадне један ашовски држак, пак почне гарову овако предиковати: „Гарову ниједна веро! Псе, и од пса! Зато ли ти оћеш да ја тебе раним, да ми ти по вас дан у ковачници смрдиш, је ли? Кад ја лупам, да се не само наковањ него и земља пода мном тресе, теби је то таман спаваћа музика! А како се моје вилице почну мицати, на ма̂ ти скочиш, као да ти сто шиљака под кожу улезу. Бројиш залогаје што ја у уста улажем, као да ме ти раниш! Несита утробо, да можеш, цигерицу би ми из тела изео!“ Ово изрекавши, начне га мазати све уз длаку и низ длаку, пак онда отвори врата, и да му пут.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Премудра и прекрасна предика за лењштине и тунејаце. Нејма ти срамотнијег ни хуђег заната од дангубице, беспослице и лености. Најлепши Божији дни таковоме пролазе у згадљивом унинију, које је отров живота. Који му драго пањ достојан је већега поштења него он. Зашто пањ, прво, барем је прави пањ; второ, не ишће јести; треће, може за многе потребне ствари служити, ако ни за што, а оно за огањ. А лењштина и дембел нити је међу људе нити међу пањеве пристао. Чини се као да је човек, по томе што би рад јести и пити; али ево беде кад нема шта, а он онда мора мислити или о превари или о крађи, зашто трбу за шалу не зна, он своје

оће те оће. Ако ли је пак имућ и није му нужде красти, а он кад се наједе и задовољи тело своје, не имајући никакова полезна и благородна упражњенија за ум и срце своје, мора о свакој будалаштини мислити. Душа му је подобна пустој и забатаљеној башчи, пуној трња, коприветина и свакојаког непотребног корова.

Непрецењени и неисказани дар Божији: време! Ово кратко време живота, које је трудољубивим и добродетељним доста дугачко зашто њим свету и блажену вечност могу заслужити и добити, томе, сиреч лењивцу, ништа није, него као некакво проклество Божије. Ево, браћо моја, шта се рађа и произлази из злоупотребљенија најлепши и најполезнији Божији дарова! Мед исти претвара се у отров, и исто благословљеније Божије, милост и благодат у проклество. Зато, предрага јуносте, чувај се да се из младости овој злоби не предаш и не обикнеш, ако љубиш себе и благополучије живота твојега, не само вечнога, но баш и овога временога. Питали су Апелеса, како је могао постати таков славни живописац, каков ниједан пре њега није био? *Οὐδεμίαν ἡμέραν ἄφησα ἄνευ γραμμῆς*: Ниједан дан нисам оставио без ретка, одговори. Ево најспособније и најмудрије правило за достигнути к великом успеху у буди којем делу, науци и занату: ниједан дан не пропустити без посла и ползе. То је безумије данас преко мере много чинити, а сутра сасвим ништа. То се зове *καρκίνου βάδισμα*,

рачији ход. Време своје ваља измерити, разложити и за свако надлежеће дело определити, пак онда ово определеније и ред никогда кромје крајње нужде и болести не преступити. У пристојно време спавати, проходати се и проиграти, за дати телу и крови потребно движеније, и у здрављу содержати га, ово није дангуба, кад само у своје време бива. Натура је премудра, но њој се ваља с разумом владати. Како год ко претовара стомах с толиким јелом које он није кадар скувати, на место ползе од јела вред и болест на се навлачи, тако и онај који преко мере много чита и преобремењава ум свој с толиким вештма, које он није кадар паметствовати и (да тако речем) скувати, ништа друго не добива него несвест и вртоглавицу, доводи у расла6леније мозак, и весма слабо и худо напредује. Оно је всегда много што је добро и совершено. Толико читајмо, колико кад оставимо књигу можемо памтити и знати шта смо и о чем смо читали, и после сверх тога да смо кадри мислити, судити и разговарати се. Овако поступајући, сваки дан ако ће бити и по мало, но у много дана буде много. Кад се с временом овом поретку и начину привикнемо, тада нам се то преобрати у природу и бива нам ласно, мило, слатко и преполезно. Ово ћу само рећи за пример: нејма од хиљаду глава једна, да није кадра на дан барем седам врста запамтити, а сваки дан по толико, свак види како то расти и умножава се. Ништа није чешће чути него

да се многи туже да слабо памте: како ће ко икада памтити оно о чему не мисли? А ти исти, који се тако туже, добро памте којекакве безделице, о којима всегда мисле. Мати натура сваком је довољно дала, ко само то у добар ред и расположеније метне и пристојно употребљава; и весма често слабије паметствованије с добрим уреждениjем и прилежаниjем више добије и накупи, него друго вредно и отмено без чина и поретка. Пас колико каса, да све управ иде, отишао би у Америку, али он трчи којекуд док исплази језик.

Леност дакле и беспоредак једнако су штетне и вредовите, од којих јуност, како мужеского тако и женског пола, из младости ваља да се чува и убегава. Какова утеха и радост споминьати се у старости својі трудољубиви, добродетељни, и плодородни млади година, право блаженство живота человеческога и царство небесно овде на земљи! И без сумњенија, душа, јоште овде с таковим предрагим добродетељи и разума сокровиштем обогаћена и спремљена, кад одавде изиђе, по свидетељству блаженога Спаситеља јошт више ће получити: „Ко има", вели, „даће му се и претећи ће му, а ко нејма узеће му се и оно што себи мечта да има, а самим делом нејма."

ПРИМЕЧАНИЈЕ

Мала но преполезна о праздниках књижица, господином Јоаном Мушкатировићем, пештанским се-

натором, састављена и издата, достојна је всеопштег чтенија. Ови учени и, за своје усердњејше отечеству и свој нацији нашеј доброжеланије, достохвални муж премудро у реченој књижици доказује шта су празници, како су постали, како ваља да се разумно празнују; и какова штета од њи происходи кад се неразумно у лености проводе и злоупотребљавају. Леност је велики и општевредовити грех, а ко не зна, да грех ни на празник не ваља творити? А наипаче кад запопадну по два, по три и по четири у једној недељи празника. Да су неки дни опредељени за поћи у цркву и Богу се молити, овај је леп обичај, али не ваља из њега злоупотребленије чинити. Христос Спаситељ учи нас „непрестано молитесја!“ то јест, и кад сте у послу, нека срце ваше о Богу и о добру мисли: ово је права к Богу жертва и молитва. Нејма небу благовонијега тамјана ни пријатнијега приноса и молепствија, него кад добри и поштени човек, делајући, творца свога слави и о њему мисли, и тако с својим прилежним трудом полаже себе у состојаније, себи и ближњему своме добро учинити. По случају, ја ово у дан недељни по литургији пишем, но зато ме совест моја не обличава; напротив, радујем се желећи да чрез ово ком год полезан будем, ако не за мог живота, ништа зато, има томе времена и по смрти, а да беспосличим, која би ми полза била?

126.

ЈАСТРЕБ И КУКАВИЦА

Јастреб запита кукавицу с чим се она рани. Ова му каже: „Једем мраве и свакојаке црвиће, но најлепша ми је част кад уфатим младог пољскога миша.“

Насмеје се јастреб. „Међер си права кукавица!“ рече јој. „Та ето те по величини тела колик' ја, а ни перје ти није од мог перја отлично; зашто дакле голубове, кокоши и пилиће не фаташ? Онда би знала шта је сласт и рана!“ То изрекавши, залети се к једној сеоској кући међу кокоши. Сељанин, који га давно с пушком вребаше, пукне на њега и пребије му десно крило, веже га јоште жива за ногу, и обеси га негде у авлији да се њим и други јастребови плаше.

Онда кукавица, видећи га гди се обешен јоште копрца, рече му: „Сад ми кажи ко се боље рани, ја или ти?“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Ништа није безбедније, мирније и поштеније него с својим праведним трудом ранити се и содржавати, нити пак бедствителније и срамотније, него на туђе лакомити се и с неправдом себи помоћ искати. Праведан и добар човек ако и штетује и све што има изгуби, Бог и добри људи неће га нипошто оставити. Усађено је од Бога у срце добрим људма, да радо желе поштеном човеку у злополучију помоћи. А неправедан и зао и оно што с неправдом стече, с немиром и са всегдашњим беспокојством ужива. Ако ли (како се често случава) што има изгуби, ништа му не остаје него срамотно име.

Ево један кратак разговор некога старога капетана Рашковића, из Голубића у Далма-

цији, с једним Светогорцем, који сам у његовом дому на дан светога Николаја, којега он слављаше, у реченом селу децу учећи, слушао; и будући да је кратак, а весма, и у самој простоти, куриозан, оћу га овде придодати. Седећи ми при трапези, зачу се у авлији топотање коња и глас Светогорца, који, како сјаше, почне ка' у својој кући заповедати, да се коњма зоб даде. Насмеје се старац капетан, говорећи: „Ето ти ми куге, никада се с тим човеком без кавге не могу растати; та сви калуђери ишту, али овај силом оће да отима."

Светогорац: Но, капетане, пиши једну парусију на царски манастир.

Капетан: Та отпочини мало, оче, нека најпре ручамо, има томе времена.

С.: Поседићу мало док коњи позобљу, ал' ми није до дангубе, јер знаш шта га је данас кршњака. Оћемо ли записати парусију?

К.: Ја нећу ништа писати, него што будем могао, даћу и без писања.

С.: А шта ћеш дати?

К.: Даћу ти један цекин.

С.: Цекин на Свету Гору! Није ли ти срамота пред толиким људма то и рећи?

К.: Ја мислим, оче, кад човек даје оно што може и оће, не заслужава срамоту него поштење.

С.: Мени цекин! Зар сам ја Марко слепац?

К. Марку слепцу кад ја газету дам, он ми вели фала и да Бог поможе, а теби и с цекином срамотан се чиним.

С.: Зар не знаш, капетане, да какву милостињу ко даје, онаки и благослов прима?

К.: Ја знам да је оно права милостиња, коју човек да онде где ваља и доброво.ьно, а не силом и преко срца.

С.: Онде где ваља! А зар у Свету Гору не ваља давати? А од куд вам долази више благослова него из они свети места, за које вас и Бог благосливља, и накнађа вам сторицеју оно што ви нами дајете?

Овде се капетан насмеје, и овако му одговори: Калуђеру, ја сам теби толико пута рекао, да се ти са мном не инатиш; ја знам добро да Бог благосливље оне који се труде и правично живу, али да нама Бог даје за ваше калуђерске благослове, то ти другима казуј. Да ви таке благослове имате, ви би себе најпре благословили, и не би до века просјаци били, ни свету досађивали.

С.: Ми не просимо за себе, него за манастир.

К.: Опет он за манастир! Та није ли манастир ваша кућа? А ко проси за своју кућу, не проси ли за се?

С.: Ти не знаш, капетане, колико се људи у једној лаври рани.

К.: Та у добри час, ако ће вас бити и на иљаде: колико вас је више, толико више можете израдити и испословати, да оћете да се трудите, пак би вас и Бог благословио, и дао би вам ка' и другим људма; али сте се ви научили с туђом муком живити, а где је

год туђе, ту није благослов него проклество. То ја знам, и теби кажем.

С.: Не би ти тако говорио, да знаш шта ми Турком дајемо.

К: Да ви о својој муци живите, не би толико давали; али Турци добро знаду да ви дерете свет, пак оће и они да деру вас, у томе су они паметни баш као и ви. А ето Босне, види се одавде, где сав ришћанлук Турком даје, а нико не проси, него јоште у сваком селу наоди се, фала Богу, имући људи и газда Што ти ја велим: где се људи сами не труде, но с туђом муком ишту да живу, онде мора бити проклество Божије и прошња. Сведоцба ти томе наши калуђери и фратри: они ником ништа не дају, али све просе те просе. А да ви имате жену и децу, ви би радили као и ми, пак би вас и Бог благословио, и дао би вам као и нами.

С.: То није за нас, јер смо се ми одрекли мира, жене и фамилије.

К.: Свега сте се одрекли, а наше се кесе не могосте нипошто одрећи. Кад сте се нас одрекли, што ћете међу нами, и што нам мира један пут не дате? Кад ми од вас ништа не иштемо, не иштите ни ви од нас, прођите се нас и оканите.

С.: Не иштете ни нашега благослова?

К.: Ја сам ти казао, благословите ви себе, да више не просите, а ми у сваком селу имамо наше свештенике, који ће нас благосливљати.

С.: То си ти научио од онога Грка, канцелиста у Книњу, а не знаш да он нити је Латинин ни Грек.

Опет се старац капетан здраво насмеје, говорећи: Прођи се ти, оче, Грка и Латина, ми ако и нисмо Грци ни Латини, дао нам је Бог памет као и њима, да ако оћемо можемо знати шта је добро и поштено, шта ли није.

С.: Дај ми барем и тај цекин, и Бог да прости, баш ме је данас скупо стао.

К.: Ко ти је крив? Ти добро знаш, да код мене којекакве турске мусеведе не пролазе. —

Овде се је наш Светогорац јоште паметно разговарао, знајући да је речени капетан такови човек, који не да ласно на се насртати; али на други желести долазило би до вике, кавге и анатема. Ево права причина зашто су већ такови калуђери свуда и међу сви народи у презренију, и ништа их јоште не држи него сујеверије и простота људи, који како упазе калуђерске капе и манторосе и кукуљце, ни сами не знаду шта себи о њима воображавају, а навластито кад упазе којега да је сув као угарак, неочешљан и издрпат, и кад чују да не само месо, него ни рибу не једе, онда већ мисле да из њега све знаменија и чудеса лете, држе га за прозорљива и његове речи за оракулум. Сврх свега, кад је такови јоште лукав да се уме владати, онда нека нико пред њега не излази. Апостол Павел јавно каже: „Чадо, Тимотеје, дођи ћеду бедна времена, кад ћеду неки за светињу др-

жати да се од законога брака удаљавају и од меса уздржавају, но залуду." Калуђери веле да то није за њи него за манихеје, ал' већ не служе измишљени извети и толковања,ваља право говорити: ово је за свакога који тако чини, буди ко му драго. А за кога је ово што Спаситељ Христос вели: „Горе вам, који прождирете домове удовица и дугачке молитве чините, да вас људи виде." Ко год жели да је прави Христов ученик, неће се на ово што пишем срдити, него ће и са мном заједно желити, да се исправљеније у свашто уводи, и што год нити је полезно нити ваља, да се одбаци.

127.

СТАРАЦ, ЈАРЕ И ТРИ ПАНДУРА

Старац купи на пазару јаре, напрти га себи на плећа, и понесе га дома за празник. Виде га три пандура, и договоре се да му га како излажу. Изиђу по наособито испред њега, пак онда први, рекавши му „добра коб", упита га смејући се:

„Деко, јеси ли читав? Што пса на леђи носиш?"

Мало после сукоби га други, и крстећи се почне му беседити: „Бог с тобом, чико, што си пса на леђа упртио? Јошт тога чуда нисам видио!"

„Каква пса, људи? Што вам је данас? Та ово је јаре.“

„Јаре! Ха, ха, ха!“ стане онога. И тако се размину.

Не прође много, кад ето ти трећега. „Бабо“, рече му, „та не чини тога покора, помагај! Вежи пса за врат, пак води за собом. Не срамоти се под старост. Кога си јоште видио, да пса на леђи носи?“

„Е, то је много!“ помисли старац. „Кад тебе сав свет за пса припознаје, ти ваља да си прави пас, какав си да си, не може на ино бити.“

Стовари с себе јаре, забаци га негде у међу, пак се врати да што друго купи. Онда пандури, кад се он удаљи, однесу јаре, исеку га и прочаја.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Инглез сверх ове материје овако вели: A false thing being confirmed by often repetition at last is believed, and pass for a current truth: Једна лажна вешт будући потверждена чрез често пофторенније на конац верује се, и пролази за једну трчећу истину, сиреч, за такову истину која вреди да се за истину признаје. Сва измишљенија, преваре и лажна мњенија извиру и произлазе или из незнања или из лукавства. Оне лажи, које происходе из незнања, лакше их је од себе отрести, ибо како човек позна оно што јест, тај час почне за ништа држати оно шта није; али само ваља му добро дати познати оно шта није и

ишта је лажно. Оне пак лажи, које се из лукавства рађају, неке бивају тобож с добрим намеренијем, а неке са злим. Кад мати немирно и плачљиво дете с плашњом оће да примири и вели му: ето курјака у помрчини! ето вештице! ето вампира! и прочаја — она то чини аки би с добрим намеренијем, то јест за примирити дете, нити зна која се зла из оваковe плашње рађају. Са злим намеренијем бивају, кад лукавији за своју корист простијега оће да обмани, као ове басне пандури старца, за измагати му јаре. Овакови лажа има највише на свету, које будући да су с великом хитростију измишљене и састављене, најтрудније се је од њи избавити, зашто кад се гди укорене и утврде, за истину пролазе, и верују се како исто еванђелије.

Сад, кад гди велико число људи неке ствари лажне за истините почитују, ако се ко нађе да те вешти како лажне изобличава, такови, чинећи се да многе људе за преварене држи и да их сатерава у лаж, мора бити зло гледат, почитује се за неверника и често огрaшие. Ево за оваковe су вешти сви апостоли и сам Христос гоњени и убијени били, зашто, то што је најгоре, по вишој части наоде се међу свима људма такови, који од они превара свој прибитак и корист имаду и зато баш ако их они и не верују, ништа мање оћеду на сваки начин да их други верују, јер њима тако торна конат. Овакови су дакле први који, како се која истина њиовим интересом противна појави, на ма̑: „црква и закон пропаде!“ вичу.

Камо, гди су телеса апостолска и светога Николаја? Време и воздух у ништа су их обратили, тако ће и проча која се јоште наоде. Да је Бог хотео да они нетљени остају, њи нити би могла ватра сажећи, ни време разрушити. Али иди и кажи то онима, који при том губе, пак се држи онда! Они показују оне који се јошт наоде и с којима они добивају, а за оне који је нестало, били пак прошли, о њима ћуте, или показују њиове кости, пак и с њима добивају; то је њима све једно, само нек им што у тас, а из таса у кесу дође. Са мало здраве човеческе памети ово се може постигнути: да оно што Бог оће да непокварено остане, то никаква сила земна ни небесна не може покварити. А оно што изгорети и мало по мало у пра и у ништа обратити се може, што и сами на парчета режу и разносе по свету и продају, то се види шта је, како ли је. Христос дође да нас избави свакога поклоњенија и службе твари и дела рук човеческих, а они те окрени те обрни, пак опет мораш се клањати делу рук човеческих. И што је грђе и горе: пишу светога Христофора с пасијом главом, мораш јој се клањати. Образ преблагословене Спаситељеве матере са три руке пишу! То што би у натури (сачувај Боже!) чудовиште било, томе се на икони мораш клањати. Ево, браћо моја, докле сујеверије и слепота може дођи и стигнути! И овакове вешти не само што би до века морале остати, него би јошт све на горе шиле, зашто зло кад отме ма̂,

неће да се устави, но све то већма напредује. Обаче промисал благога Бога то не допушта, него даје у срце некима људма љубоистинито и смиреномудро дерзновеније, да кажу људма пресвету истину, да их моле и братољубно увештавају да се преваре чувају. Ова увештанија ако се и не послушају брзо и за њинова живота, но с временом и после њи мало по мало нађу своје место и послушају се.

Такови људи, љубећи са свим срцем и душом Бога, кад познаду Божију истину, љубе је већма него сваку своју привремену корист и него исти маловремени живот на земљи. Из љубови Божије рађа се у њима љубов к свим осталим људма, но љубов разумна и словесна која љуби душе человеческе и просвештеније ума њинова. Такова љубов не органичује се само онима који у њиново време живу, него се распростирањује и до они далеки родова људи, који ћеду на иљаде година по њима живити. Зато, желећи да учине које добро дуговремено и ако је возможно вечно, често су принуждени замерити се онима у којих време живу, и њиново негодованије на се привући, и гњев, злобу и мрзост против сами себе воздвигнути. Но њинова поштена и чиста совест за све то њи не само у великом спокојству содержава и утешава, него јоште са више богато их награждава, представљајући њима да је злоба человеческа весма кратка и с животом свој конац прима, а истина и добродетељ то су ствари вечне како је и сам Бог вечан. „Кад би хотео људма угожда-

вати", вели блажени апостол, „Христов раб не би био!" Зашто и Христос да је књижником и фарисејем угождавао, нити би га гонили ни на смерт предали. Ово су његове исте речи: „Тако подобаше пострадати Христу и потом внити во славу своју!"

Они премудри Григорије Назијанзин ево како лепо фали неке соборе свога времена:

Οὐδέ τι ποῦ συνόδοισιν ὁμόθρονος ἔσσομ' ἔγωγε
Χηνῶν ἢ γεράνων ἄκριτα μαρναμένων.
Нити ћу гди собором соседатељ бити ја
Гусака или ждралова нерасудно војујуштих.

А кад је тако било у његово време кад је тобож више светиње било, шта се је дакле после њега догађало? Свашта и свакојако, како су наумили да се покажу мудрији и од самога Христа. Оригена држаше триста година за највећега црковнога учитеља (како и јест такови), а после триста година проклеше га као јеретика, и књиге његове које могоше сажегоше. А зашто? Ето зато што он није мислио као су они мислили. А како је он могао знати шта ћеду други на толику силу година после њега измислити? Ништа му то не помаже. Леон, папа римски, и Јоан Посник, патријарх цариградски, док су год живили, проклињали су се и један другог антихристом називали, а кад по смрти — обадва свеца, и правила им се чате у цркви. То се зове срећа!

Ово ни зашто друго не напомињем овде кромје само за то, да кавга, инат и мрзост међу поштеним и добрим људма за закон не бива. Сваки је христјански закон свет и добар по еванђелију, а све остало што су људи измислили, они ће то опет с временом нешто одметнути а нешто поправити. Бог зна најбоље ко је светац, и он ће свакому дати по делу, а ми међу нами свакога ко је поштен, разуман и добродетељан у општеству како правога свеца почитујмо и љубимо, зашто кога видимо како живи и шта чини, онога управ можемо познати је ли светац, и, што је још више, син вишњаго или не. „Слава и част всјакому дјелајушчему правду, њест бо у Бога лицезренија“, учи нас блажени апостол.

При том памтимо добро нашега старца; не три, но триста иљада пандура да нам реку, да јаре није јаре него нешто друго, нек иду они својим путем, а ми јаре носимо дома, зашто јаре ништа друго не може бити него јаре.

128.

ЋЕЛАВ ЧОВЕК

Ћелав човек не привеже добро своју паруку, и путујући с другима на коњу, дуне јак ветар, и однесе му и шешир и паруку заједно. Онда сва дружина, видећи га сасвим ћелава,

начну се смејати. Тада и он смејући се с другима, рече:

„Хе, браћо, није чудо што ме туђе власи издају, кад су ме и моје исте издале.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Различне лепе науке могу се из ове басне извадити. Прво, кад јест што у нами смешно чему се други морају смејати, не срдимо се на оне који нам се смеју; зашто чрез то не само ништа не добивамо, него их чинимо да нам се више смеју и управ посмејавају и ругају. Што је год у ком му драго смешно, томе није могуће да се људи не смеју: дакле најбоље смејмо се с њима заједно. Чрез ово три ствари лепе добивамо: једно, што нам се неће нико ругати, видећи да и ми сами наше недостатке познајемо и смејемо им се; друго, бивамо другима пријатни и љубве достојни, кад се за мале вешти на њи не срдимо; треће, чинимо да смеј престане, отимљући му сваку непријатност и горест, и примајући га за незлобиву шалу.

Својство разумнога човека у томе се состоји, да сам себе свакн дан неумитно суди, и што у себи позна посме(ја)нија достојно, том се посмејава, што ли нађе за похужденије, то похуждава, и тако се исправља. А неразуман и високоуман оће у свачему да има право, и тако све то луђи и гори постаје.

На по пута је к добродетељи доспео, ко своје слабости чувствује и припознаје. Но

овоме се оће чисто срце, које, ко има, блаженим га вечна истина нариче.

Друго чему нас басна учи ово је: да смо трпељиви и великодушни у злополучију и у штети кад нам се прикључе, расуждавајући, да оне исте вешти које нам је природа дала за време су наше, колми паче оне које смо ми стекли. Једном спадају власи, другом испадају зуби, младост и лепота вене и ишчезава, дни наши пролазе и ми с њима, с телом к гробу се приближавамо, а с бесмертном душом к вечности, која каква ће нам бити, од употребленија овога краткога овде времена зависи. Ко неће добар, праведан и поштен бити, ко ову чувствителну и очевидну истину чувствује и добро познаје? Ко се не би неправде и злобе удаљавао, кад би како надлежи познавао, да оне времено и вечно човека несрећним чине? Ко ли не би чесност, благонаравије и добродетељ возљубио, знајући да је с њима и на земљи рај сојединјен, и да оне саме вечно блаженство даривају? Љубострасно и иштећено срце находи своје задовољство само у телесним наслажденијам као црв у ђубрету, не познавајући нимало које су сладости ума и непорочне душе. Срамотни Нерон и худи Калигула, погрезнути и загушени у смрадном блату злоће и нечистоте, никад нису осетили сладост они благородни добродетеља које су одушевљавале Тита и Марка Аврелија.

Придодајмо и ово к науци ове басне: не ваља да смо ласносклони к посмејанију других, ово је худ и мајмунски обичај, на

који сви добро воспитани и разумни људи мрзе; и ако се за час и смеју таковим мајмуноподобним подражатељем, обаче у себи презиру их и за ништо држе. „Ругајет сја гражданом лишени разума“, вели Соломон. Јавна и самопроизвољна злоба, бестидно, што 'но реч с барјаком злонаравије и бешчиније такови људи који, као свим људма у пркос и у инат, безделствују и безаконују, ове су само вешти достојне не само всеобштега поругани ја него и гражданскаго наказанија. Зашто ништа није штетније општеству целога народа, него кад необуздана злоба отме мâ, и кад развраштенонаравни и зли не само што се не стиде и не боје, него јоште дижу главу и поносе се у својим преступљенијам. Ово је што привлачи за собом всеопште искорењеније свакога прозјабла и семена чесности и добродетељи.

129.

МАГАРАЦ И КОЊ

Магарац се усуди утркивати с добрим коњем, а кад остане далеко страг и почне му се сва присуствујућа животиња смејати и ругати, онда он с својом магарећом памећу и безобразијем одговори: „Е, да се ја нисам ономадне убоо, и да ме нога не боли, вид'ли би ви!“

Тада прочa животиња не могући више трпити толико бестидије, исујући га и ружећи

отерају га између себе, и од онда и име магареће остане посмејателно и срамотно.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Лепо сверх овога говори Француз: L'effrontement répand sur les défauts de l'âme un coloris qui les rend encore plus laids qu' ils ne sont par eux mêmes: Безобразије проспиње сврх недостатков душе једну боју која их чини јоште ружније него ли су по себи.

Да сви не знамо све, и да нисмо кадри за све, и да имамо потребу док смо год живи од други што примати и учити: ово је природна и права истина. Соломон нас шаље да се научимо трудољубију од мравка и полезном упражњенију од пчелице. Ево причина зашто је басна прва человеческа наука. Ибо из начала сматрајући паметни људи што животна чине, многим су се прекрасним и преполезним научили вешт'ма. А је ли ово већ престало? Никада док је год света. У колико већа познанства људи долазе, толико богатију и преизобилнију наоде материју мудрост творца у створењу изнаодити, познавати и дивити јој се. Зато прави учен и разуман всегда се учи и всегда зна да јоште мало зна, и зато нити му кад пада на ум да о свом знању високоумствује, него непрестано и прилежно внима што се око њега говори, и нејма дневи ни часа у животу кад он не жели да што добро и полезно чује и прими.

Слеп рођен мора се смејати кад чује да се окати толиким многочисленим и различновидним бојам и цветовом чуде и диве, о којима он сирома никакова поњатија није кадар имати. Такови није посмејанија него сожаљенија достојан. Али, који би могли што познати, а за упорство и високоумије нећеду, они су достојни поруганија и осужденија; а савише јоште, кад ко осећа у себи да му што нибуд није добро и јасно познато, а то исто утврждава само зато што су и други то утврждавали, о томе се инати и виче, и каже да он не мари нити оће што друго да чује ни да зна: ово је најпоследњи степен неразумија и бесловесности, који нимало човеку не приличествује, разве по тому што кад човек оће да је зао, гори је од звера, и кад оће да је глуп, глупљи је од истог магарета. Ево узрок зашто просвештен човек оно што мисли и верује реч'ма доказује, а глупи варварин утврждава своје мудровање и веру с силом и с оружјем. Какова је кротка и слатка Спаситеља нашега наука! „Испитајте", вели нам, „писанија, она сведоче о мени." Свободне нас жели од сваке слепоте и рапског сујеверија, како је и сам свободан. „Иго моје благо је, и бремја моје лехко", зашто не иште од нас, развје да смо разумни, просвештени, добри и синови вишњаго.

130.

СЛАВУЈ И ПАУН

У један лепи пролетњи дан слатко пojaше славуј. Остале птице, неке из зависти, а неке из простоте и недостатка осећања, нити се обзирау да га виде. Сам паун, како га чује, устави се ту, начне га внимателно слушати и радо гледати. Упази га славуј, престане појати, и кад с једним кад с другим оком начне га сматрати.

„Зашто не појеш?“, рече му паун. „Што ме тако гледаш?“

„Ко те не би гледао?“, одговори славуј, „какав си леп и красан! А зашто ти овде толико за дуго стојиш и мене гледаш?“

„Како не би стајао“, отвешта паун, „и како те не би гледао, кад тако слатко појеш?“

Од тога времена и до данас паун и славуј велики су пријатељи.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Од древњејши времена утверждавало се је чрез многе ово мњеније: да људи велике отмености и достоинства међу собом један другом завиде и ненавиде се, то исто и до данас многи уверавају. А с друге стране многи доказују, да вредан вредна и достојан достојна познајући како надлежи мора љубити и почитовати, находећи у њему она иста качества која сам у себи за добра држи и високопочитује. Прикладн који осведочавају и доказују како једно тако и друго не само што

се находе премноги у свим историјам, него и повседневње искуство о томе нам не да сумњати, јер видимо многе такове који се мрзе и ненавиде, а многе пак који се искрено љубе и нелесно почитују.

Како ћемо дакле ову зановетку погодити и размрсити? Врло ласно, кад ово што идем рећи себи представимо. Они који се мрзе и себи взаимно завиде, при свим њиовим лепим достоинствам не имаду срце од злобе чисто и свободно, зашто завист и мрзост то су злобе које су кадре најученијега и вреднијега сасвим заслепити, на такови га начин залудити и до толике бесловесности довести, да оне исте дарове, које у себи безмерно почитује, у другоме их мрзи и ненавиди.

Обратимо сад поглед наш на слатко и весело зрелиште чиста, безлобна и непорочна срца, гди она прекрасна и перворадна Божија кћи, света добродетељ, живи и царствује: шта ћемо ту угледати? Взаимно високопочитаније, согласије, непритворну љубов, верно дружество и сродство душе и срца, које она злаоречива Еврипидова муса овако слатко поје: *Ἔστι δή τις ἐν βροτοῖς ἔρως, ψυχῆς δικαίας σώφρονός τε κ᾽ ἀγαθῆς*: Јест нека међу људма љубов душе праведне, целомудре и благе. О овој чистој дружеској љубави и свети Григорије Назијанзин с реч'ма играјући се овако поје: *Φίλοι φιλοῦσι τὰ τῶν φίλων φίλα*: Љубезници љубе љубезних љубимаја. Овакова блажена срца и у исти злотвори своји ако што добро виде и познаду, то почитују и

похваљују, зашто из источника добродетељи ништа нечисто не може извирати.

Ко управ познаје и љуби Божију премудрост и доброту, он никојем добру у натури не може завидити, знајући да је свако добро од Бога. Срце којега је љубов основана на љубови к Богу и к добродетељи радује се и весели, видећи да се међу људма свако добро, вредност, просвештеније и благополучије распрострањава и умножава, и на ови начин јоште овде предокуштава и ужива ону вечну радост будуштега живота.

131.

КОЊ И БИК

Добар коњ носећи на себи младића трчаше и поиграваше. Види га бик, и почне ругајући му се говорити: „Нека би ја тако носио на моји леђи то дете! Познало би оно шта је бик.“

„Би ја“, одговори коњ, „зашто које би ми поштење било, дете с мене сметнути и над слабим јунаштво показивати?“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Поштени и истинито храбри муж за срамоту себи вмењава над слабијим своје јунаштво показивати. А звеpонаравни варварин и

над женами и децом своју срамотну и скотску храброст оће да покаже, ако ништа, он их граби и у ропство продаје. Да војска на војску и на градове удара, то има свој разлог, али над невооруженим свирепствовати, неповину децу од родитеља растављати и у ропство продавати, ово нити је храброст ни витештво, него варварско и скотско бешчеловечије.

132.

ЧВРЧАК И СЛАВУЈ

„Не поноси се већ толико с твојим појањем!“ рекне чврчак славују, „јер ти ја могу показати толике, који и мене по вас цели дан баш тако радо слушају како год и тебе.“

„А који су то? Ако ти је драго милости, нудер ми их кажи“, рече славујак.

„Косачи“, отвешта чврчак, „жетаоци и остали пољски работници, који знаш да су добри и поштени људи.“

„Ја њи признајем“, одговори славуј, „не само за добре и поштене, него и за весма општеству полезне људе, али из свега тога јоште не следује да се они најбоље у појању разумевају. А при том, да њи њиов посао на пољу не држи, мало би они ту, или баш нимало, за атар твојега цвркања стајали. Видиш ли ти онога пастира, који и сам лепо флуром свира, следователно у музики и појању се разумева. Док

год њега ти с твојим појањем к себи не привучеш, и не учиниш за да остави флуру своју, и од тебе с удовољством и с услажденијем за дуго слуша, дотле ти никоме немој рећи да лепо појеш."

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Свакоме је своја песна мила, баш ако неће и ништа друго бити него „Филипи унд Јакоби, Јакоби унд Филипи". Свак радо слуша што сам говори — обичаваше рећи наш добри Кара Мустаф-ага. Свак радо чита оно што сам напише, било шта било. „Ако је истина оно што моја покојна мати говораше", вели Жил Блаз, „у целом Сентилану, у време мога детињства, није било ни лепшега ни паметнијега детета од мене." Но ваља знати да од ови вишеречени неки имаду право а неки криво, и у овоме стоји сва различност.

Да су се Димостен и Цицерон и њима подобни у свом говорењу услаждавали, то ће свак, ко се у овом послу познаје, док је год света, рећи да су весма право имали и мислили. Здраво трудити се и знојити за заслужити у кому нибуд делу похвалу, и тако желити ју, ово има свој прави разлог. Али здраво јести и пити, за дуго на кревету се окретати и протезати, а остало време зевати, гледати ко куд пролази, ландати и у ветар блебетати, и, што је много горе, сквернословити и друге злословити, и ништа мање за похвалом зијати: ово је крајње будалаштине изискивање.

Разуман жели похвалу, али је жели од паметни и добри, и навластито од они који се у делу познају. Морао би ко бити смеса зла и добра и самовештно лукавство и притворност, подобан лукавом Шези, Лудовика Четрнаестога духовнику, кад би злим како год и добрим угодити умео. „Горе вам јегда рекут вам добрје вси человјеци!“ — вели нам нелажна истина. А зашто то? Зато што по несрећи на свету још има много зли и лукави људи, који о оном не говоре добро ко њима по ћуди није.

Но за сад нека на страну што о нами други мисле и говоре, размотримо паче што ми сами о себи мислимо и мудрујемо; за овим весма много стоји, а кад се ово у пристојни поредак положи, и друго ће боље следовати. Ми сви себе природно љубимо, но зато је ли право да сами себе заслепљавамо и варамо? Нипошто. Ево како баш сврх овога један Француз врло лепо говори: L'amour propre bien entendu corrige de tous les défauts et prévient toutes les fautes de l'amour propre mal entendu: Самољубије разумно исправља од свију недостатака, и предварава све погрешке самољубија неразумнога.

Ја се добро спомињем да је о овој материји на више места била реч, но расуждавајући колике је ово нравоученије важности и ползе (ако се добро прими), и с коликим старањем о том свију народа учени људи говоре и то налажу, не бојим се да ћу у излишеречије пасти о томе често опомињући. Не

може човек имати хитријега ни лукавијега ласкатеља, који би га кадар био тако заслепити, као његово исто неразумно самољубије. Ово је оно што чини чврчка да мисли, да толики посленици целога лета жар трпе само за наслушати се њега.

Заисто, страшно и ужасно мора бити состојаније, у овом пункту, навластито владјетеља и велике господе, који своје природно самољубије, као и остали људи, у недри носе, а при том мучније него сви други могу такова истинољубитеља наћи, који би им чисто у очи казао шта мисли, од самога нежнога детињства окружени наодећи се од тако̄ви, који се силе како ће им већма угодити, и који их обожавају. Зато, цар, владјетељ и сваки велможа, ако није управ у добродетељ заљубљене душе, оштра ума, и отменог духа, ако не љуби правду, и ако се всегда не учи и не просвештава да је кадар људе и потајене њиови срца свитке и заплетке распознавати, он мора бити најпревареније човек под небом.

Један просвештен владјетељ милијоне људи просвештава, прославља и на пут добродетељи и благополучија поставља. Сва Европа и Азија види и све то више познаје следовања трудов и подвигов, законов и урежденијах Петра Великаго. И не само велики императори и славне на свету императрице овакова дивна и роду человеческому преполезна исправљенија у дејствије производе, него и далеко мањи у општеству поглавари, кад су добродетељни и учени, много добра чине. У једном селу

судија и свештеник, благонаравни и разумни будући, све село на добро настављају, уразумљавају, к трудољубију и к праведном животу приводе. А шта је друго потреба човеку колико за ови времени толико и за будушти вечни живот?

Дакле само онда кад један народ буде имати добродетељне и учене поглаваре и свештенство, може с основанијем и с благом надеждом ову пророческу творити молитву: „Настави мја, Господи, на истину твоју.“ А пре тога, колико је простији, толико више о себи мисли, баш као ове басне чврчак.

133.
ФИНИКС И ГОЛУБОВИ

Нови прекрасни финикс роди се из родитељскога пепела, нарасти и начне рашчиривати и трести крила своја к стогодишњему летењу спремајући се. Упази га јато незлобиви голубова, долети к њему, опколи га и пријатно гледајући на њега запита га: каквога је рода и племена, и на који се пут приуготовљава? Каже он ко је и од куд је, и да ће сто година живит' и летити.

„Сто година!“ викну голубови. „О, благо теби!“

„А гди ти је друг?“ вопроси га једна голубица.

„Ја немам друга, ја сам сам и један овога рода на свету.“

„Сам на свету!“ са ужасом вопију голубови, поздраве га, честитају му срећан пут, и одлете, са сожаљенијем међу собом говорећи: „О, несрећне на свету птичице! Како ли ће толико дуги и бедни преживљети и провести живот, и без брата и без пријатеља, без сестрице и без верна друга!“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Од кад је Бог људе на земљи створио, и од кад су међу њима цареви, ниједан цар није веће благодејаније роду человеческому показао и учинио од онога, кому је Бог у срце вдохнуо, да се чрнци и чрнице, калуђери и калуђерице, од ропства у свободним земљам и од вечни без сваке кривице тамница избаве и освободе. Благословено и свето остаће име његово до века. Колико се више человечески род буде уразумљавати, од мрачнога сујеверија освобождавати и чистим разума светом озарјавати и осијавати, толико ће се више његова человекољубна душа од рода в род ублажавати и памет и име његово помињати и славити, и све оне иљаде иљада људи, који се не би родили а за његов узрок родиће се, за слаткиј дар Божији, за живот и за словесну бесмертну душу, Богу и Јосифу, сину Францишкову и Маријину, дужни ће бити благодарити.

Да се наоде неки међу људма који су, или за јестествене или наравне недостатке и узроке, и љутом нуждом, усиљени не женити

се, и тако без порода и без плода живу и умиру, то по нешчастију и бивало је и биће. Али из тога закон, и, што је најужасније свети и христјански закон установљавати и правити, ово је управ против Божијег намеренија, воље и благослова, против богосозданога јестества, против сваке искрице памети и разума, на умаљеније, истребљеније и на погибел рода человеческога, следователно всеконечнога безумија измишљење и дело.

Ја сам остарио већ са многи народа и језика калуђери (и сам, да која сам гуја него калуђер, кад овако сам живим, разве што у црним аљинам обучен не одим), јоште фала Господу Богу нисам ни у једном роду и језику такове древене и нечувствене калуђере нашао ни познао, који за женом не уздишу, не чезну и не гину. Оним древним у непроходимим ливијским пустињама пустињиком (како житија њиова гласе) воздушни, или боље да речем чрез њиово воображеније начињени, духови у жене (и по својој прилици лепе) су им се претварали, и како на сан тако и на јаве долазили. А да шта је друго ово, развје непобедимаја воља Бога творца и непоколебими и во веки неподвижими јестества закон, који чини да човек без жене не може бити, како год голуб без голубице, како риба без воде, и како све што живи и дише не може бити без воздуха. Оно што свештени поје певац не разумева се само за водноје, него за све јестество и ред, кога је премудри и свемогући уредио Бог: „Предјел положил јеси,

јегоже не прејдут.“ Од овога свештенога и вечнога предела ко се год удаљи, мора сирома тумарати по мраку и главом које о шта лупати и нос гди не ваља завлачити; мора, ако му се и неће, за љуту невољу блудити и као изгубљена овца заблуждавати, и ако ће анђелско срце имати, принужден је иштетити га и покварити. А како и зашто? Ето зато, зашто је прешао они предел, „јегоже не прејдут“, и кога јошт нико није с читавим вратом преступио и прешао.

Ја благодарим творцу мојему што ме је упутио к науци полезни језика, и учинио ме наћи слатку забаву с књигама; а иначе у оном земном рају подобном месту, у прекрасном Опову, којега всегда с услажденијем срца спомињем, не би несрећнијег од мене човека било. Но како може ко помислити у таковом месту, а несрећан? Каково противоречије! Није противоречије. У најлепшим местам чувствителна срца највећма чувствују. Срце које је за љубов од Бога сотворено, мети га сама у рај, пак не жели му горега пакла. Но, љубио би Бога — рећи ћеш ми. Ми смо мало пре опоменули да они пустињици који су с три смокве на дан живили — а остало, по свој прилици, ваља да су као хамелеони с ветром надокнађивали — па кaж' дер ми: што су им жене на памет и на срце долазиле, те јошт онде гди им није било ни гласа ни трага? А ми у Опову, гди су фала Богу праве жене као што их је Бог створио и мати родила, оћеш зар да о њима не мислимо? Све су лажи с

временом залуду, ваља да им се трагови нађу. Ко год није кадар себи подобна створења љубити, нек лаже колико му драго, он ни Бога никада неће бити кадар љубити, зашто у срцу ладном и нечувственом никаквој љубови није места. И, што је чудније и ужасније, они људи који су себи метнули били у главу да осим сваке к људма љубави самога Бога љубе, до толикога их је бујства и бешенства њиова љубов довела, да су људе за љубов Божију проклињали, убијали и живе пекли. Ово ти им је плод њиове поштене љубови!

Ево дакле сва тајна коју људи далеко траже, а у недри је носе: „Даћу вам, вели Бог чрез пророка, закон нов на скрижаљех срца вашега написан.“ Ово је закон Христа Спаситеља, који ништа друго није, ни длаке ни мање ни више, него вечни закон просвештене и у своје право совершенство доведене и узвишене натуре илити јестества. Што је год противно правди и добродетељи, то је противно и јестеству и самому Богу, који је премудри јестества зиждитељ и творац; с којим, сиреч јестеством, кад се како надлежи сојединимо, онда ћемо се сјединити са свачком добродетељију и са свим добрим и чесним људма, с нашим правим благополучијем временим и вечним и с самим Богом „во Христје Исусје господје нашем, кому слава, чест и поклоњеније во вјеки вјеков, амин!“

134.

ГУСКА ВОЗГОРЂЕНА

Међу белим гускама нађе се једна најбеља од свију и најлепша. Све је гуске радо гледау и њејзину лепоту хваљаху — док се ова понесе, и метне себи у главу, да она мора бити рода лабудскога. Одлучи се од прочи гусака, почне пливати по језеру уједињена, кад дижући и протежући, а кад накривљујући шију своју, за показати се оно шта није. И дотле дође, да смех и поруганије свим гускама буде.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Из ове басне свак себи ласно може полезну науку извадити: то јест, да дарови — како телесни, присталост и лепота, тако и душевни, остроумије, разум и наука — пријатне су вешти и похвалне, но дотле, док с њима ко смиреномударствује. А како се ко, на подобије ове наше гуске, са својими каквим нибуд преимуштествами почне гордити, главу више дизати него што ваља да је подигнута, на једне као с куле гледати, а на друге усне и образ искривљивати, тај час ето ти нам ове Лесингове басне гуска. Зато нека нам је всегда на памети онај прекрасни латински стих Deo proximus est ille quem ratio movet: Богу је најближи онај, којим разум управља.

135.
СВИЊА И РАСТ

Свиња долазаше често под један жировити раст, и ту се с жиром рањаше. Раст јој рече једном: „Колико се с мојим плодом хиташ, а никада нећеш на ме да погледаш, ни да ми зафалиш!“

Свињче, да се покаже да и оно нешто паметно уме мислити, одговори: „Е, баш! Као да ти мени за љубов тај плод рађаш и просипљеш?“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Точно мудрованије они људи који наоде свакојаке извете, но бесловесне и свињске, да нису благодарни Богу, родитељем и благодетељем. Бог је неотлучно соједињио са сваком добродетељију такову својство, да онај који је испољњава како надлежи, мора у исто време чувствовати у срцу својему задовољство и услажденије. Такова је и благодарност, и ко год ову свештену добродетељ испољњава, не само што своју дужност к благодетељем својим, него и к самому себи обвршава: прво, показујући себе достојним примљенога благодејанија, а по том, чувствујући и наодећи себе бољим и благополучнијим у сохрањенију чесному човеку пристојнога мударствованија. Чиста благодарност права је слава која се Богу воздаје. „Та, десеторица сте се излечили, а где су они девет? Како нису се вратили дати славу Богу?“

— пита кротки и преблагословени Агнец Божији благодарнога и благоразумнога Самарјанина.

Познато је да римски император и росијска императрица за интерес царства своји с Турци војују, но ништа мање, свака благоразумна и човекољубна душа благосиљваће имена њиова, које је вечни промисал за оруднја своја изабрао, за умалити непоредак, варварство, кугу, мрак сујеверија и невјежества, и сва злополучија која се из ови рађају с временом истребити из человеческога рода.

Бедно и сасвим од бесловесних бесловесније мора бити оно јадно срце, које никакове благодарности у себи не чувствује, зашто „вол и осел познаје јасле господина свога“. А ко Богу не благодари на дару битија, живота и словесности, знак је да је свега тога недостојан. Ко ником није благодаран на слаткој љубови и пријатељству, показује да нити кога љуби, нити га ко љуби, а нашто му таки живот? Но, буди благодареније Богу, овакови чудовишта мало је у натури. Човек природно радо гледа бездушно но листовито древо које га у лето осењава, и радо се спомиње сви они места у којима се је у детињству играо, и потока у којима се је купао — а шта је то него благодарност? Слатка, благородна додобродетељи! Ти оживљавај срца наша и одушевљавај душу нашу, да смо благодарни један другому и сви скупа вечному творцу, с овим свештеним сродством сједињени и овде бла-

гополучно да живимо и вечног живота достојни да се покажемо.

136.
КОЊ И ЗОЉЕ

Добар коњ на војсци убијен почне трунути. Залегу се у њему зоље, које кад начну из њега излетати, фалећи се међу собом почну беседити: „О чуда преко чуда, каквога смо ми славнога рода!“

Недалеко одатле пчела, облетајући цветове и собирајући мед, чује то, и зујећи одговори им: „Боље би вам било знати шта сте ви, а не од куда сте произишле.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Нека се нико не фали с благородством своји стари, који није наследио оне исте добродетељи и преимуштества, чрез која су његови претки благородство заслужили. Предивно сверх овога говори Италијанац:

Folle, tu vanti nobiltà in vano,
Se tuoi costumi sono da villano!
Лудо, ти се с благородством поносиш залуду,
Када нарав имаш орјатску и худу!

Од простога рода, воспитанија и состојанија људи не могу се очекивати ни изискивати такова качества, какова правично и неотложно

изискују се од благородни и имући родитеља рођени, који су имали начин и средство благородно воспитати се, научити и просветити, и у којима малене погрешке против благопристојности и благонаравија за велике се вмењавају. Да се бедни сирома превари за неколико грошића, или ако ће и дуката, лагати и худо поступати, то премда се његовом неваљалом воспитанију и бедности приписује, ништа мање с тим изветом закони граждански нису задовољни, но оћеду, и право оћеду, да се такови по достоинству накаже и научи памети. А кад се нађе ко благородан и имућ да лаже и худо поступа, ту се сасвим види худородно и од блата срце; и толико је веће срамоте и наказанија такови достојан, колико не само што себе бешчести него и поштено и славно име своји родитеља и дедова очрњава.

Ко мисли да је зато благородан и у општеству отменан, да му је слободније против сваке пристојности, и аки би у пркос чесности и законом, необуздано поступати, с таким ваља управ у оспитал; и ово је најмехче и најслађе што му се изрећи може, које он себи за велико поштење мора држати.

Закон граждански мудро је установио, да се за велике заслуге к отечеству не само заслужени отечества синови, но и породи њиови „от рода в род“ благородством обдаривају и прослављавају, за возбудити чрез то витешку и саму времену смерт за бесмертије себи вмењајуштују добродетељ. Али при свем

овом похвалном установљенију не ваља никада с памети сметати, да је закон јестествени, а то јест закон Божији, далеко старији, мудрији и совершенији од закона гражданскога, и ово је закон вечан: да се свашто и сваки толико цени колико ваља и вреди, ни мање ни више.

Пашто су оним последњим, иштећеним и поробоштеним Атинејцем и Македоњаном, прва њиови стари витештва и добродетељи, разве на већу срамоту и уничиженије, служиле? О овом би се много дало беседити; но прво, што паметну је мало доста, а друго, намеравајући, ако ми Бог дарује живот, на идуће лето велики и знаменити људи на кратко историје издавати, онде ће се у сами примери о подобној материји више видити, зато сад довољно. Толико, и из овога, свак добро види, да је величајше нужде дело, напаче благородној и поглавара деци пристојно воспитаније давати, и њих из прве младости к трудољубију, к науци, к благородном мударствованију, к свакој чесности и добродетељи путеводствовати и приобичавати.

137.

СТАРА КЛИСУРА И ВРАПЦИ

У једној старој клисуретини обитаваше сила врабаца, који се ту плођау. Господар места да је развалити, и на том месту чини са-

зидати училишта и зданија за фабрике. Кад се ова нова зданија сврше, сакупе се опет врапци, тражећи своја прва обиталишта и станке, но ужасну се кад не нађу оне пређашње развалине и рупе, и међу собом стану мудрословити, говорећи:

„Није ли овај господар места сасвим без памети? Где учини толику праску и посао, док поквари оно прекрасно од старине зданије, а начини ово ново које нам нинашто не служи? Где су нам оне пређе рупе и пукотине, где су се наши дедови и прадедови с неисказаним спокојством и пространством вгњиждјавали и водворјавали? Нашто му ово, помагај? Који ће му сушери овде сад живити? Бежʼмо, браћо, одавде, на част ономе ко га је тако начинио, кад је таке памети!“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Пуштај нека врапци овако говоре, њима то пролази и пристоји, јер су они прави врапци, од њи ништа друго није за ожидавање. Али, словесном душом и прекрасним разумом Богом обдарени и украшени човек да овако мудрује, и да се овако неки старински плесниви завичаја држи, и то ни за које друго разумно доказатељство кромје што су тако и стари државали, то значи да силом оће од истога врапца бесловеснији да остаје. Ко не види да ово ништа не ваља, да је разумном створењу срамотно, вољи и намеренију премудрога со-

детеља (који је човеку способност дао да може дан о дан на боље успевати) сасвим противно?

Све историје, од кад су људи почели што се год међу њима чини писати, о овој нас истини сложно уверавају: да велика царства и силни народи, док су се словесностију и разумом како надлежи владали и управљали, цветали су и прослављали се, а како су се с овога спасителнога уклонили и свратили пута, у бешчестије и злополучије падали су и пропадали. Нека нико не мисли да се изискује некаково чародејно и прејестествено дејствије и мајсторија за учинити оно, за које древни Омир овако каже да је Минерва Диомиду рекла: *Ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἕλον ὀφρ' εὖ γινώσκῃς ἠμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα:* Маглуштину сам ти са очију свукла, да добро познадеш и Бога и човека. Ова маглуштина ништа није него сујеверије и криво предрасужденије, кад човек што утврждава или одриче не знајући зашто, баш као ови наши врапци.

Мудро, су мало речи, о овом Димостен саветује: *Δεῖ ἡμᾶς σκοπεῖν ὅπως μὴ χείρους εἶναι δόξωμεν τῶν ὑπαρχόντων:* Ваља да сматрамо да се не чинимо слабији него што смо. То јест, богодани разум употребљавајмо како надлежи онде где можемо, и од општега человеческога, но здраваго, разума ни у највећој науци не удаљавајмо се. Не само од стари времена, него и у данашњој ученој Европи, многи се наоде велике науке и чеснога живота, котори само зато што се почну

удаљавати од здравога разума (који неотложно мора служити за основаније свију человеческих знања) упадају у оно што Немци зову „швермерај“, а по нашки пареније и окретање ума, и почну се сјемо тамо мотати, истражујући некакве чрезјестествене јероглифическе и рабинске тајне; и ко год неће у њиова на јави сновидјенија и кривоглавице да пристане, и у њиов тефтер да се запише, веле да је профан, то јест несвештен мирјанин. А ко се ту запише и прилепи, ако ће и во опште познат бити да је злонараван и неваљао човек, ништа зато, он је брат, ћути!

Зато, мила браћице, благо кући, која има добра и паметна домаћина. Благо народу, који има правдољубива, бодра и просвештена цара, који не чува сарај и жене као Сарданапал, нити лови муе као Дометијан, него обилази царство своје, као вредан домаћин дом свој, старе клисуре и кулетине даје разваљивати, и на њиова места воздвиже училишта, фабрике, оспитале и овим подобна општеполезна зданија, не марећи што зановетају и мумлају врапци и совуљаге. Благо ће бити и свим људма кад се буду словесним здравим разумом како надлежи и добродетељију управљати, не мрзећи се, не раздељавајући се, разве од зли и неваљали, не наричући један другога профани, зашто ово је псовка, и ниједном чесном човеку није угодна нити пристоји, разве злонаравну и злочинцу.

Света је она реч онога старца Ерцеговца, да ћеду онда зли пропасти, кад се сви добри

соједине. А који су ти добри? — може ко помислити. Сви они који трудољубно, паметно и поштено живу, себе и своје фамилије богоугодно содержавајући, и за општу ползу сложно, јединомислено и јединодушно старајући се.

138.
ЛИСИЦА И РОДА

Лисица упази у пролеће новопришедшу роду, приступи к њој, и запроси је да јој што лепо из даљни места, чрез која она пролази, каже. Онда она затегне дугачко и пространо расказивање: какве се баре и ритови у Индији и у Египту находе, и какве су у њима жабе; пређе у Ципар, пресловуту Грецију, Македонију и Далмацију, пак каже какве су туда планинске жабе и зелене жабице што се и на древеса пењу, и каквога су које вкуса.

„Ала си за ништо, кад из толики места друго казати не знаш, него какве су гди жабе“ — рече лисица, окрене јој реп, и оде од ње.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

По многој части ова греческа сентенција истинствује: *Χαρακτὴρ ἀνδρὸς ἐκ λόγου γνωρίζεται*: Изображеније човека по беседи се познаје. Разуман свуда гледа да што паметно види, позна и научи,akови су гди људи, њнове нарави, обичаји и прављенија, науке,

художества, упражњенија и забаве, што је гди достојно похвале и подражанија, што ли пак похужденија и отвраштенија. Ево како божествени гречески стихотворац бесмертну своју почиње Илијаду: *Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη, πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω*: Мужа ми кажи, Муса, многоискусна, који је весма много странствовао, многи је људи видио градове и ум познао.

Ко тражи разум, разумнији кући дође, а луд се луђи врати него што је кад пође, зашто овог еспапа једног како и другог свуда се налази. С каковима се ко опходи, и сам или је онаки, или ће мало по мало постати. *Ἐσθλῶν μὲν ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι ἢν δὲ κακοῖσι συμμιχθῇς ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον*: Од добри ћеш се добру научити; ако ли се међу зле помешаш, изгубићеш и оно што имаш ума. Ово ваља разумевати не само за опхожденије него и за читање књига. Има многоразлични безделица написани и наштампани, које боље је не читати, или који чита, дужан је здраво расуждавати, и добро од неваљала распознавати, прво благоразумно примати, у срце и у памет слагати и сокровиштествовати, а фторо како непотребно одметати. У овом творимо како Исократ Димоника учи: *Ὥσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὁρῶμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν ἀφ' ἑκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμβάνουσαν*: Како што пчелу видимо на сва прозјабенија спуштајући се и од свакога благопотребнаја узимајући, сав прекрасни Божији

свет пун је меда и млека, нектара и амвросије. Дух свети благи и истини свуда преизобилно излијава знаке вечне мудрости, промисла и благоустројенија за добра срца и благоразумне душе. Отварајмо само на све предмете који нас окружавају очи наше, разматрајмо их са вниманијем ума! И јеже ли би до века живили, не би никад престали са свештеним певцем вопијући: „Возвеличиша сја дјела твоја Господи, всја премудростију сотворил јеси!“

На ови разумни начин поступајући, али странствујући или књиге читајући, не само имаћемо о многим прекрасним вешт'ма и мислити и разговарати се (а не као рода само о жабами, и пијаница о вину и ракији), него што највише сви желимо то ћемо получити, сиреч свак у свом состојанију бићемо спокојни и благополучни. Не требује човек маћически тајна знати, нит' како ће бакар у злато претварати, за наћи своје право блаженство, навластито ком је Бог дао, те се наоди под праведним и разумним управљенијем.

Трудољубије, умереност и паметно владање, чиста и непорочна совест, братољубно и човекољубно срце, ово је сва тајна, ово је злато и сокровиште времено и вечно, без којега богати Мидас и сластољубиви Сарданапалус ништа нису него цебраци и просјаци. Vivitur exiguo melius, natura beatis omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti: Живи се са малим лепше, јестество је блаженим свима бити дало, ако ко позна да употреби. Ко ове речи за истините не

припознаје, он својевољно неће да је благополучан, а кад неће, нека га; ми га силом не натерасмо.

139.

ОРЛИЋ И СОВА

Млад орлић упази негде у шупљем древу сову, приступи к њојзи, и упита је шта ту чини?

„Ево мислим и размишљавам“, отвешта сова.

„А о чему мислиш“, приложи орлић, „о добру или о злу?“

„Та падне ми кад кад и што зло на памет“, рече она, „али волила би да се може све о добру мислити, зашто добре мисли чине ми млого боље.“

„Кад ти толико много мислиш“, придода, „ваља да ти знаш што више него ми проче птице, које и не мислећи толико опет гдишто знамо. Кажи ми молим те, је ли истина оно што кажу људи за некакву птицу меропа, да она лети у висину с205 ртицом к небу, а с главом окренута к земљи?“

Насмеја се на то Минервина фаворит-птица и одговори:

„Јест, истина. Али ваља да знаш да су та птица они исти људи, који тобож веле да би ради небо заслужити, а сасвим су к земљи прилепљени, нити би је кад ради испред очију изгубити.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Ове предивне басне, небеснога Лесингова ума прекрасни породи, тако су остроумне и у науци богатоизобилне, да би се много могло сверх њи беседити. Да ми сви љубимо ови времени живот и ову земљу нашу, која нам је дата за време како участије обиталишта нашега, у томе право имамо и добро творимо следујући врожденом и природном јестества закону. Свак вредан и разуман, кад намерава у једном дому не све време живота него само годину или месец, или краће времена пребивати, он се стара да му је тај дом чист, уређен, за здраље полезан и колико више може бити пријатан, нити оће без невоље да живи у ђубрету и смраду, зашто ово је не само здрављу вредовито, него и самој души словесној худо и недостојно. И како се ко види да без нужде у ђубрету и непоретку живи, правично се о њему и худо мњеније зачиње и има. Но, est modus in rebus: јест начин у вешт'ма — како смо и на другом рекли месту. Кад смо дужни као словесна и разумна створења за привремено тело колико више можемо старати се да је нарањено, здраво и чисто, колми паче дужни смо несравњено већу старост прилагати за словесни ум и за бесмертну душу, да нам је нарањена здравом и разумном науком, да нам је здрава од сваке наравне болести и недостатка, и да нам је непорочна и чиста од сваке мане и блазни, како чиста и цела голубица, достојна Бога творца свога, од кога она почетак и род свој

признаје и има. Кад је праведно и разумно старати се да су нам авлија, дом и постеља, село, град и предраго отечество у милој, пријатној чистоти и поретку, да у њима мирно и задовољно преживимо, и да их лепе и благоустројене милим нашим потомком оставимо, колико више морамо се старати за оно бесконечно и блажено обиталиште и отечество, за свету вечност.

Ми сви видимо, нити ко о томе сумња, да царске фамилије и силни цари на земљи како год и други људи у болест падају и умиру, нити има на земљи богаства ни власти које би могле кога од смерти откупити или сачувати, дакле сви ћемо, који мало пре који мало после, путем смерти одавде поћи. А зашто ово напомињем што свак зна? Еда ли за то да се већма смерти страшимо? Нипошто и никако! И ово је оно што свак не зна, и за које је моја реч овде. Ко се икада сна боји кад му се задрема? Нико, разве да је пао у какву меланхолију. Ко се икада смерти може плашити и бојати, који како надлежи верује да јест Бог и да је душа бесмертна. А ко то не верује, он је сирома морално меланхоликус, зато се плаши и стоји га дрека. Ко ће му помоћи, кад је таке памети? О таковом овде није реч. Ово наше тело, жиле и кости, од јела се је и пића најпре у утроби матере наше, а за тим и напољу сложило и нарасло, дакле што је ту ново и необично, да ћемо га један пут свући и оставити? Ми смо плакали кад смо промолили главу на ови свет,

ал' онда барем ништа нисмо знали, нико нам се неће зато ругати. Али да плачемо и кад пођемо одавде, кад смо фала Богу паметни и знамо што нам надлежи радити? Ово ништа не ваља, ово је стари обичај којега треба међу варваре, простаке, неверне и зле у заточеније отправити. А ми који смо по милости Божијеј светом евангелским просвештени и верујемо Бога и бесмертије душе наше, сматрајмо привремену смерт како сан и радујмо се онима светима реч'ма: „Блажени уснувши во Господје."

Ништа није тако способно како ова благородна христјанска мудрованија чловека к добродетељи возбудити, њега достојним словесне душе показати и к његовом истинитом благополучију довести. Живити разумно и добродетељно на ползу и радост себи и другима, а по том, у своје време, поћи одавде разумно и добродетељно с чистом совестију и с увереним уповани јем вечнаго живота, ево сав хероизмус Христова евангелија и закона и високо совершенство, за које је чловек способним создат. А мероп птица није за христјане ни за разумне људе.

140.

БИК И ЈЕЛЕН

Ови два пасу на једној ливади. Бик почне, једном, јелену говорити: „Знаш ли што је?

Рогове обојица имамо здраве, ајде да се договоримо, ако по несрећи udари на нас лав или медвед, да се не одустајемо, него да се заједно бранимо.“

Јелен му на то овако одговори: „Да ти право кажем — што је фајда лагати — какви су год моји рогови, опет се ја већма у моје ноге могу поуздати, јер добро знам да утећи могу; а од противстајања и битве не знам шта се може случити. Зато ти пре кажем, да се у мене не уздаш.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Советује нас ова басна, да не иштемо помоћи од онога ко је није кадар дати. Бик овде греши против политике, хотећи да учини савез са јеленом који је добро за страшива познат. Јелен пак учи нас двема лепим вешт'ма: прво, чистосердечности, исповедајући управ то што јест, нити ласкајући бику с сујетном надеждом; фторо, учи нас предосторожности, да всегда она средства у нужди избирамо која су нам извеснија и безбеднија. Гди видимо и познајемо да нисмо нипошто кадри противстати, а можемо се уклонити и спасти, ту није нимало потреба двоумити, да последње ваља изабрати. Искуство добра официра состоји се, колико да зна гди и како ваља на непријатеља ударити и победити га, толико гди је потреба разумно уклонити се и избегнути.

141.
МАГАРАЦ И ЕЗОП

Магарац упази Езопа, гди ода по пољу, сматра што животиња чини, и од туда саставља своје басне, и даје их људма за науку, приступи и рече му: „Чујеш ли, Езопе! Ти често мене у твојим баснама спомињеш, барем напиши да сам и ја кад год што паметно рекао и учинио!“

На то му Езоп смејући се одговори: „Онда би ја био магарац, а не ти.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Ко жели у каковом нибуд похвалном делу себе отменим показати, право је да о том попеченије имаде и да се труди. Високоумије долази пред паденијем, вели немецка пословица. Ружна је игра и пуна бедствованија издавати себе за то што ко није. *Εἴ τὶς οὐ δεδάηκε τέχνην σκάπτοιτο δικέλλῃ:* Ко се није научио занату нека копа будаком, советује Фоцилид, пак и на ови начин може бити поштеним човеком. Најнужније су вешти чесност и добродетељ, зато их је Бог и всеопштим учинио, од самога цара до сељанина: што је неотложно потребно и без шта се не може бити, то је дато и мраву. Сваки има толико разума да може, ако само оће, добар и поштен бити.

Један краљ францускн, пролазећи покрај кујње, види ту момче гди окреће ражањ и пева. Запита га зашто је тако весео?

„Јер не би био весео, кад ми је добро као и краљу?“ одговори младић, не знајући с ким говори.

„Како то?“ вопроси опет краљ.

„Ето тако“, придода мали, „наш краљ има што њему потребује, а ја имам што мени.“

Ови се ответ тако поћуди владјетељу, да узме малога међу своје ближње служитеље који с временом постане знаменитим лицем.

Нек нико из ови речи не закључава да свак ваља да остаје такав какав је, не, ово је за магаре а не за човека. Него надлежи добро знати, да је превелика различност самим делом постати бољим од мечтати себи и чинити се бољим.

Пишу за Јулија Цесара да је био ћелав, али је он заслужио толике победоносне лавре, да је имао чим преславно ћелавост своју покрити. Ко није учен, а стара се добротом својом недостатак науке надополнити, он паметно мисли и дела, како год речени цесар. Али, ко није довољно учен, а оће да се покаже да јест, и само зато свему ономе што он није кадар разумети противоречи и „није то тако“ виче, а упитај га: „зашто није?“, он или не зна казати, или ако што и каже, оно му је горе од истога незнања — против овога се овде говори.

Наш добри комшија Стојко, он сам каже и чистосердечно признаје да нити је остроуман, нити за особита вредан дела, ништа мање трудољубивијега ни поштенијега човека у целој вароши од њега нејма. И он дакле у

својеј окружности како исти Јулије Цесар поступа.

Смотримо сад онога ветрењака Обркнежевића: у просте дне, кад није лепо обучен, разговара се како тако; а како ти буде о ком празнику, те се обуче у злато-галониpате аљине, накити се и напудра, онда све му сапрлотирања из уста лете, ти му говориш а он звижди, гледа свој везен прслук, и каже да ће му други нове моде скоро из Беча доћи — једним словом, друге аљине на њему друга памет у глави. Пак јошт ако се нађе која и духовна персона овакова, ето ти лепа огледала и примера другим.

Чесна и разумна жена, ако ће и просто обучена бити, достојна је високопочитанија; а она сујетна и беспослена цифрашица, којеј с шуштењем свилени аљина окреће се и мозак, растежу јој се речи као цицвара, гди се о безделици, о опорицању и посмејанију другога не говори, ту она није пристала — такова нек се сакрије и нек не излази из куће, она је за какав турски сарај, а не за свободне људе, гди се памет и разум гледа и изискује.

Овим дакле подобне пороке остроумни и премудри Лесинг представља под символом илити знаком магарета, о којима ко би што добро хотео говорити, морао би сам магаре бити. Сматрајући на после нас следујућа времена о овом напомињем овде: како су год пре на свету измењенија бивала, тако ће и после бити; Турска нити је од искони турска

била, нити ће до века остати; сама је Божија власт вечна, а человеческа прављенија измењаваће се како и пре, а при измененију владјенија уводиће се наука и нови обичаји. У таковим дакле желајемим опстојатељствам на ма̀ из почетка дужни су народни поглавари све попеченије своје полагати, да се јуности колико за гражданску толико и за церковну службу определеној полезне књиге, лепа наука и добродетељно воспитаније даје; зашто кад се из почетка ствари на добро упуте, све на боље иду и напредују.

142.

БАКАРНА СТАТУА

Упали се један храм и у њему истопи се једнога свеца древним неким мајстором искусно начињена статуа. Дође нови мајстор, и од истога бакара соделa по новому вкусу у нечем различну, а в прочем подобну первој статуи. Види је завист, зашкрипи зубма од муке, но с овим се утеши, говорећи: он је не би ни оваку кадар био зделати, да му није било онога првога мајстора бакара.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Није се чудити да у садање доба учени људи што лепше саставе и напишу, и вредни у чем му драго мајстори што лепше соделају,

него ли су други прежде њи. Подај вредном трговцу добар капитал, на ма̂ ће боље трговати, него да почне с празним рукама. Предивно приуподобљеније овому даје нам блажени Спаситељ: „Уподоби сја (вели) царствије небесноје человјеку домовиту, који износи из сокровишча својега ветхаја и новаја.“

Што су први знали, то су други за њима готово и написано нашли; а што су ови за иљаду и за две иљаде година изнашли, то они први нису могли знати — ово је натурално. Да су Аристотел и Архимид друге себи подобне пре себе имали, и да су живили у време Нефтоново и Ајлерово, и они би знали шта и ови. Похваљивајући садашње велике људе, чрез то се не чини ни длаке умаљенија славе первих, они всегда остају и остати ће во веки велики и славни. На исти начин после садашњи доћи ће други који ће њих превзићи, и тако даље док је год науке међу људма.

Наши поглавити церковни учитељи, како Василији кесаријски и Григорије Назијанзин, учили су се у Атини од јелинскога философа Ливанија; следователно оно што се је у то време знало, то су могли и они знати; а проче науке, које су се после њи постигле, како год и Америка, нису им ни на сан долазиле. Ово ко год с зрнцем соли памети расуждава, види да својим јестественим правим путем иде, и да нипошто не може иначе бити.

А да зашто се дакле находе многи, који су, за старим погинули; које чујемо да узди-

шући подвикују: „Е, стари, стари! Гди су стари?“; те лише, што је за веће чудо и сијасет, ово се највише од они чује који нити знаду што 'но вели Црногорац; мајде ђавоље мрве ни шта су стари ни млади — пита се, од куд ово произлази? У простима из незнања, и овима се није толико ни чудити, зашто, природно, ко што не зна, док год не зна, он то не може знати, ако ће сто глава а не једну имати. А у онима који знаду пак тако говоре, ево нам каже Лесинг у овој басни да из њи ништа друго него завист говори, окајана, слепа завист, која не да ни видити ни познати а јошт много мање почитовати полезноје! По колико је зла и опака, барем ово добро има: што мучи, растрза и чини шкрипити зубма онога који с њом има посла. Словесно створење човек, ако ни зашто барем за своје исто добро, мир и спокојство, ваљало би да очисти срце своје од ове пакосне и општевредовите злобе, која је многа царства и безчислене народе превратила и упропастила.

Није ли лепше и разумније овако мислити: Бог који је по јестеству сама и совершењејша премудрост, создавши човека словесним, даровао му је душу способну разума и мудрости, дакле гди год видимо ове вешти, ако ће бити у Јелину или у Латину, у Брамину ил' у Мандарину, почитујмо их како дар Божији, и таштимо се њима ползовати се. Перви гречески мудреци искали су науку у Египтјана, у Финикијана, у Халдеја и Индијана, а они су је по том у велико совершенство

довели, своје исте учитеље много превзишли и прочим је европејским народом сприопштили и приподали. И будући да на овој земљи бивају различне премене, видимо данас да исти паметни и љубоучителни Греци нимало се не стиде у просвештену Европу прелазити за приобрести науку и мудрост. А кад Бог вишњи изволи њих од варварске власти и удручениja освободити (какови су они остроумни и љубоучителни), у мало ће времена све друге постигнути и надвисити, зашто Грецијa је природни дом и пријатњејше обиталиште муса, и јелински језик, он је свију грацијa по превосходитељству фаворит језик, и био је и јест и бити ће.

Овако мударствујући, мислићемо као словесни људи и чувствоваће срца наша сладост и радост. Просвештена и благоразумна душа нити оће нити може иначе мислити. Радујмо се дакле светлим и слатким Божијим даровом, почитујмо их и желимо их. Ко им се овде радује, много више ће им се радовати кад му се душа од слабостеј тела и од попеченија житејскога размрси, освободи. И ако их је ко до сад, или за незнанство или за што му драго, ненавидио, нек престане — ово је паметније и боље, телу и души и свему општеству полезније. Чесному чловеку не пристоје кабале, завист и проче худости.

143.

ХЕРКУЛЕС

Ови славни витез, кад сврши све труде и подвиге своје, очисти земљу од вредовити и зли звероса, и ослободи људе од варвара и мучитеља, онда се топрв удостоји на високи попети Олимп, у светле дворове цара Јупитера улести, и за трапезу гди се ципарски нектар и малвазијска амвросија пије сести. Ту кад дође, свему се царскому роду и племену, синовом и кћерма поклони, све по пристојности и по реду поздрави, а наслаштито и по превосходитељству великој госпођи, честитој царици Јунони, маћији својој, покаже своје високопочитаније и вечну благодарност.

„Како то?“ чудећи се упита га Јупитерова кћи, премудра Минерва, „оној, која те је највише ненавидила и љута на те гоњенија воздвизала, толику благодарност?“

„Њој истој“, одговори Херкулес, *„зашто, да није њејзини гоњенија било, ја ни полак моје славе не би заслужио.“*

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Ко не би тисјаштекратно ублажавао и благосиљао ону свету Лесингову душу, која нам је тако високу и благородну науку у својим премудрим оставила баснама? Може ли икаква философическа књига с лепшим, вразумитељнијим и дејствитељнијим основанијем показати превелику ползу, коју човек

може од своји завидника и непријатеља имати? Исти завидници сами би се ужаснули, кад би добро расудити могли: какова њиовој жељи и намеренију противна дејствија и следствија из њиове худе зависти рађају се и происходе.

Но нека њи на страну, ајдемо ми к нашем лепшем и бољем послу. Добродетељни и вредни човек може имати неке слабости и погрешке, које и сам он како би ваљало није кадар приметити: следователно нити се стара да се од њи како отресе. Његови најбољи пријатељи, или за преизлишњу к њему љубов, и сами те погрешке не опажају, или му их праштају и извиновљавају, зашто ово је обичај љубови и пријатељства. А прави непријатељ, он за шалу неће да зна, него са своја два ока, или, а ако је по случају ћорав, а он и с једним, боље гледа и види него стоокати Аргус, пак ако ће бити оно шта он види трунак, његове су очи такове натуре, да се њима то чини колик' највећи пањ. И ако се срећом не боји, он за атар не мари, него каже, не за леђ'ма, него управ у очи оно шта он види. А ово је таман то што је разумном човеку, који се исправити жели, од највеће потребе. Ово је прво, и како свак види, није малена ствар, али је прама овоме шта ћемо рећи багатела.

Природно, свак вредан и паметан човек љуби како славу и чест тако и своје спокојство. Такови свак труди се и настоји да заслужи лепо име и да стече колико му је довољно да може по том (разумева се, по својем состојанију и у својеј окружности у

лепој части и задовољном спокојству живити. Сада, ми у свим историјама премногe находимо, и својим очима у наше дне многе видимо, који су се за довољно време разумни, трудољубиви, вредни и добродетељни показали, док су по својеј жељи и намеренију част или имeније или достоинство получили, а по том дошли су у немарност, расслабили су се, иштетили и сасвим другојачи постали.

Од пљаду примера довести ћу један, али здрав, за доказати делом то што велим. Није могао бољи, ни трезвенији, ни наметнији цар бити од Александра Великога, док није јошт покорио био Азију и победио Дарија. А кад получи све што је хотео, преда се сав сујетној и лудој персијској гордости, неограниченому раскошу и пијанству, нити довољствујући се царском чештију да себе обожити, и постане од чловека звер, од премудра цара мучитељ, и почне за трапезом убијати најверније и најбоље своје пријатеље и официпре.

Је ли нужда — помислиће ко — да кад човек дође у славу и господство, да се развратн и поквари? Нипошто, ако је управ наметан. Август цесар пре него постане цесарем био је доста зао, а по том није бољега ни блажијега човека над њим било.

Из овога се дакле види, од какове ползе добром и вредном чловеку може бити завистник и непријатељ, од којега стојећи всегда на опазу, ако и на велику част и достоинство дође, не да се расслабљенију ни разблуђивању. Имајући се кога чувати, непрестано бодар-

ствује, нити се даје ласно заслепити чрезмерними похваламп они који му ласкају. Што год добро и похвално учини, све му се чини да је мало, док год зна да се ко наоди, који ће настојати да то умали и за несовершено покаже. Зато, всегда у предосторожности и у дејствију, не ослабљава нити престаје путем добродетељи тећи и напредовати, док достигне к таковој мери совершенства, гди већ и сама завист мора онемити и сакрити се, које ако се не случи за живота, а оно ће по том; разуман се стара за једно како и за друго.

Из свега овога нека нико не закључава, да је завист добра вешт, будући да и она може другда узроковати што добро и полезно, не, она остаје худа и зла, зашто њејзино намереније није да што добро причини и произведе него да то воспети, удручи и уничтожи, и кад год јој се пода и узможе, она то и чини. Добродетељ обаче, будући рода и својства божественога, она има ови прекрасни дар и преимућество, да и исто туђе зло намереније на добро преобрати и употреби.

Остаје нам да речемо шта је завист и како се рађа. Завист је скорб о совершенству другога. Ово кратко определеније показује у исто време и шта је она и начин на који се рађа. Како ко жали и радо не види да је други бољи од њега, и да му је боље него њему, он му завиди пак почне га и ненавидити, то јест мрзити и желити му зло. Греци је наричу *φθόνος* од *ἀυτὸς* и *φόνος* то јест себеубиство, зашто зависник себе убија. Пер-

вјејше возбужденије и начало ове страсти у незлобивој природи, ако се само на зло не окрене и не употреби, не само што није зло, него добро и полезно, јер је љубоподражаније и жеља успеха. Деца кад се утркују ко ће боље, добро чине; али кад једно подмете другом ногу, да ово падне на нос, а да га оно претече, овако бива зло. Што је год јестество усадило у човека, ако се пристојно и разумно употреби, све је нужно и добро; а злоупотребљеније све на зло окреће.

144.

ДЕТЕ И ЗМИЈА

Дете упази змију, узме штап и рече јој: „Не приступај к мени, јер ћу те с овим посред главе. Ја сам чуо, како је нека од вас једно дете ујела и смерти предала.“

„Чуј сад“, одговори змија, „и оно што јошт ниси чуо, а ваља да чујеш, ако си рад знати ствар од краја до конца. Оно дете хотело је убити змију, садерати јој шарену кожу и навући ју на свој штап, зато га је она ујела и убила.“

Оде дете, каже оцу шта је чуло, питајући га је ли то тако?

„То може ласно бити, сине мој,“ отвешта отац, „зато од сад немој никада веровати једну

вешт коју на полак чујеш, него чекај док је сву и са свим њејзиним опстојатељствам не чујеш, пак и онда добро расуждавај пре него речеш: тако је, а не иначе.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Сва прелаштенија человеческа на свету, како смо на више места рекли, происходе или из незнанства или из недостаточнога и кривога познанства, које, како је недостаточно, тако све што се о њему суди и говори мора бити или сасвим или од части лажно. А да зашто тако ласно људи верују и варају се? Ево зашто. Знати је лепа вешт, а свак природно оно што је лепо жели имати, а желити имати или у самој вешти имати, то свак види да је весма једно од другога далеко. Имати што, и знати — томе се изискују средства, начин и труд; а желити што или себи мечтати, да оно, што ко жели, има — томе се неће ни полак труда. Зато се случава ово што Инглез вели: A man shall hardly speak anything so absurd, but he will find his approvers: Један човек једва ће говорити што нибуд тако будаласто, но он ће наћи своје соутверждатеље. И наша српска реч лепо ово исто представља у пословици „Лакше је веровати, него ићи питати.“

Ништа није чешће него децу чути да се инате, и једно другом веле „ти не знаш ништа.“ Кад би чловек пристојно хотео и могао расудити да све његово наравно бла-

гополучије из чистога и правога поњатија, мишљенија и суђенија происходи, нити би у испитивању вешти птио, нити би себи воображавао да зна оно што не зна, нити би, на конац, ласно веровао све што на полак чује и што опстојатело не зна. На пример, ко верује и исповеда, да јест Бог, разумно верује и исповеда, зашто види толике чудне предмете с таковом премудростију устројене, да мора бити всесилни и премудри зиждитељ и содетељ, који је све то создао, тако дивно уредио и содержава. Али кад нам ревњиви дервиш дође казивати, да тај исти Бог самим Турком добро жели, а на све проче народе да мрзи, он се љуто вара, нити има чисто поњатије о Богу, о којему овако ваља мислити: мрзити, срдити се, завидити и прочаја — то су страсти и несовершенства, а Бог је бестрастан и совершен, он се никада ни на кога не може расрдити, а ко чини зло, сам га себи чини. Нерона истога и њему подобне, њиова ће их зла совест и зла дела мучити, а не Бог.

Бедногa Монтезуму, американскога владјетеља, немилостиви Шпанијоли осуде на сожеженије. Дође францишкан да га обрати у своју веру, обештавајући му по смерти рај. Запита га Монтезума: „Иду ли Шпанијоли у тај рај кога толико фалиш?“ Каже онај, да иду. „Дакле, ја тамо нећу“, отвешта неправедно осуђени. Он није могао другојаче мислити него овако: где зли и неправедни људи иду, нека говори ко што оће то не може добро место бити.

Ко зна да отров трује и ко се не би рад отровати, он своjевољно и при здравој памети неће отров пити; а ко прво зна, и фторо не би рад, а треће своjевољно чини: шта ћеш о њему судити, разве да није при памети?

Добро је лепе вешти и знања достојне знати, али је у исто време поштено и паметно оно што не знамо казати да не знамо, и искати способно средство к правом познанству онога што желимо доћи. Навластито кад ко што доказује, или нека паметно доказује, или нек не зановета и нека не чини као неки Александров похлебник, који хотећи да докаже да сном не ваља веровати, доказиваше говорећи да је тако Александер снио. Свак зна да је истина, да сни лажу и да нису за веројатије, али то на тај начин доказивати, значи истину на лажи оснивати и њу исту у лаж преобраштавати. Одмећимо од себе крива знања, почињимо сумњати, ово доводи к истраживању, а истраживање к познавању и к истини. Није доста: рече тако ови, а онако они. Томе никада нема ни краја ни конца. Рекао је ко је што знао и мислио, „колико глава толико капа“; но разуман човек ваља да сазна зашто је ко што рекао, и је ли тако управ или криво речено? Шта га Муамет каже да му је Бог рекао, мора ко бити сасвим луд Турчин да му то верује. Он сам, знајући да те вешти нису за веровање, имао је толико хитрости, да их од стране Божије каже, пак ко сме онда даље испитивати или сумњати — на ма̑ по врату!

Није дакле нимало довољно, што неки оће: „то је дух свети за добро нашао и установио“; многа су се евангелију сасвим противна мудрованија на ови начин увела. Зато ваља здраво расудити: је ли то паметно и полезно? И како се позна да није ни једно ни друго, онда се тај час види шта је и како је. Ми видимо неки разум у истим бесловесним животињама, пак је ли право, да и од њи стражњи остајемо? На пример, рт кад беспослен каса, он иде којекуд, а кад се за зецом пусти, лети управ како тане. Тако и ми, где је потреба и где можемо најкраћим путем и управ доћи, нашто нам околити. „Покажи ми от дјел твојих вјеру твоју“ премудро вели Апостол, ово је управ и на кратко.

Ко год вели да добро верује, а видиш га да зло дела, крсти га се; таки и с Богом лаже, некамоли неће с људма. Ко разумно, поштено и праведно живи, он таман верује како евангелије изискује.

За докончати ово нравоученије, памтимо ове две вешти: прво, што се год може са здравим општим разумом јасно познати то није потреба замршивати ни потамњавати; а што се год чисто не разуме, за то се не ваља инатити ни мрзити, но без пристрастија о том расуждавати. А ово свак разуме: да је онај најпаметнији, који је најбољи.

145.

БИК, ТЕЛЕ И ПАСТИР

Бик пролазећи са устремљенијем кроз ниска шталска врата са своји силни рогови пребије горњи праг. Теле, видећи то, рече пастиру: „Сад ми право кажи, не волиш ли мене, који ти нисам кадар онаку штету учинити?“

„Расти ти брже и ојачај“, одговори му пастир, „пак се нимало ти не старај за штету што ћеш ми причинити, она ће се мени тобом обилно наплатити.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

На ма̑ овде у почетку приложићу од слова до слова Лесингове речи: „Беседа телета, беседа је мали философа. Зли Баил! Колике је поштене душе с својими продерзљивими сумњенијами опечалио! О ви, господо, колико би ми ради били опечаљени бити, кад би само сваки од вас Баил бити могао!“ Овако благородне и велике душе о великим људма мисле и говоре. Верхови превисоки гора остављају далеко под собом црне облачине. Многа се у месецу тамна места виде, ништа мање он нам велико добро чини, кад нас у ноћи просвештава У самоме сунцу чрез на то приуготовљена орудија виде се неке маће, но зато нико неће рећи да је сунце мрачно. Не може се ни од кога изискивати да је без најмање слабости и порока (ово је само Божије), а

међу људма онај је најбољи, који највише добра у себи имаде. „Лажљиви синови человечески“ вели цар Давид, а зашто? „Јер су неправедни у мерила“, нећеду право да мере. За малене слабости у човеку опорочавају му и презиру велике добродетељи. Сваки види да је то весма неправедно и неразумно. Всесилни и свемогући Бог не натерује никога силом да у њега верује: ко оће да не види, може, и кад је сунце насред неба, нека само веже очи. Спаситељ наш, небесну и пресвету науку дајући, ево како је налаже: Ко има уши да може чути, нека чује!' Овде није силе ни натеривања. И то је исто што доказује сунцеподобну истиност и божественост његове науке, која је тако природна и уверителна, да, ко само има здраве и чисте од свакп предварителни лажа уши, не само што ће је чути, но и за истиниту познати и на своје велико добро и благополучије примиће ју. Свако доказатељство које се подупире с проклеством и с анатемама, или што је јошт опачније' с сабљом по врату, то се већ види шта је, само нек је слободно казати.

Баил, којега Лесинг фали, и он као човек могао се је ласно у некима вешт'ма преварити; али је премноге лажи открио и општеполезне истине изјаснио и показао, а ово је таман што паметни људи и нације желе и ишту. А по том начи ће се ко ће и његове речи просијати, баш тако како је и он других, и показаће у чем има право, у чем ли

не, јоште, што је најважније, с каквим је намеренијем писао — све то људи изнађу, по оној речи: „Кртина испод земље оди, пак опет јој се траг нађе.“

Поштење Платону и Аристотелу, али истини највеће, веле Греци; и овако сви благоразумни народи умствују. Вешти које се могу с паметним изјаснити реч'ма, нашто ту кавга, анатеме и сила оружија? Свет и истина евангелска није се с силом нити с оружијем распрострла ни раширила, нит' требује да се њима подупире и заштишитава. Како гди дође кавга, вражда, лукавство, кабале и насилије, одатле здрави разум, мудрост, истина и християнска наука беже, зашто „које причастије свјету с мраком“, мудрости с варварством и духу кротости и мира с свирепостију и с немиром? Турци док су тога закона никада се неће с науком просветити, зашто им њиова вера не да, која будући силом и с оружијем раширена, на њима је и утверждена; ко се ту усуди најмање што рећи против онога што оџе и дервиши кажу, на ма̂ оде глава као печурка.

Блажени дакле народи, који пресветој Исусовој науци следују! Кад год буде, они ће се сви с мудростију и с науком просветити, зашто гди је год права мудрост с најздравијим разумом, с непорочњејшом и с чистјејшом добродетељију сојединена, ту је право место и дом евангелија и царство небесноје које нам се чрез њега обештава. „По-

кајте сја, приближи бо сја царствије небесноје." Које је ово, разве Христова наука, која се сва состоји у свету разума и добродетељи?

Из овога свак може чисто видити, како греше и против своје ползе поступају они од наше предраге браће, који, како виде што ново и њима јоште необично написано, на ма̑ се почну срдити и питати: ко је то написао? Ао, то му и то било! Нек дер он дође овамо, пак ћемо га ми научити како се пише! Е добро, ајде, пак баш и да дође (што он весма жели), шта би му учинили? Истукли, па ето ти га, нек зна други пут како ће писати! Чуда људи! Зар се и томе оће велика наука за истући слабијег од себе? Али он добро зна, да ви то не би учинили, његовом срцу слатки људи! Он вас све скупа боље познаје него ви сами себе. Нека он вами јошт што напише, а у славној нацији има, благодареније Богу, и сад, и биће, уздамо се у Бога, у напредак много више и премного ученији и бољи од њега људи, који, гди год и у чем год он буде као човек погрешио, познати ће и показати, и тако то неће никакова вреда нанети. А благо њему, ако што добро и полезно напише! То је све његово блаженство, које он себи од Бога јоште за који дан живота на овој земљи жели.

146.

ЛИСИЦА И ВРАН

Често вран лећаше на алтаре богова, узимаше слободно гди које парче меса на жертву принешена, и нико му не би сметао, почитујући га свак за птицу која будуштаја проричe. То гледајући лисица, помисли у себи: ја би рада знати, да ли је зато врану слободно месо са алтара узимати, што је он пророк; или га зато за пророка почитују, што он посвећено месо, никога не питајући, носи пак једе.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Преводећи ову Лесингову басну, дође ми на памет нешто куриозно, што ми се је у Далмацији случило. Кад сам се вратио из Азије Мале и Греције — прво, зато што сам остао био без крајцаре и новца, дођем у Далмацију за учити гди децу и стећи што; друго, дати себи времена, пре него што друго почнем, за утврдити се боље у прекрасном јелинском језику. Изберем неко планинско, около предивни и широки долина, сасвим за Омирова и Исиодова чтенија пристојно место, зовомо Плавно, ту се остановим и сакупим доста дечице.

На један празник, не дајући лекције, у лето, седим међу црквом и мојом школицом, под растом у ладу, с мојим љубимим другом, попом Данилом Мораитским, и слушам (с изобилно текућим из очију моји сузами) умили-

телну повест његове верне но нешчастљиве љубови, која га је у толико очајаније довела, да се покалуђери, и Корцир, своје отечество, остави — кад, ето ти к нами свештеник непознат, на коњу. Сјаше, поздрави нас, скине пуне бисаге са седла, да коњу пут у долину на пашу, седне код нас и почне ми беседити:

„Драги брате школниче, ми се јоште не познајемо, али добри људи ласно учине познанство, брзо ћемо се ако Бог да и боље познати, јер смо комшије. Ено ти моје село за оном главицом што нам баш спрама носа стоји и за оном растовом шумом што се преко ње промолила. Ја сам ти поп Маук, а моје се село зове Отон. Ево сам ти донео у бисага два варићака чисте пшенице како злато, оку масла и један сирац; простићеш, ово је мало, али биће и више ако Бог да. И молим те, да ми у недељу дођеш, и мојим сељаном једну здраву и вредну предику искажеш, и кад будеш имати времена да ми што лепо напишеш, да кад кад и ја што мојим људма кажем, јер радо слушају кад им се што добро беседи."

Зафалим му ја на дару, и обештам се једно и друго, што од мене жели, учинити. По том разговарали смо се које о чем. Између прочег предложи ми ово чудновато питање говорећи:

„Кажи ми, молим те, зашто нас, попове, зову „свети оче"? Даје ли нам се ова светиња заједно с поповством, или би ми морали бити без сваке шале свети?"

Презнем се на такови вопрос, и речем му: зашто то пита?

„Ако је прво“, одговори, „у добри час, нек иде; ако ли је фторо, у триста зли часа, то нека добро знаш, ја имам толико посла на глави, да ми светињичење ни на ум не пада. Други су ту били и други, пак нису се могли посветити, алтроке поп Маук!“

Онда сам му ја одговорио, по мојему тадашњему начину мишљења, да свештенство будући дар светога духа и власт духовна, зато ко ово има, по тому он је светац. То га је упокојило, и оде. Сад обаче овако би му одговорио: да свештенство, како год и остала достоинства војена и гражданска, неотложно изискује неке службе и дужности, које ко не исполњава, не само није да се нариче светим оцем, него и да се лиши тога достоинства и званија. А ко их исполњава како надлежи, он је прави свети отац и високопочитанија достоин, носећи попеченије о оном што је светјејше у человеческом роду, то јест благонаравије, всеопшта љубов, мир, непорочност и чистота совести.

147.

ЛИСИЦА И ТИГАР

„*О, да ми је твоја снага и брзост*“, *рече лисица тигру*, „*весма би ми драго било!*“

„А зар за моју шарену кожу не мариш?“ рече јој тигар. *„Онда би се показала и споља сушта каква си изнутра, хитра и шарена.“*

„На томе ти лепо фала!“ отвешта она. *„Ја не желим да се покажем такова каква сам.“*

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Ова басна с великим остроумијем показује да није добар знак, кад ко не би рад да се покаже таков какав је у самој вешти. Притворност је природно подозрителна, нипошто не да о себи добро мислити, и всегда оно што Латини веле latet anguis sub herba, крије се змија под травом, а ми велимо „покривен угљен“, претполаже.

Језуити су у овој мајсторији знамените били, пак кад би до послетка, што им поможе? Попеше се на толико височество богаства и силе, како ће ужасније превалити се и сасвим скрушити. Ово правило које идем рећи уливено је од самога Бога у јестество: да чистосердечије и нелесност нарава свезује и утверждава пријатељство. То исто служи и за благопоспешно опхожденије са свим чесним у општеству људма. Приметимо обаче, да и верни друг, где нужда и разум изискује, и за време, од драгајшаго друга може неку тајну навластито туђу сакривену чувати; ништа нема без изјатија. Ово се не говори за сасвим особита обстојатељства, него за характер срца и за опште правило опхожденија и живљења.

Нејма ти горе, беднује ни скареднује од всегдашњега у притворности живота, а то онде мора бити гди лисичије погане нарави преобладају. Зашто је природно и јестеству человеческому непријатно и отвратително кад види ко двоје, међу другима, да всегда шапћу и хихичу? На то свак мрзи, баш ако ће знати да се њега нимало не каса. Свето, богосоздано, безлобно јестество! Покажи људма све пријатности и блаженство чистоте срца и нарава, да блажени буду на земљи! По што ми ово восклицаније, за које ће ми се (може бити) многи посмејати? Ово је свакому показато кога злоба и лукавство не заслепљава. Nemo felix nisi bonus, нико ичасљив разве добар — древња истина која никад неће остарити.

148.

ОВЦА И ЈУПИТЕР

Овчица дође к цару Јупитеру и почне му се тужити, да јој многе обиде на земљи бивају, молећи га да учини, ако се како може, да то у напредак престане.

„Овцо моја“, рече јој Јупитер, „то иначе престати не може, разве да ти какво нибуд средство дам, с којим ћеш ти твоје злочинце од себе одбијати. На пример, да ти дам уста и очи једовите, и како зађанеш или погледаш на кога, да га отрујеш.“

„Дух! Не говори то, Јупитеру! Уста и очи једовите! Ко би то рад имати? Зар оћеш да сам гора од змије?“

„Кад ти се то не допада, да ти дам зле зубе и нокте као у лава.“

„И то је зло, нећу. Дај ми што друго.“

„А оћеш ли дакле величину бика и страшне рогове, да те се свак боји?“

„Нећу ни то, ја не желим да ме се ко страши.“

„Још једно остаје, пак ако и ово не будеш хотела, а ти мораш страдати како си и до сад: хитрост и лукавство лисичије.“

„Нећу ни то“, рече овца, „ни то ми није мило. Волим страдати, кад се без зла не могу зла избавити.“

Онда благослови цар Јупитер овцу, заповеди да у напредак овце имаду пастира, који да се може њима ранити и одевати, но да их чува и да се за њи стара.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

„Ништа није свеће ни чистије од овце“, веле наши Далматинци, „и њејзине брабоњке исцеди човек из млека, пак једе млеко, нити му се̑ гади.“ Сама доброта, благи и добри људи, довољна би била за доказати бесмертије душе и будуштеје награжденије. Има много на свету тако благонаравни и добре душе и срца људи, да често за своју исту доброту страдају: дакле премудри творац, којега се премудрост у свем створењу богато показује, оће несумњено таковим пра-

ведно и својему величеству и благости пристојно награжденије учинити. Радујте сја, вели нам небесни учитељ, и веселите сја, јако мзда ваша многа на небесјех.

Друго примечаније које се настојећем нравоученију приличествује (које смо више крат напомињали, но нек се опет спомене) ово је: колико су дужни небесном промислу благодарни бити народи који се у благоурежденим царствам наоде и живу гди силан и неправедан мучи се и гризе у злом и пакосном срцу своме, а не може нити сме слабијега обидити? Ко год није ходио по варварским и злоуправљајемим земљама и није видио љута страданија која род човеческиза скудост добра поретка и добри закона подноси и трпи, никада не може себи вообразити каково је благополучије на земљи, да човек може себи рећи: поштен сам и праведан, не бојим се никога. Безбедство и мир начална су и највећа у општеству добра, а в прочем „како себи ко простре, онако ће и лежати“, „како сеје, тако ће и жети.“ Али ено невоље, гди човек добро посеје, и Бог да те лепо роди, а кад пожње и овршн, пре него саспе у житницу, дође други и однесе, а он остане с женом и децом те гладује. Ко не жели да се мучитељство, неправда и свако зло истреби између људи, он нити зна за Бога, нити кад о њему мисли; и ако га реч'ма спомиње, чини као папагал.

Човек је на земљи за благополучије своје онде, гди је свакому дужност његова

опредељена и позната и гди је свак верно и радо испољњава, а гди тога нејма, ту је несрећнији него звериња која у горам живи. Природно свак жели и иште своје благополучије, к којему се овим путем долази: гди се зли под страшном уздом и љутим бичем, а добри с мудрим советом и с чистом науком воде, настављају и управљају.

149.

КОЗЕ И ЈУПИТЕР

Козе се согласе, дођу све скупа, и учине молбу Јупитеру, да им даде рогове. Советује их Јупитер да се прођу тога зактевања, казујући им да се с рогови још нешто мора дати, што њима неће бити по вољи. Ништа то не служи, козе оће рогове, с чим били да били. „Ајде“, изрекне Јупитер, „нек вам нарасту рози.“ Но ужас нападне на козе кад виде на себи с рогови заједно и браде. Стане их дрека, тресу главом, скачу, „јаој и помагај, што ће нама браде“ вичу; но све залуду, мораду и до данашњи дан браде носити, ил' им се оће ил' неће.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

„Ала, мој човече“, вели гдикоја жена мужу своме, „да су ми онаке аљине, ништа већ не би желила!“ — но у тому се љуто вара. Жела излишњега подобна је отрову

змије, зовоме жедnице, која, кад уједе човека или животињу, такова љута и неугасима жеђ нападне на њи, да пукну пијући, нити жеђи угасити могу.

Алфонс, мудри арагонски краљ, не могући ни на који начин возбранити женами свога времена да не носе на аљинам злато, учини таков закон, да се то дозвољава само оним женама носити које су познате за непоштене, и тако ти се тај обичај на мâ пресече. Колико умножава ко излишње жеље и потребе своје, толико већма усторичава зло на главу своју. Колико би велможа блаженом божеству за доброту своју уподобити се ласно могли, да оћеду само да умере раскошне и непотребне трошкове? Они би тисјаштекратно срећнији били, име би им се благосливљало на земљи, и пошли би с радосном и чистом совестију с овога света.

Је ли право да се иљаду незлобиви фамилија удручавају, само за моћи боље трпати у сто беспослени и неблагодарни трбуа? Но тако оће обичај и мода! Велика господа морају великолепно живити, а ово се не може без просипања, а од куд би се просипало, кад се не би подаиим цедио и измождавао мозак из костију? Вишњи Боже! Кад ћеду те један пут и велика господа познати? Правдо! Человечество! Добродетељи! Кад ћеду вас већ једном и велможе чувствовати? Кад ћеду сматрати на нагу и гладну дечицу трудољубивога и неуморенога земљеделца с овим благородним чувствованијем: ових је тело као и

моје, у њима крв тече како и у мени, имаду душу словесну подобну мојеј и чувствују, чувствују и зло и добро које им се чини. Благородни! Може ли ико благородан бити без благородни и человечеству достојни чувствованија? Воспитаније дакле благородним! Но воспитаније начално и нужњејше у человекољубију, милосердију и правди, ако желе да су пред здравим разумом и пред Богом то што се наричу, да буду цвет и украшеније рода свога и да служе за пример чесности и добродетељи свему општеству.

150.

ДИВЈА ЈАБУКА И РУЖИЦА

У шупљину дивије јабуке улезе рој пчела и напуни ју меда. Онда се она почне поносити и фалити с медом у себи.

„Неразумна и луда гордости!" рече јој ружа, „што се с туђом сладостију поносиш? Учини ти, ако си кадра, да сладост меда уђе у плод твој, ако желиш удостојити се, да те људи фале и благосиљају."

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Агесилају, лакедемонскому војеводи, почну неки који су у Персији били расказивати и фалити одејаније, богаство и величество цара персијскога. „Што ви ту у ветар беседите?"

рече им онај. „Кажите ви мени је ли он мудрији, искуснији и добродетељнији од мене? И ако то није, он је ништо спрама мени.“

Онај што пролази онуда, је ли то архимандрит манастира Н? Зар не знаш? Он је сад епископ Н-ски. Пак зар зато он онако главу диже и окреће као Креуза на театру? О, гордости! Достоинство епископства њему није кадро дати ни зрно науке, памети ни добродетељи више него има. Али има на годину толико иљада караргроша! Горе јошт за њега, по томе може много гори бити, а паметнији не, ако није до сад био. Може ли то бити, и како? Може врло ласно, овако: пре тога ако је и имао коју слабост, за получити то достоинство, које ваља да се даје честњејшим и најбољим у народу, није јој се сасвим пуштао; а сад, имајући у шака то што је желио, и уздајући се у толике иљаде караргроша, показаће се сав какав јест у натури. — Ови кратки разговор може с временом бити полезан за оне који се спремају на такова достоинства: да се не уздају да ћеду од њих получити оне вредности које не имаду, него паче да се весма старају с својеличном достојностију узајмљено достоинство да опоштене и украсе. Ово се зове сласт меда у својствени плод пренети.

Имам у комшилуку једну познаницу којој је име Диакрисис. Ова, како што напишем, оће да јој прочитам, и често ми чини сверх свачеса различна примечанија. Кад сам јој ово прочитао, рекла ми је: не мислиш ли ти

да ће се за ово ко на те срдити? — Ко је добар и паметан, неће, одговорио сам, а ко није таков, за њега, фала Богу, данас нико не мари. При том, и ко би био таки простак, да се на ово срди? Чрез то би он сам показао да му је пчела на клобуку, а ко само прво правило политике зна, тога ће се здраво чувати.

Ми сви који смо на земљи колико ћемо јошт овде стајати? А ово што се издаје на штампу, пребивати ће и кад наши костију нестане. Цари исти, просвештени и добри, радо читају погрешке својих претков, и чувају их се, и радо примају настављенија која им се дају. Свак паметан чувствујући у себи какову немошт, тај час тражи средство да се излечи, и од сваке слабости ради да се отресе. Један чадољубив отац ако и има који недостатак у себи, он не жели да га и синовом својим припода, но усердствује на сваки начин и Бога моли да чада његова буду много боља и срећнија од њега. Подобним образом дужни смо и ми желити да наши драгајши потомци буду и паметнији и бољи и срећнији од нас. Положимо и ово: ако баш по нешчастију ми сами себе од неки слабости не можемо освободити, што нам смета да љубимим нашим добар совет дамо да се они тога чувају? Не ми него (што 'но вељаше мој кошија поп Мauк) други и други су ту били, пак су љуто поклизавали и на нос падали.

Нека чита ко оће црковну историју, пак ће се чудити и ужасавати премногим детињ-

ским и сасвим лудим послом те лише они људи, које за свеце држимо. Само једно ћу казати из церковне историје за пример. Епифаније, ципарски епископ, јоште за живота почитоват је био за свеца и чудотворца (знајмо да у оно време, како и сад где је простота, ласно је било бити чудотворцу, зашто ко би се год разболио а не би умрео, то би на мâ приписивао ком чудотворцу), но био је пуки простак и слабо учен. Ови није могао нипошто Оригена трпити. Теофил Александријски, за привући га на своју страну како ће с њим лакше Златоустога с престола стерати, њему за атар прокуне Оригена, којега је дотле бранио. Епифанију је то доста било, и обешта се учинити све што Теофил оће. Подигне се и дође у Цариград и ту различне будалаштине и против Јоана Златоустога учини, натеривајући га да прокуне Оригена и књиге његове с њим заједно, ако оће да је читав. Златоусти, као човек учен и који боље познаје ко је и какав је Ориген, неће за то да зна. Из тога кавге и анатема колико оћеш.

Ово нека нико не тражи у житијам ови светаца, зашто су житија после скрпљена како су хотели они којима је торнао конат, а у историји церковној стоји баш како је било. Овакови посала наћи ћеш онде силу Божију. Зато дакле, не плашимо се нимало, чујући неке да вичу: „свети оци!“

Свети оци! Ако су такови, то им нико неће отети, али ја мислим да је и нами слободно знати, писати и казивати што су чи-

нили; а Бог и људи сваког по делу суде, овај суд не вара. Пашто ово? — помислиће ко. На велику ползу, ако будемо само хотели на добро употребити, то јест: да се љубов к истини Божијој почне свему претпочитавати, ако оћемо да до века не остајемо у преварп, сујеверију и варварству; да се истребљава између људи мрзост и вражда; да се мисли и суди о свачему праведно, разумно и слободно; да се свака злоба изгони, да јој ни трага међу нами не остане; и да се чиста евангелска добродетељ, мир и љубов уводи и утверждава; и на конац да се свако древо по плоду својему познаје и фали.

151.

ЛАВ И МАГАРАЦ

Лав, полазећи у лов, поведе са собом једно магаре: на што му, то свак зна. Друго магаре, комшија, и пре тога добар пријатељ магарета о ком је реч, види га с лавом, поздрави га по обичају и нешто га запита.

„С ким ти мислиш да̄ говориш? Магаре над сви магарци!“ викне лавов магарац, бечећи на онога очи и дижући главу и уши. „Сад ћу те! Те ћеш ти познати, ко сам ја сад! Та ниси слеп, ти видиш с ким ја сад шпацирам!“

Сирото магаре ужасне се, пак бежʼ у село, мислећи у себи: мећер је мој комшија изгубио и оно мало магареће памети што је пре имао.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

По свој прилици ова Лесингова басна дала је једном ученом Инглезу повод да напише два сочињенија, од који једно се зове „Магарац философ", а друго „Магарац погоспођен." Познато је да Инглези од свију народа европејски најслободније мисле, но на велику славу и дику и благополучије человеческога рода, и најразумније. Речени дакле Инглез овако почиње предисловије својега сочињенија: „Чест и високопочитаније свакому разумному и правому философу и достојному господину. Целој је Европи извесно, да учени људи нигде нису ни у већем почитанију нити у бољем благосостојанију него у нас, а Lord (то јест господин) толико код нас значи, колико код други нација принц. У овом дакле сочињенију опорочаваће се они зовоми философи и господа, који, чрез своје злонаравије, непотребна, худа и непристојна дела, самопроизвољно своје званије бешчесте и проштитуирају" — пак по том он пространо и подробно описује како то бива.

По, у мало речи, и ласно, свак себи може целу суму дела вообразити, представивши себи, да развраштен поступак, против благопристојности, чесности, правди и разуму, чини и показује чловека таковим, био ко му

драго. А разумно, поштено, праведно и добродетелно владање једнога сељанина достојно је почитанија и имена философскога и благороднога. Ко је управ учен и философ, што значи љубител мудрости, он је дужан дели својими засведочити и показати љуби ли он праву мудрост. Ако ли он по несрећи љуби лагати, лукавствовати, лицемерствовати и сим подобнаја, то он показује да је љубител безумија а не мудрости. Сви народи на свету кад виде кога да нечисто живи, наричу га свињом, ако ли лукавнује, лисицом, и прочаја; у томе су сви природно согласни. Многе видимо да из нискога состојанија дођу на велика достоинства и господства. Који су од њи благоразумни и добри, онда несравњено јошт бољи постану, имајући више средства за показати доброту своју; за такове обичава се рећи да су се благородни и за господство родили. Који се пак почну бацакати, све око себе презирати и за ништа држати — што се о оваковим може рећи, то смо чули у басни. Богати и велможе у општеству имаду много средства за моћи показати доброту своју и чрез то љубов општу и лепо име заслужити. Ово је само и једино у њима што разуман човек може себи желити, а в прочем, по вишој части, много више немира и беспокојства имаду него нискога состојанија људи.

Ко има человечески разум, нека добро расуди ово што следује без најмање итошти и с виманијем читајући. Ко год види какво

мудро мајсторско сочињеније од какве му драго материје, тај час природни разум саверпено уверава га да мора бити негде мудар мајстор који је то начинио, јер се само собом није могло начинити. Ако се дакле нађе који зовоми философ или читатељ књига, који види безчислена премудра сочињенија и признаје их за такова, ништа мање премудрога мајстора то јест Бога неће да призна — него вели: то је натура тако начинила, а ово толико значи: то се је само од себе тако начинило, по случају; који с особитим красноречијем или боље да речем бљадословијем каже нам, да патки нису зато дате такe ноге да може с њима пливати, него само по случају, будући да има таке ноге, плива, а да што ће?; који вели да зуби нису начињени да гризу, него кад су зуби, а они нека гризу, боље него да залуду стоје; који утверждава да сунце није сотворено с намеренијем и на тај конац да свет грије и просвештава, него кад је већ по случају таково, мора сијати и грејати, ил' му се оће ил' неће — ако се нађе, велим, ко, да оваковe и овима подобне будалаштине, против сваке искре разума, дође уверавати, нека свак по совести каже, оће ли се ко моћи уздржати да му не рече да је луђи него магаре?

Што је год неразумно, неправедно и неваљало, било у философу или у простаку, у грешнику или у свецу, у богату ил' у сиромау, то нигде своју натуру не измењава, него свуда и за всегда не ваља. Ево нешто из цр-

ковне историје, што се случило у време цара Аркадија у Александрији. Ту се тада наођаше епарх, то јест царски намесник над свим Египтом, именем Орест. Ови живљаше у великој мерзости са светим Ћирилом, патријархом александријским. Чују то нитријски пустињици, који Ћирила за свеца држаху, сакупи их се пет стотина и дођу да убију епарха. Ови, не знајући о том, изиђе из града на коли прођати се. Дочекају ти нам га пет стотина свети отаца, пак удри камењем; коње, кола, слуге — ништа се ту није разбирало; од толике силе камења, које испребија епарха, погоди га један и у главу; падне сав у крви. Међу тим и народ доспе, удари на свете оце, који се уплаше кад виде с оне стране веће число, покажу леђа и разбегну се куд који може. Уфате некога Амонија, и по несрећи баш онога који је епарха у главу згодио. Да је ови по том смртију наказан био, то се разуме. Но ово је за чудо, што свети Ћирил узме тело његово, погребе га с великом славом у цркви, и почне увештавати народ да га признаду за свеца и мученика, но у том га срећом нико не послуша, а он кад види да ништа не може исправити, него да се срамоти, онда ућути као да није ништа ни било.

У то исто време наођаше се у Египту, у граду Кирини, један весма учен и добродетељнога житија чловек, зовоми Синесиј, којега сви церковни наши учитељи наричу *Σοφώτατος Συνέσιος*, то јест Премудри Синесиј. Овога за дуго моле и принуждавају да

прими епископство града Кирине, но он ожењен будући (а тада се већ био увео обичај да су епископи нежењени), каже свима чисто, да он неће нипошто примити епископства за два узрока: прво, што жену своју не би оставио за све епархије и за сва епископства и патријаршества на свету; а друго, што он како учен човек, не може веровати све што прости верују, нити ће пак лагати, да каже да верује то што за истинито не признаје. Све ти то овом човеку ни длаке не помогне. Њему се дозволи да он верује како зна да је боље, и жену своју да држи, и дечицу, ако му Бог да, с њом да рађа, само нека буде епископ; и на ови начин прими ову службу.

Њега спомињем овде само за показати какве је ученике имала премудра Ипатија, философије учитељница у Александрији. Ништа се красније ни слађе не може читати од писама Синесија к Ипатији, у којима је нариче благодетељницом, учитељницом, сестром и мајком својом. У то време (како иста церковна историја сведочи) највећи мударци царства грческога долазили би ове жене науку слушати, која јоште је славнија била за своје целомудрије и непорочност житија (телом прекрасна будући), неже ли за науку.

На ову исту жену свети Кирил весма мржаше: прво, зато што она није била християнка него Јелинка, како јој је и отац и сав род био; а фторо, што у толикој части и слави, као некакова богиња, бијаше. Петар,

апагност светога Кирила, ревњив и ужежен у вери к Богу и к светом Кирилу, сабере многе себи подобне православне; оду у једну ноћ пак ивчепају Ипатију, довуку је к цркви, свуку је голу нагу, пак је почну са шкољкама нарати, и с ње живе месо на парчета кидати, док је тако уморе, пак онда с њом на ватру.

Ко не признаје овака дела за безбожна, погана и проклета? Ово, браћо моја, у церковној историји овако од слова до слова стоји. Сада сравнимо оваки светаца дела са пресветом евангелском науком, пак ћемо ласно видити како стоје, и може ли, ко Бога зна и почитује, ово знати а другима не казивати? Ко не жали оне бедне заслепљене варваре, какови јошт и данас има на свету, који су у такове богове веровали и њима служили, којима су синове и кћери своје на жертву приносили, клали и на ватри пекли, о чем и псалмопевац напомиње говорећи: И пожроша сини своја и дшчери своја бјесовом! Такови богови, који истребљеније и умаљеније рода человеческога изискују, и који се у бешчеловечном неповинне деце кровопролитију услаждавају, шта су друго разве бесни волци и љути и немилостиви демони? Они, који царскога намесника камењем у главу ударају; они, који целомудрено и живо Ипатијино тело на парчета кидају — шта су друго, него под лажним именем христјана, пустињика и светаца бесни пси, љути убијце и демони? А да како се њихова телеса посветише, и миришу — ласно ће ко поми-

слити. Ево како: Имјејај уши слишати, да слишиш! И данашњи дан у египетским гробницама наоде се балсамирата нерастљена телеса од три хиљаде година; сва миришу, и из неки материја масна тече, зејтину подобна, и прекрасно мирише. Сада Инглези такове мумије с иљадами дуката купују, а у оно бедно време кад су христјани почели мошти за свете и чудотворне почитавати, сав је Египет био под властију царей греческих, све су мумије њихове биле, нити им је била потреба куповати. Многа су телеса и христјани балсамирали, али она материја и мајсторија с којом су древњејши Египтјани то чинили, последњим није позната била. А наметном христјанину ово је доста: кад су се она иста телеса, која су за апостолска држата била, растљела, што питеш, што ли питаш даље?

Разумна и поштена браћо, разумејте ме: праведна и добра човека ја за јеретика не држим, ако ће се он за незнање своје и костима клањати; али само почнимо слободно и разумно мислити, судити и говорити; пак онда, што се год за добро позна, нек се јошт боље утверждава, а све што не ваља, само ће од себе пропасти.

И нека нам је ова вечна Божија истина всегда и у свачем у памети и у чувствителном срцу: да човек без здравога разума и без љубови к человечеству, к правди, к чесности и к божественој добродетељи, он је нечовек и звер, био философ, био господин, био хри-

стјанин и зовоми светац, био најпосле што му драго.

„За децу“, рећи ће ми ко, „таке ствари пишеш?“ Баш и навластито за децу нашу предрагу, зашто сва садашња деца бићеду скоро људи; а ако не почну из детињства разумно мислити, после неће моћи. Зашто сирома расколник остаје док је год жив расколник, и зашто све мисли, да несоздани и непостижими Бог носи браду и мустаће баш као и он? Ни зашто друго него што је из детињства расколник, и онда му је тако казато. А не каже ли му Спаситељ, и не чита ли он у евангелију: Бог дух јест? Каже, и он то чита али му то ништа не помаже, јер је он онако у детињству мислио; а од тога све зависи, како ко мисли у својем детињству.

152.
ТРИ АДСКЕ ФУРИЈЕ

Царица Јунона пошаље Дугу, слушкињу своју, да јој нађе на земљи три здраве, велике и лепе девојке, које су без никакова чуствованија љубови и милошће у срцу, и да јој их доведе на Олимп, да јој буду камерјунгфре. Отиде Дуга, обиђе сву земљу, па кад ето је, сама дође.

„Камо? Гди су?“ пита Јуно.

„Нема таке, какве ти оћеш, ниједне“, каже Дуга. „Биле су само три, ал' је Меркурије пре мене дошао, и одвео их је у ад.“

„Ког ће јада тамо?“ запита она.

„Да буду паклене фурије, и да муче зле и осуђене душе“, отвешта друга.

Насмеје се Јунона, и рече: „Гледај ти хитрога Меркурија! Како је он то лепо умео изабрати!“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Тврдо и немилостиво срце ни у мужескому полу не ваља ништа, али у женскому, ту је сасвим против натуре. Љупкост, милошћа и доброта женскога срца и душе тако су премудрим творцем устројене, да ако би што и било у мужеском полу тврдости и немилосерђа, да се чрез њих умехчава, ублажава, и к милостивом природе чувствителству привлачи. Смотримо човека из первог младенчества: пре него разумом позна чувствованија благодарности к родитељници својеј, наодећи рану и живот свој у персима њејзиним, као да већ савршено зна, да се без ње нити родити нити живити може, без ње плаче, њу жели, на њу се најпре почиње осмијавати, и њу као своје прво блаженство милује и љуби. Ово је извор и начало свију следујући најслађи и најсветији чувствованија и дужности человечества: благодарности, верности, љубови и благотворенија. Прву милост Бог к човеку по створењу показа, кад му дарова жену, и први благослов што му изрече, ово је: Растите се и плодите се. Кад би дакле (сачувај Боже!) хотео Бог највећу немилост показати човеку, што би му учинио?

Узео би му натраг жену, пак ето ти га. А кад би хотео и да га прокуне, шта би му рекао? Не растио се ни плодио, но нек ти пропадне род и колено, и нек те нестане на земљи.

Ко има мозак и памет, сам себи из овога може прекрасне и преполезне науке давати; ко ли нејма, ил' неће да има, њему се све залуду беседи. Но о доброти и благости срца, буди мужескога или женскога, ово примечаније господина Анта придодаћу: Menschen! Wenn euere Seele schlecht ist, so prahlt nicht mit dem guten Herzen: Људи! Ако је ваша душа неваљала, не фалите се с добрим срцем. Кад душа разумна, просвештена и праводољубива управља и располаже с добротом срца, онда је ова доброта савршена, а иначе сама доброта срца без разума може ласно човека у различне погрешке довести и неправедним, злим и несрећним учинити га. Но (осим велики и другима вредовити зала) во опште много се може човеку презрети и простити, кад је управ позната доброта срца његова, и кад се може о њему рећи: није из зла срца и намеренија то рекао или учинио. Зато се сами Бог нариче праведни судија, зашто он сам совершено познаје свакога срце и утробу, и зато нам премудри Спаситељ налаже говорећи: Не на лица зрјашче суд судите! Ласно се преварити на лице гледајући; а шта је у срцу, ко ће нам то казати? Многи се с поља чини светац, а кад после, чудиш се шта у њему нађеш.

Кад се о човеку по делом његовим суди, ово иде својим путем, и ово је једино најизвесније и безгрешније правило, по којему можемо закључавати о живима како и о усопшима, о праведници како и о грешници. Само се собом каже, да ко год знајући лаже, тај је сасвим лажа; нити се гледа ни пита ко је? Ко му драго. Веле Талијанци за свога именитога папу Ксиста: Papa Sisto non perdona ne a Giesù Cristo (папа Ксист не опрашта ни Исусу Христу). Ево што је овој речи повод дало. Језуити у Риму начине у свом манастиру статуу Христову, у које главу метну сунђер, па кад би хотели да Христова статуа учини чудо и да плаче — воде у сунђер, пак суза колико оћеш. Дође тужба папи да сав народ одустаје све цркве и иде к језуитом гди Христос плаче. Оде и папа, ал' понесе чекић у цепу. Како ти статуа почне плакати, а он чекићем у главу, пак имаш шта наћи: сунђер пун воде. У томе је папа свето дело учинио, зашто Христос, вечна Божија истина, неће нипошто да се њему за атар лаже, и ко то чини, он Христа нити верује нити познаје.

Сојединимо, дакле, с добротом срца и чесност срца, и дајмо овим његовим благородним својствам здрави и просвештени разум за управитеља и путеводитеља, пак ћемо онда заисто наћи у њему источник нашега јестественога и наравнога благополучија.

153.

ВРБА И ТРН

Врба, гледајући да трн свакога који покрај њега прође за аљине заквача, упита: зашто он туђе одејаније к себи вуче, и нашто би му баш да и има то? — „Не требају мени аљине“, одговори трн, „нити их ја оћу, него само мило ми је дерати и парати.“

(НАРАВОУЧЕНИЈЕ)

Ова басна изображава зло и пакосно срце, које без сваке своје ползе наоди некаково проклето задовољство у штети и озлобљенију другога.

154

СТАРАЦ И СОЛОМОНОВ ДУХ

Један старац, добар и имућан газда, по довољној летњој радњи седне у лад за отпочинути — кад, ето ти јави му се једно сени подобно, но великолепно и царско видјеније. Запита старац: ко је то? Оно му отвешта: „Ја сам Соломонов дух, и дошао сам те питати, како живиш?“

„Ево“, рече стари, „како си ме ти научио, советујући ме да се од мрава научим трудољубију. То сам од младости примио, и томе,

овако стар како ме видиш, следујем, непрестано трудећи се и радећи.“

„Е, мој старче, само си пола мојега совета примио, а ваљало би да сав примиш. Мрав се труди у лето, али у зиму почива и труд свој ужива. Та и ти трудио си се и мучио у лето снаге и крепости, зашто сад дакле у зиму старости и слабости не почиваш и не уживаш?“ То изрекавши ишчезне.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Одвећ љубостјажатељан, лаком, или во опште рећи неразуман човек, он је дошао на ови свет да се мучи. Док је још оскудан и ради да стече, има право и разлог; али кад дође у изобилије да може рећи: имам довољно не само да спокојно могу живити, него и лепо за собом име оставити, пак му је све мало те мало, и све се стара и гризе и у срцу мучи — оваковом ко ће помоћи? Ко ће му памет дати, кад је он неће? Он сам оће и жели да буде светога свога сребробљубија многострадални мученик. Највећи његови непријатељи не могу му већега зла желити, него што он сам себи причињава. Не ваља му ништа говорити: нека се пече и молви, нек уздише и јечи, и колико год већма зна и може, пуштај, нека себе обеспокојава! Ово је у јестеству вешти. Срце, к благодетељному промислу неблагодарно, то исто заслужује. Нека се добро чува да са својим имјенијем никаква општеству добра не учини, зашто

те чести он није достојан. А за највише нека се никада не усуди помислити, да то имјеније што је он с великим попеченијем и с дуговременом штедњом сабрао, да му је то Бог дао. Овога нека се остерегава како жива огња! Ови је начин мишљења за простаке, а не за њему подобне људе! Зашто, ако он по несрећи овако што помисли, природно доћи ће му за тим и ово на памет: да оно што му је Бог дао, он је дужан на добро употребити, пак ако то почне, тај час ће почети чувствовати задовољство и сладост великодушија и благотворенија. Онда би му се облекчало срце његово, и душа би му се зачела радовати и веселити, и тако венац вишеречененога мученија сасвим би за њега пропао.

Марко, далматински слепац, често би овако говорио: Фала Богу што у Далмацији нејма никаква чудотворца, јер би ме учинио силом да прогледам, пак би онда морао радити да се раним: а овако вилајет ме рани, а ја ништа него певам. Ово, што је он сирома шалећи се говорио, у моралнима ствар'ма сасвим истинствује. Ко се год наоди у слепоти ума, или у блату неваљалства, тај мрзи на свакога који му што говори о просвештенију разума, о чистоти и чесности нарава.

Принц Фенелон, камбрејски архиепископ, у своји прекрасни разговори саставио је један међу Одисеом, итакијским царем, и Грилом, његовим официром. Цирце, чародејица, претвори јаднога Грила у крмка. Одисеј, мудростију Минервиnoју вооружен, дође и он к ре-

ченој чародеици. Ова покуси се да и њега преобрази у јарца, но не може, зашто гди је здрав разум и права мудрост, оваковим преображенијам ту није места. Истргне мачину и рече јој: Грила ми брже на среду, јер ћу те сву на парчета! Каже му ова, шта је сад Грил, моли га да утиши своју јарост, обећавајући му се, да ће довести Грила у прво состојаније, само ако он узоће, ибо без његова соизвољенија то се не може учинити. Како не би хотео од свињчета човеком бити? Оду к њему у свињац. Ужасне се Одисеј видећи га у таком чину, и рече му: Гриле, јадан Гриле, какав си то?

Г.: Какав сам, да сам, боље ми је него теби.

О.: Та не будали, кукавче, ја сам дошао да те возвратим у први образ. Само реци да оћеш, пак ћеш на ма̑ бити човеком.

Г.: Иди ти својим путем, мени је много боље овако. Да ти знаш како је мени сад добро, и ти би желио бити као ја.

О.: Каква ти је то памет, Гриле! Волиш свињчетом бити и у том смрадном и згадном блату се ваљати, него словесним човеком и у свом отечеству с људма и у својој фамилији живити?

Г.: Ћути ти! Моја је памет сад боља него твоја, јер ја волим онде живити и онако како је мени боље. Видиш ли ти ово блато што теби смрди и на које се ти гадиш, ово мени мирише као миро и ружица, и што год из њега једем, слађе ми је него најизбраније ваше ите и уитишци, пак се ја гојим и све

то дебљи бивам; нити сам толиким болестима подложан, као пре што сам био, нити имам прежњи мисли, попеченија и којекакви главобоља, што ви људи за велике и славне ствари почитујете и држите. Веруј ти мени, Одисеју, ако оћеш да знаш шта је живот и сласт овога света, буди свињче као ја што сам, пак ћеш онда знати.

Ограшше Одисеј с овим који неће ни за што друго да зна, него само за оно што чувства његова осећају. Најпосле употреби сву силу красноречија, и почне му изображавати преимуштества човечества и разума: благородство словесности, сладост и красоту добродетељи, божествено сродство бесмертне душе и познанство всевисочајши Божији својства: мудрости, благости и промисла. И с овим у тако га умиљеније доведе, да зажели и соизволи чловеком постати.

Ово је, како свак види, причта, но весма истинита у моралним вешт'ма. Која год страст сасвим облада човеком, заслепи га и не да му прогледати; обаче среброљубије у овом је отлично и горе од прочи: што друге страсти имаду, по вишој части, свака своје време, подрже човека као нека врућичина пак и пусте, имаду снагу своју и слабост, младост и старост, глад и ситост; само среброљубије неће ништа од тога да зна; кад заквачи кога у своје нокте, не пушта га ни при издисању; и колико више ко стари и изнемаже, толико се већма ова страст у њему помлађује и распаљује.

Но, доста већ о томе. Докончајмо науку ове наше басне, која нам ово показује: да колико је похвално с правдом и трудољубијем стећи, несравњено веће је чести и похвале дело, знати разумно то уживати и како способњејше к општеј пользи, следователно к својеј слави, средство употребити; а без оваква употребљенија највеће имјеније своjему је истом стјажатељу мученије, често и бесчестије, и, као у Турској, пречи пут к конопцу.

—

155.

СЛАВУЈ И ОРАО

„Колико те ја ублажавам, високопарни орлу!“ рече му једном славуј. „Достојан си да те царем свију птица наричу! Како се славно у небесне висине возвисујеш! Ти ваља да много лепше красоту небесну видиш, него све ми друге птице оздо.“

„Е, мој славују, баш си сасвим прост, и ништа не знаш! Зар ти мислиш, да се ја небесној красоти за љубов тако високо пењем? Ја то чиним како ћу лакше кога зеца, корњачу или јежа на земљи упазити.“

Умукне славујак и помисли у себи: нек те од сад фали ко оће. ја баш нећу, кад ти и на толикој висини ни о чем другом не мислиш него о трбуу.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Да бедни просјак и оскудни убог од јутра до мрака ни о чем не мисли, разве како ће глад своју утолити и празну утробу задовољити, нико се томе неће чудити; али господин човек у достоинству и изобилију о том истом да мисли, и у томе своје упражњеније, забаву и блаженство да наоди: каково узеће срце, какова ниска и худа душа!

Ови следујући блатогмижући разговор често од многи случавао ми се слушати: нашто нами наука! На каква господства, славу и богаство чрез њу уздамо се доћи? Каково сиромашко познанство и презрително мудровање они, који тако говоре, о науци имаду! То је опачније, неразумније и луђе него да болестан рече: нашто ми здравље?, неразуман: нашто ми разум и памет? и слеп: нашто ми очи? Ни у Англији орачи и копачи, тежаци и пастири, касапи, чизмеџије и проч. нит' су ритори ни философи; али јесу сви епископи и све свештенство, сви сенатори и судије, сви магистри до најпоследњега и у најмањем селу. Колико је овакови људи у сваком многочисленом народу од потребе? А овакови људи ако су невјеже и неучени, шта су? По души, чести и совести, ништа! и много више, опачније и горе него ништа! Човек који нити зна лекарства, нити оће да је лекар, неће ме излечити, ал' ме неће ни утући; а онај који оће да ми је лекар, а тога заната не зна, утуче на место, и сам не зна како ни зашто. Учитељ без науке како ће ме научити, кад

он и сам спрома не зна. Он из џепа ни из трбуа науку не извади. Али ће те учити како зна. О, велика ти фала на такој речи! Гди си ту мудрост почерпао? Из такове се науке рађа права морална смерт, и то је извор и начало сваког сујеверија, слепоте, и што је горе, вражде и мрзости међу људма.

Морао би ко бити или сасвим злобан, или всеконечно несмислен, који би само помислио да се ово пише с намеренијем за опорочити наше настојаштеје свештенство, које или је сасвим без науке, или без довољне за своја звања. Свима нам је добро познато, шта се је до ономадне изискивало од наших кандидата. Уме ли којекако читати; има ли новаца, да купи парохију; је ли од добре куће, да може давати онде гди надлежи, и кад му се напрти каква кривица, да се може откупити — ево ти му класи и школе које је морао апсолвирати. Шта следује из овога, разве: какве класи, така и наука. Такове сохрани Боже опорочавати или осуждавати — соболезновати, то је све.

Ово се дакле говори за од сад, а ово од сад не ваља одлагати. Свако средство, које се к овом делу може употребити, тај час предузети; све што год цркве и манастири имаду недвижимо и движимо за ово не штедити. Учен и благонараван свештеник боље ће просветити церков своју него милиони свећа да у њој горју. Торањ, звона, полиелеји, кандила сребрна и чираци — све је то мирска помпа и украшеније, а не Христа Спаситеља уне-

вештене цркве, за коју је он своју пресвету пролио кров. Душе народа просвештене и добродетељне, нарави непорочне и чисте: ово је, братијо моја, прави небесни Сион и Христова невеста, по свидетељству апостостолову: Ви јесте церков Бога жива! коју ко краси, украсиће њега Бог; а не зидови, звона, златоткане одежде женска украшенија и сребрно посуђе. Зато, све те вешти које ни на какву дејствителну ползу ником нису, разве на детињску и сујеверну очију забаву и на нерасудну света гордост нека се уложе у један капитал, а при томе наћи ће се многи који ће радо и доброволно и од себе што дати, да се могу ако не више барем две стотине младића за будуште свештенство и за учитељску службу воспитавати и учити. Ово ће бити православије и благочестије, дејствително христјанство и церковна слава и украшеније, а не празна и велеречива имена без никаква плода ни разума.

У време простоте и варварства како ко може и оће онако и живи, док умре пак се стене и нестане га: а сад је већ време дошло да се имена и памет оних који што значе у општеству или вечној features части и слави, ако су добри, или вечному бесчестију и поругагању, ако су зли и неваљали, предају. Свак који себи за чест почитује словесним човеком нарицати се, и који верује да разумну и бесмертну душу има, он мора овако мислити: волим бити у Семартону или у Војтегу сирома свештеник с просвештеним умом и с чистом со-

вестију, него ли у Београду митрополит с мрачним невјежества умом и с немирном совестију. Они који ишту науку само да чрез њу на некакова зовома господства дођу, а не да разумнији, просвештенији, бољи и совершенији буду, пак ако ћеду и у селу децу учити: такови криво, мрачно и худо мњеније како о науки тако и о својој души имаду, и подобни су басне орлу, који се високо пење, само да гди зечића или корњачу угледа.

156.

ПРЕПЕЛИЦА И ПРЕПЕЛИЧИЋИ

Препелица излеже у житу своје препеличиће, пак кад ови поодрасту и жито почне сазирати, пре него би куд препелица одлетила, всегда би налагала пилићем својим, да мотре што се око њиве твори, и да слушају шта се туда говори. Једном кад долети мати, нађе своје птичиће у великом страху и трепету, пита: што им је, шта их је тако уплашило? Кажу ови, да су слуге господара њиве ту били, и видећи да је жито сазрело, отишли су по српове, и доћи ће жети; зато да се бежи куд се пре може.

„Не бојте се“, рече им мати, „док год не видите домаћина да дође и не чујете да он то рекне, не плашите се.“

(НАРАВОУЧЕНИЈЕ)

Сваки посао гди прави домаћин не присуствује, слабо напредује, често пропада. „пусто млеко пси лочу“.

157.

ХЕРКУЛ И ЛОПТА

Херкул, поштапајући се с својим страовитим ајдамаком с којим на лавове и медведе удараше, упази некакву лопту, удари је, но она од удараца нарасти већа. Чекај дакле — помисли у себи, замане са свом снагом и удари: она ништа, него јошт већа постане. Дивећи се он необичној вешти, покаже му се Минерва и рече му:

„Не дирај у ту лопту, видиш да је то инат! Колико је више ти будеш ударао, толико ће она растити; а како престанеш у њу дирати, она ће се помалити и бити како пре.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Преизрјадно изображеније распре и ината! Нејма ти горе муке инацији, него да се нејма с ким инатити и терати процес. Млогоме се тамо негде кућа продаје, а он у Бечу иште које од кога у зајам, да тера процес. А која му од тога полза? Велика! Да може казивати док је жив, како је с президентом Н. и с конзилијари Н. Н. Н. говорио. „Знаш ли

како сам им кресао? Бре нису знали шта ће ми одговорити, него само: шон гут, шон гут!" И кад ово казује, варнице му из очију лете, јер за њега нејма блаженства над овим. Нека се само гди појави какав процес чиј му драго, не старај се ти: он ће наћи начин како ће се у њега помешати, и тераће га о свом рођеном трошку; у том послу он не зна пет ни девет, то је његов елемент без којега он дисати не може.

Давњашњи јелински стихотворци представљају нам страданија и мученије оваковог беднога човека у изображенију Иксиона, који је осуђен био, да ваља уз једну превисоку гору воденични камен; а како би га с великом муком довањао баш на врх, не имајући ту места да се устави, с великим устремљенијем би се сваљао тај час у долину, а сирома Иксион опет с њим уз гору као и пре, и тако до века.

Зашто дакле међу словесним и разумним створењем вечна, луда и срамотна кавга, која им огорчава дне живота? Није ли нам милостиви творац даровао ово неколико дана живљења на славу своју, на сладост и радост нашу? Инат за тврдоглавство и упорство! Инат за привремени интерес, и често без свакога узрока, само из зла обичаја и за несмислену ината љубов! Но што је најгоре и христјаном најсрамотније и недостојније, инат, кавга, мрзост и гоњеније за веру и закон мирнога, кроткога и преблагословенога И с у с а! Пита се дакле, зашто ово бива? Ево причина.

10*

Људи се уче говорити пре него науче добро мислити и судити. Оћемо свак и сви, што нас је год на земљи, да имамо право; а не долази нам на памет да најпре испитамо и совершено познамо, имамо ли право или не? Свак утврждава своје право на том што је од други чуо: ово је извор и почетак свега несогласија и свађе. А да они други, зар се нису могли преварити? Те здраво! Време је већ да сви чистосердечно признамо, да смо зло и неправедно творили, инатећи се и мрзећи у сами свети недри и наручја евангелскога закона, који је извор љубови, мира и доброте.

Сад дакле кад, благодареније Богу, нити се иште нити се мисли да се церков греческа латинској подвргне, но жели се и настоји да свак при својеј церкви и сви заједно будемо истинити Христови ученици, а то значи праведни и поштени, умом просвештени, а срцем и дели добродетељни, сад послушајмо свете апостолске речи: Распре међу вами да не бивају, но мир Божији да водворјает сја в серцах ваших! Блажени миротворци, јако ти синове Божији нарекут сја. Знамо чије су ове речи: чувствујмо сву сладост њову, ако желимо синови Оца небеснога бити. Ово што ћу рећи управ из ови Спаситељеви речи следује, то јест: Окајани немиротворци, јако ти синове дијаволи нарекут сја. Ако прве речи за истините верујемо, како и јесу, морају свјачески и ове друге неложне бити. Церков гонима и удручајема, била греческа или

латинска, може бити Христова церков; а она која гони и удручава нипошто не може бити, зашто је Христос Бог мира и љубови, а не вражде ни гоњенија. Дела поштена, она су нелесни знак истинитога христјанства, а ко год вели да право верује а неправедно и зло живи, он је сав лажа од главе до ногу, нити он има вере ни закона.

158.

ВРАН И СЛАВУЈ

Вран упита славуја, колико година славуји живу на земљи?

„Седам година", одговори мали певчик, „кад мање, кад више. Ми се не старамо колико ћемо живити, него само да лепо и мирно поживимо."

„Међер се људи нимало у појању не разумевају", рече вран, „који су толико у ваш глас заљубљени и радо вас слушају. А је ли икада могуће да ви лепше појете од нас, који по сто година живимо?" То рекне, пак одлети на високо древо и почне из свега грла краакати.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Сједина бо јест мудрост человјеком и долгота живота не состоји се у числу година, премудро Соломон учи.

Само добродетељному и чесному человеку принадлеже ове, које у истом месту следују речи: Скончав сја в мање, исполни љета долга, придодаје узрок зашто: угодна бо бје, вели, господеви душа јего. Из овога видимо да у самој добродетељи состоји се сва цена науке и мудрости, сва чесност старинске седине и сва долгота живота која превосходи Метусалова лета; ибо чрез њу саму душа Богу угождава и блажену вечност заслужује и добива. Сви који се наоде у добрим обстојатељствам, и имаду довољна средства да могу телу своме угодити и сва чувства своја насладити, по вишој части та иста средства на зла и недозвољена услажденија употребљавају, и то низашто друго не чине, разве што себи дугачак живот обештавају, а овај долговремени живот свој држе у педесет или најдуже у сто година. Чини им се дакле да тим годинама неће бити краја ни конца, и зато, као онај у еванђелију богатац, говоре души својеј: Једи и пи, мила душице, имаш одкуд за сто година дана, биће ти и претећи ће ти!

Да ови исти људи по случају сазнаду, да нећеду живити, него само јоште два или три дни: би ли тако души својеј говорили? Мучно би се и од стотине један нашао, разве да је сасвим ништа друго, него марвинче. А да што би чинио? Ако је неразуман, ништа него: јао, леле, и помагај! Ако ли је разуман, а он би употребио та два или три дна да најлепше, најблагородније и најславније своје вешти ра-

сположи и остави. Сада дакле свак паметан нека нам право каже: сто година кад прођу, шта остаје од њи? Нигде ништа. Ово дакле число година, које ћеду проћи и у ништа обратити се, не би ли разумније и полезније било на добро, на чест и на вечну славу употребити, него на сујету, на будалаштине, и што је горе, на вечно бешчестије и вред? Кад би људи здраво, чисто и разумно о времену живота свога мислили, пропало би између њи свако зло, а на овога место дошло би и преобладало би свако добро и благополучије.

У арапским историјам наоди се једна, која у самој вешти није ништа друго него причта и баснοподобна повест, али њејзино нравоученије тако је лепо и полезно, и толико се к овој материји допада, да се не могу уздржати с инглескога језика да је не преведем и овде напишем.

Један египетски султан зло живљаше и своје подане удручаваше и мучаше. Неки поштени и за добродетељ своју за свеца почитајеми дервиш, представљајући реченом султану краткост живота, мољаше га, советоваше и увештаваше да престане од зла и неправде, и да не привлачи на душу своју са неколико минута живота вечно срамотно име и савише муку. Султан, у самој младости својеј, као звер силовит, не може никако да разуме што тај дервиш оће напомињући му толико краткост живота, кад он мисли најмање јоште педесет година живити и царствовати. Кад дервиш већ сазна да је ова надежда дугога

живота начална причина која султана заслепљава и не да му у чувство дођи, нађе га једном на дивану међу први поглавари и официри царства, и рече му:

„Још једну ствар што ти речем, молим те да учиниш, пак ти затим више нећу досађивати.“

„Вала (ако се само може) оћу што год речеш, само да ме се већ прођеш.“

Тада дервиш заповеди да се донесе један велики чабар пун чисте воде, над којом он нешто очита, пак рекне султану да замочи сву главу у ту воду и да је ту за толико држи, за колико може своје диханије уздержати.

„Шта главу?“ одговори рад и весео султан, „бре оћу се сав како ме видиш загњурити; само памти, да ми у напредак не долазиш на очи с твојим нравоученијем, говорећи ми да је мој живот кратак, ако си рад да не ограшеш.“

„Главу само“, рече дервиш, „пак држи је у води колико дуже можеш.“

Онда ти он с главом у чабар. Постоји неколико, па кад је из воде извади, гледајући са ужасом на дервиша:

„Ајме, ниједна веро свече! Што учини од мене? Колико ли ме намучи, да од Бога нађеш!“

„Шта ти је учинио?“ запитају официри.

„Како шта ми је учинио? Ево равно двадесет година како трпим неисказане муке!“

Пак почне исказивати своја страданија на ови начин:

„Како умочи главу у ону проклету воду, нађем се на брегу Нила реке. Дигне се ребелија на ме, и истерају ме из царства, те ти ја бежи, остављен од свију своји, преко некакви страовити пусти планина и песковити поља; дођем у туђу земљу, гди за не умрети од глади, најмим се и служио сам седам година. Умре ми господар, а ја се — у зли час по ме! — оженим с његовом удовицом, злом женом и проклетом, да јој под небом у злу нејма пара! Седморо деце с њом сам изродио, и све залуду, бре тукла ме је та жена, бре мучила ме је — исказати вам не могу шта сам ту поднео и претрпио! А кад прирасту деца, зла као им и мати, најпосле сложе се с матером, пак камењем бацајући се на ме, отерају ме од куће. Тада ги ја куд ћу, што ћу, те опет преко исти поља и планина вратим се натраг. Кад дођем на брег Нила, дочекате ме ви и признате ме опет за свога султана. После толики страданија и мука што сам искусио задајем вам моју веру, нећете бољега од мене човека у целом Египту наћи."

Чуде се они, и кажу му да ништа тога није било, нити је могло бити за толико кратко време, од кад је он главу у воду умочио.

„Није могло бити? Кратко време! Вами је до шале! Бре, мене ви питајте, који сам све то што вам кажем преко главе преметнуо!"

Тада и дервиш каже му, да то све што је он страдао, то је за толико било, колико је он главу у чабру држао; да сад из тога

позна краткост живота, који му се је до сад дугачак представљао и чинио, и да се у напредак опамети и уразуми.

„Било како било“, рече султан, „ја тога покора и сиjасета и муке и срамоте за живота не заборави! Од сад помажите ми само с вашим добрим советом, пак ћете ме тонрв познати. Господине, мили Боже, да зле женице! Избави таке и мог злотвора! Лако се вами смејати, јер ви јошт не знате што је зла жена! Замоч'дерте само главу у ови чабар, пак ћете видити.“—

Ова се повест види да је измишљена, и при првом погледу већма се за шалу и смеј састављена чини; али кад здраво њејзино значење и морал расудимо, ништа не може истинитије бити. Зашто, шта је наш живот и наши сто година, кад прођу? Ништа! Ово сви знамо, и нико о том не сумња. Није ли дакле паметније и боље, разумно и добродетељно на нашу времену и вечну ползу, славу и благополучије ово неколико година провести, него на времено и вечно бешчестије, срамоту и злополучије? Слаткопевни славујак ако ће само једну годину преживити, врeднија му је него врану сто. Услади нам пролеће појањем својим, излеже своје пилиће и одрани, и свак воли једнога славуја чути да поје него иљаду врана и сврака. Ове ће крaакати и крекетати колико ти драго, али појати неће никада, ако ће јошт толико живити.

159.

ЛАСТАВИЦА И СЛАВУЈ

Ове су две птице у старо време биле две милосердачне и љубиме сестрице, које су велику обиду и неправду од људи пострадале, и од многога плача и сетовања претворе се у ове птичице. Ласта дакле у једно пролеће изиђе из града, дође у један луг за нагледати сестрицу своју, и рече јој:

„Престани већ тужећи, и сетујући за Итом, сином твојим, и пређи у град к нами; онде ћеш барем господи и госпођама појати, а овде коме појеш, кога ли слатким твојим услаждаваш гласом; ван да кога сеоског пастира и просту пастирку, који нису за таку музику?“

„Ах, сестрице, како то беседиш?“ одговори славуј, „зар си ти заборавила, да је онај грађанин и велики господин био, који је нас љуто увредио, и мене бедну у толико очајаније привео и с ума свео, да за осветити бешчестије теби нанешено морала сам — — — познати су ти наши случаји, пашто ћу старе ране позлеђивати? При том ти знаш како је господи мучно угодити. А што велиш да пастири и пастирке нису моје музике достојни, љуто грешиш! Зашто нису, кад чувствују красоту јестества? Веруј ти мени, у њиовим прсима человеческа, верна и љубовна срца играју, лепша и благороднија него у многи градски житеља. Ако ли ко и од грађана красоту природе чувствује и љуби, нек ме овде дође послушати, гди потоци по долинам шуште, чисти зефири

луге прохлађују и разносе мирис љубичице, где се ливаде с пољским цвећем красе, и привлаче сваког очи на се.“

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Премудри и преблаги творац таково је расположеније јестества учинио, да кад би људи и са своје стране сва нужна к својему благополучију средства употребили, несравњено би задовољнији и ичастљивији били. Ова средства состоје се у здравом и чистом разуму, трудољубију и благонаравију. Има такови места на земљи нашој гди је всегдашња зима, и гди се људи ране или с рибом морском или с ловом животиња; ове исте људе да оће ко да их премести и пресели у лепше и питомије земље, нипошто нећеду; ту гди су се родили, најбоље и најлепше им се чини, јер за боље не знаду; ако ли им ко каже, они мисле да их вара. Дакле, кад су они онде задовољни, ми, који имамо и пролеће и лето и јесен, по свакој правици ваљало би да мислимо, да смо у рају. И заисто, кад би вишенапоменута средства како надлежи употребили, тако би нам и било. Правда, да совершено благополучије, без сваке болетице и скорби, не ваља на овој земљи искати, зашто нисмо само за овде створени; али сваки који може бити више задовољан него незадовољан, он, ако је разуман, може себе за благополучна вмењавати. А људи би без сумњенија, сви заједно, могли врло ласно много више за-

доволни него незадоволни бити с помоштију више речени средства.

Узмимо само за пример једну вешт, која највећу част рода человеческога удручава, мучи и злополучном чини: ова је вешт скудост, недостатак илити сиромаштво. Сада управ сиромаси не могу се нарећи, разве они који за крајњу старост или немошт и сакатство нису кадри своју рану ни аљину заслужити; овакови је свуда врло мало, а ти исти, који се наоде, чрез милостињу добри и богољубиви људи нигде нити су голи, нити од глади умиру. Највеће је дакле число сиромаа или за леност или за раскош; мало ко оће да зна шта му је доста, и да умери свој трошак према свом доотку. Ево истинити извори све скудости међу људма. Зашто су трудољубиви и разумни сељани на свем лицу земном (гди им само удрученије и неправда не бива) задовољнији, веселији и благополучнији него веће число велике господе и грађана? За ова два узрока: прво, што је њиово срце чисто и слободно од премноги страсти и злоба, које велики господа и богатаца срца непрестано гризу и муче; а фторо, што се задовољствују с оним што имаду.

Ја из совершеногa искуства ово утврждавам, јер сам провео сав живот до сад и с сељани и с богатим људма и господом, и познао сам ову истину у сваком народу и језику, међу којима сам живио. Гди су год сељани под праведним и благоуређеним управљенијем, ко је год од њи раден и паметан,

у његовој кући и авлији жене и девојке певају, и њове песне излазе им исред срца; а богате фамилије, кад их из далека гледаш, неописано и непоњатно ти се чини њово благополучије, а кад близо дођеш и внутрењаја срца њова познаш, гди је право седалиште благополучија или злополучија, ужаснеш се шта ту нађеш, и молиш Бога, да ти ништа таково на главу не дође!

Покојни Гаврил, молдовски митрополит, гледајући своје робове Цигане, гди скачу и певају као да не знаду што ће од радости чинити, често би рекао:

„Та Бог их видио! Ништа не једу него мамаљигу, од куд им оно весеље у срцу?“

„Ее, господине,“ рекао би му неки шаљив проигуман, „не леже њима твоји педесет иљада дуката на срцу! Како не би били весели?“

Многа су љубопренија церковни учитељи имали, гди би био они рај за кога се пише? Стоји написато, да четири велике реке исред њега извиру. Ево четири реке: Дунав и Тиса, Сава и Драва. Ее баш! Пак зар ове реке из једног места извиру? Подаље се теби ваља измаћи, ако си рад к оним рекама доћи! То су, ако ћеш да знаш, Тигар и Ефрат, Нил и Ганг. Ал' ево невоље што ове две последње реке од оне две прве, и једна од друге, на иљаду миља далеко извиру. А да што ћемо сад? Ништа ка' и до сад. Коме, као и мени, није инат мио, ми ћемо се Г. Назпанзина држати, који овако вели: *Παντὶ βροτῷ εὐφρονοῦντι πᾶσα γῆ παράδεισος*: Сваком човеку

благоразумном сва је земља рај. На ови начин и наш лени Тамиш из раја извире.

Здраво и прекрасно мудрованије овога учитеља. Како се човек сваке наравне злоће избави; ум свој од луди, мрачни и криви мњенија ослободи; срце и душу своју од сваког неправедног и неваљалог זактевања отресе и очисти; пак јошт сверх тога кад с чистосердечним, љубоистинитим, без сваке притворности, лукавства и злобе људма живи, гди свак верно, прилежно и поштено своју дужност испољњава: бољег раја на земљи нек не тражи. А овакови људи (правда, гди мање, гди више), али се, фала Богу, опет наоди свуда.

160.

ЛАСТАВИЦА И ПРОЧЕ ПТИЦЕ

У пролеће ластавица, како упази сељане да почну сејати конопље, сазове све птице и каже им, да из тога семена израстиће такова материја, из које ће се птицама на њиову велику погибељ свакојаке мреже плести: зато, ако су своме добру раде, како сељани оду дома, да се све јединомислено и јединодушно сложе, и да све оно на њиов вред посејато семе ишчепркају и позобљу. „Две ћемо ползе од тога имати: прво, што ћемо се најести; а друго, што ћемо у напредак безбрижно и безбедно живити.“

Онда птице почну што којој у главу дође говорити. Неке реку: ми се ранимо с муши-

цама, нашто се нами мучити и земљу раскопавати? Друге веле: ми једемо гусенице и свакојаке црве. Треће кажу да имаду и осим тога доста посла на глави, гнизда себи правећи, јаја носећи и пилиће излежујући и ранећи, и да им није до копања и чепркања.

На неколико дана по том никне конопље, и позелене од њега све њиве. Опет другољубива ласта, кад к једним кад к другим птицама летећи, моли их и усештаса, да јоште младо и слабо конопље, док се није осилило, почупају. Птице, ка' и пре, свака и о свом послу, не марећи што ће после бити. Нађу се неке које јој се наругају, и здраво је испсују говорећи: „Гледај де ти ластавичије главе и памети! Гди она дође да се покаже паметнија и боља од свију остали птица! Немаш ли ти никаква другог посла, него рећеш свет раменом да исправљаш? Како се од толико птица ниједна не нађе, осим тебе, да нам каже што ће сутра и прекосутра и до године бити?“

Кад ова то чује чему се није надала, онда оде к људма, и измоли себи дозвољење, да при њиови домови гди гнездо себи начини. То јој се допусти и људи је радо гледају, зашто она ником никаква зла није кадра учинити; и толико је сваком милија, што с њом и пролеће, лепо време долази и славуји пропевају.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Почти од прве колевке человеческога рода и до садашњега нашега времена ово исто што

нам басна каже да се ласти случило, многима је и људма преко главе прешло.

Немилостиви и злонаравни Каин мрзи, ненавиди и убија доброга Авеља, брата свога.

Праведни Енох, јоште пре потопа, увештава свога времена људе, да престану од зла и неправде, ако су ради да им у један ма̂ свим заједно зло јутро не дође! Говори данас, говори сутра, докле ти га у један ма̂ истом нестане. Рабини пишу да је жив на небо однешен био, већ што му драго, куд је год он однешен, али њега између прочи нестане.

Јосиф, прекрасни Јосиф, мучи се по пустињи, тражећи браћу своју и носећи им рану; једва ти нам их нађе, а они с њим у бунар: ту ти лези, ту је теби место! — Мојсеј у Египту почне молити и увештавати силнијега од сродства свога, да слабијему обиде не твори: „Што?“, изврати онај као бесан на њега очи, „ко те је поставио судијом над нами? Или зар мислиш и мене убити, као што си Египтјанина неки дан? Чекај ти, скуваћу ја теби попару!“ А ови онда помисли у себи: међер ти овде није до стајања! Ти њима о добру радиш, а они теби о глави! Пак онда бежи куд га очи воде.

Добродетељни Сократ, о којему је целој Грецији сведоџба Делфинскога Аполона позната била: да је *Σωκράτης ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων ὁ σοφώτατος*, то јест Сократ од свију Греков премудрејши, страшан непријатељем отечества у ополченију и војни, страшан истим

мучитељем у бедном граждана своји међусобном раздору, страшан навластито жрецем, лажефилософом и сујеверија заштитељем — но најпосле он исти, који је мудрост с неба међу људе донео, осуђен је од своји грађана у време старости своје отров пити! После не прођу два три дна: јао и помагај! Вечне срамоте и покора шта то учинисмо? Дај, сазидајмо му храм, воздвигнимо му алтаре! Кољимо сто јунаца на жертву његовој праведној души! Све то већ касно и у невреме.

Пилат, Римљанин будући, вели блаженом Спаситељу: „Та род твој и братија твоја предали су те да на смерт осуђен будеш! Казуј шта си учинио?“ Умива пред свима руке своје од неповине крови; а кад сав народ виче „возми и распни!“ — нек им буде, „они узрјат!“

У овој стотини година Волф, Германије просветитељ, професор Хаалски, прими оштру краљевску заповед: у 24 сата да се не нађе у Хаали ни у пруским државам, ако оће да главу на рамени носи. У време љуте зиме, жена оће да му се породи — ништа то не помаже! Фурт! Нек се у коли бежећи порађа! А ко ово причињава? Та то се зна, што питаш? Ревносни пастори и богослови, зашто овакови, гди су год и чији су год, свуд су једнаки, нити оће за шалу да знаду.

На Лесинга, великога и премудрејшега у нацији својеј, на исти начин сви, ревностију протестантскога православија ужежени и распаљени проповедници и себезовоми фило-

софи и богослови, подигли су се били пред његову смерт на њега као чавке. А то опет зашто? За трагедију Натана, у којеј Лесинг премудру Божију промисал у правди доказује; али је доказује тако, како они сви заједно, и да их је јошт толико, не би кадри били доказати — ето зашто.

У сваком роду и језику они су људи ужасни, који оћеду за Бога више да ревнују и да се старају, него што сам милостиви изискује Бог, и који мисле: да њи нема, сва би Божија слава пропала. Нико није тако славу истинаго Бога искао како Исус Христос, но он у свему евангелију показује, да сва слава, од стране људи к Богу у томе се состоји, да верују у Бога и да га љубе, да живу праведно и поштено. И нинашто преблагословени син и слово Божије није викао, него на злобу, на неправду и на притворно лукавство.

А да кад је ово овако бивало, како се из овога што смо рекли види, од Адама и до данас, може ли ово, и оће ли кад год престати? Може врло ласно и оће тада, кад сви оставимо предапија человеческа на страну, из који се ништа не рађа него кавга и мрзост, а примимо чисту Христову науку, из које би се родио свети мир и слатка всеопшта љубов и свака правда и добродетељ.

Ја сам различне націје желио и искао познати, а навластито нашу Славено-Сербску од Баната до Албаније. У Сербији, у Босни, у Славонији, у Далмацији и Ерцеговини, свуда је у сељани ови краљевства характер во опште јед-

нак, као да су, како и јесу, једна фамилија. Гди год добро стоје, ту су великодушни, странољубиви, мужествени, поштени, на добро склони, и здравим то јест општим человеческим разумом одарени, а при том и трудољубиви. Гди се год између себе у комшилуку мрзе, то по највећој части происходи из тога што су неки греческога и неки римскога закона, и наричу једни друге с којекакви ружни и презрителни именами; први фторе зову или шокци или буњевци ил римци или латини, а ови оне: власи, ркаћи и шизматици, а чесно, свето и братско име христјани то свак само за се држи, или ако кад једна страна другу назове кршћани или ришћани, то се за особиту милост и учтивост твори и држи, и по несрећи врло ретко бива.

Она сва вишеречена укорителна и бешчесна називања, и која се из њи рађа вражда и мрзост, престала би, како би свештенство једне и друге стране добро воспитано и добродетељно постало; отворило би народу очи, и показало би му праву, чисту и свету евангелску љубови и мира науку. Представимо себи какова би то сладост била и блаженство видити толики поштени народ, да се љубе као браћа и да се поштују! Ми сад видимо очевидно милост вечнога промисла! Турска власт и величество спада и умаљава се, а христјанска са сви страна расти и узвишава се. Сербија, Босна и Ерцеговина избавиће се с временом од Турака и ослободити; али ако народ у овим земљама не почне отресати од

себе сујеверије и не искорени ону древњу и богомрску вражду и мрзост за закон, они ћеду сами себи бити Турци и мучитељи. Ако епископи, свештенство и благородство међу њима не буду науком и добродетељију украшени, избрањејши у нацији и истинити отечества верни синови, свобода иста служиће им на растљеније и развраштеније нарава, а кад се ово у обичај уведе и отме ма̑, онда се и наука иста отрује, разврати, опогани и буде гора и вредовитија општеству, него простота и варварство.

Ово обаче неће бити, само ако се ово средство употреби: да се јуности, колико на церковну, толико и на грађанску службу опредељеној, наука на чистом евангелском духу и нравоученију основата из прве младости даде.

Свак ласно и чисто, ако само оће, може видити и познати, да ја ово не из пристрастија, не из мрзости нити к греческој нити к римској говорим церкви, но из чисте љубови к Богу, творцу мојему, к светој евангелској истини и к предрагој нацији нашеј. Имајући пред очима милосердије благога промисла, који ме је у сиромаштву мојему из детињства као за руку водио, и сподобио ме полезним језиком научити се и прекрасне божествени умова књиге читати; и желећи да се ове, мени паче всјакаго злата и бисера чесњејше и дражајше, благодати достојан колико могу покажем; и да не чујем један пут оно неблагодарнога раба сакрившаго дани јему талант

обличеније: што год боље, разумније, поштеније и полезније знам, то дражајшим рода мојега суштим и будуштим припоручујем, желећи им да с временом најдобродетељнији, најпросвештенији и најславнији на земљи буду.

Ово је мала вешт, коју ја по возможности мојеј милој рода нашега јуности сприопштавам; али ће служити за искру чистога небесне истине огња, која ће с временом многим ученим и добродетељ љубјаштим душам повод дати, да многу светлу и чисту здравога разума и нравоученија у народу ужегу свећу и општеполезну књигу преведу, саставе и издаду. Ко год буде умео и хотео беспристрасно и основателно мислити и судити, ласно ће из свега мојега говорења познати, да ја ништа нисам сматрајући на какову нибуд моју корист писао ни овде издао. За преживити још који дан, док буде Божија воља, с ови језици што ми је Бог дао те сам научио могу у многи лепи мести и градови у Европи поштено и спокојно живити. Лекције давати оним који управ желе учити се, то је моја сладост и радост; а такови желатеља гди се год људи у добром состојанију наоде, благодареније Богу, довољно има. Зато, нити ми је потреба коме ласкати, нити на кога мрзити. Али на злобу и неправду потреба је мрзити, гди се год оне нађу и познаду, у церковном како и у мирјанину, у свецу како год и у грешнику. Да нам ко каже за какву злобу, у туђему свецу, ми смо на мâ готови на тога туђега свеца мрзити, и нимало га се

не бојимо. То исто ваља да чинимо кад управ познамо и у ономе злобу, којега смо ми за свеца држали; а ко ово неће, тај почитује и боји се више свога свеца него Бога, које свак види да не ваља.

Ми на други начин не можемо знати што су други на више од иљаду година пре нас творили, разве из историје која се је у оно време писала, и која је од исте цркве за истиниту призната; из ове дакле видимо онога времена људи дела, и по овим делом, ко је за похвалу, дужни смо га хвалити, а ко је за осужденије, дужни смо га осуждавати, био цар, папа, патријарх или светац. Коме ли се ово неповољно види, он усред подне затвара очи, и мора бити у мраку и слепоти.

Христјанство је, како сви знамо, раздељено на различна општества; свако општество и осим нас има своје свеце, за које ми нећемо нипошто да знамо: нек они говоре и вичу колико им драго, они су сами своје свеце начинили, нека их сами и држе, и нека их силом другима не намећу. На ови дакле исти и суштествени начин могли смо и ми наше начинити: ко нам је могао у томе заповедати? Није ли свак у својој кући господар? Не може ли он своје иконице на којем му драго од своји зидова привесити или приковати, и на ту се страну клањати? Овако свуда бива, овако и код нас.

Греци су људи као и остали људи, могли су се ласно преварити као и други, а ми од њи примили, пак се нашли у истом шкрипцу,

пак сад све друге за прелаштене држимо, а сами себе чисте као сунце. Кад смо тако готови све друге мунштрати и судити, није ли праведно и време већ да и сами себе мало промунштрамо и попросудимо? Чини ми се да је ово најпаметније. Кад су Греци и Латини од Христова апостола примили христјански закон, онда није било ни часнога древета, ни икона, ни свети телеса, ни моштију, ни костију, ни канона, ни ирмоса, ни тропара никаква, ни најмањег кондака. За све то блажени и свети апостоли нису ни речи ни слова нити знали нити мислили. А наши славенски народи примише христјанство неки од Греков, а неки од Латина. Но кад? На девет стотина година после апостола. Саде нек ми каже ко зна, шта се није могло за девет стотина година изумити и натрпати?

Блажен и преблажен велики цар Петар Росијски! И блажена утроба која га је носила! Јер да не би њега, би се до данас и магарећим ногама клањали! Већ су их почели били разносити, него њега просвети Бог, те их покупова и затрпа, да се тај покор и срамота христјанству не наноси и не чини. Што се јоште никада на свету није чуло било ни видило, проклето среброљубије то је већ наумило било учинити: да се христјани магарећим ногама клањају! Зашто ми, фала Богу, добро знамо и видимо да при простом народу почитовати једну вешт, клањати јој се и за чудотворну је држати, то ни длаке не отличествује.

Свак може видити, ко год оће, у синодическим књигама, да су и иконе и мошти само за просто почитаније (и то касно, силом и на љуту срамоту) допуштене, а сад су свуда те вешти чудотворне; а вешт чудотворна, то значи која имаде свемогућега Бога силу у себи. А нису ли, рећи ће ко, сен Петрова и Павлов убрусац у оно време немоштне исцељивали? За избавити људе од идолослуженија то је онда бивало. А сад кад, благодареније буди Богу, нисмо идолослужитељи, но познајемо и верујемо у Бога једнога, сад не требује ни убрусцем ни костима апостолскима клањати се кромје Богу вечному. Нити су апостоли никад до века ни помислили, да к својему поклоњенију народе и језике приведу, него к богопознанству, к богослуженију и к добродетељи.

Судимо дакле себе, и не бивајмо тако готови и брзи друге осуждавати. Читајмо прилежније и с великим вниманијем пресвето, божествено Христово евангелије, пак ћемо ту наћи ове речи: Не судите, да не осуждени будете, а то ће рећи: не мрзите и не гоните друге, ако хоћете да нисте мржени и гоњени; не проклињите, ако хоћете да нисте проклети; благосливљајте и љубите, ако желите да сте благословени и љубими; имајте мир мој и љубов моју, ако сте ради да сте моји ученици и братија моја, ибо ко слуша слово моје и ко твори вољу пославшаго мја, тај је брат мој и сестра и мати моја.

Ево, љубима браћо, христјанство! Ево православије, благочестије и сојединеније! Нејма ту Грека ни Латина, унијата ни неунијата.

Будимо само прави христјани, пак ћемо бити и овде колико је могуће на земљи благополучни, и по том во веки. Амин.

Конац баснама

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ

СТРАНА		СТОЈИ	ГРЕБА
I 33	10 ред горе	суетнејша	суетњејша
54	1 2 ред горе	сја, ем	всја, всјем
90	12 ред горе	нам	наш
93, 94, 164, 167, 176		христ'јанин	(без апострофа)
107	4 ред горе	неима	не има
137	1 ред горе	м	им
122	6 ред доле	споспјеше	поспеше
151	14 ред доле	развраштне	развраштене
II 23	8 ред доле	цело мудријем	целомудријем
85	12 ред горе	али	или
100	7 ред горе	именије	имјеније
115	15 ред горе	ичасљив	ичастљив

ПОГОВОР

I. У I и II свесци Басана (22 и 29 књига Српске Књижевне Задруге) прештампано је из Доситејева првог издања првих 310 страна. Остало, од 311 до 425 стране, прештампано је у II свесци Живота итд. (8 књига Српске Књижевне Задруге), а непрештампано из оригинала остаје од 425 до 451 стране, где има, уз кратак приступ, три чланка: збирка моралних поука и две моралне приповетке, све преводи.

II. Издање ово намењено је широкому кругу читалаца, зато није приређено тако како би се које год одступање од оригинала могло видети и у тексту издања. Али мало и има одступања од оригинала. Највише је измена у том што су целе реченице или тачком растављене или где треба састављене, што је интерпункција нешто другачија, што је распоред текста више раздељен на засебне одељке. Као што су више реченица, тако су у оригиналу доста често и више речи штампане заједно. И то је растављено. Али све су то само формалне измене.

III. Осим замене старога правописа (и стављања *т*, *и* место *ϑ*, *υ*) учињене су још ове измене:

1. Додано је *х* у *их* (и у 2 и 4 пад.) Доситеј и сам има неколико пута *их* (и *њих*) у оба падежа (више у 2), те је спрам тога у овом издању само следствено изведено оно што и оригинал има, а измена је ова учињена ради лакшега разумевања. У свим другим случајевима *х* је према оригиналу.

2. За *Ѣ*, онде где га оригинал не употребљује у црквенословенским речима или где га не употребљује за умекшање сугласника (нпр. болѣ), узет је нарочити знак (истакнуто е), те се по том у издању види како је Доситеј писао ѣ (па и погрешно „привѣзавали“ стављено је „привезавали“ I 121, а задржане су и неједнакости нпр. „лекарство“ и „лекарство“).

3. За *щ* узето је *шт*. Да је Доситеј тако изговарао щ, јасно је по туђим речима: щап, щампу, щалска, щудирао, мущрати, пащете, а и по речима: ущипци, нища, ощраше, ощру.

4. Оригинал нема слова за *ђ* и *џ*, него за прво има *ћ*, а за друго *ч* и *ж*. У издању је стављено свуда где треба *ђ* и *џ* (само је код речи Мажарску, мажарски, Мажари I 176 стављено *ђ*, а не *џ*).

5. Саставци као сњима, збогом, догодъ, саћуте итд. растављени су и стављено: с њима, с Богом, до год, сад ћу те

6. Оригинал има врло често удвојене сугласнике (у туђим речима и самогласнике). У издању је свуда узет један глас.

7. Гласовна претварања, која су у оригиналу неследствена (закаснѣнія и разяшнявают, исцѣли и изтражују), изведена су у овом издању, а тако и избацивања сугласника (али је нарочито остављено нпр. „христјански“, „египтјана“, а тако и „шчастљив“).

IV. У издању су од уредника заграде код натписа наравоученије онде где у оригиналу басна и наравоученије нису растављени, осим тога још где је додато по један слог или више због изостављања или скраћивања у оригиналу (II 36, 3 ред доле, II 37, 13 ред доле, II 57, 7 ред доле, II 117, 15 ред горе, II 123, 16 ред доле, II 135, 10 ред горе, превод).

Место *му* стављено је *јој* II 75, 3 ред горе. Место *η* стављено *и* II 101, 2 ред доле.

Остављено је Илијаду II 84, 5 ред горе, а треба Одисеју. Тако је остављено и флура (место фрула) II 65, 2 доле, 66, 2 горе.

Можда је у II 39, 10 ред доле место *По* требало *ио* и без тачке пред њим. И место „Дух!“ II 116, 1 ред горе можда је требало ставити „Ух!“ (према Лесингову оригиналу.)

V. Имаће књижевног интереса да се означи Доситејева употреба народних пословица: њих ће читалац наћи у I 8, 16 горе, 9, 6 доле, 12, 15 горе, 21, 3 доле, 51, 2 горе, 53, 18 горе, 60, 1 горе, 90, 6 доле, 116, 9 горе и 7 доле, 125, 15 горе, 136, 11 горе, 149, 7 доле, 156, 6 доле, 160, 7 доле, 168, 13 доле, у II 15, 12 горе, 35, 1 доле, 103, 6 доле, 117, 11 доле, 146, 3 горе.

Стил местимице излази на стих, било само ритмично, било са сликом. Таква су места: I 125, 14 горе, 174, 9 доле, II 70, 6 горе, 84, 11 горе, 85, 19 горе, 156, 12 горе.

А није на одмет забележити још, да Басне имају цитате свих туђих језика које је Доситеј знао: црквенословенски, грчки, латински, талијански, француски, енглески, румунски, немачки (енглески цитати су у

оригиналу наведени српским словима и по изговору, а у издању су враћени на енглески правопис).

VI. У регистру ће читалац наћи по азбучном реду:

1. Садржину басана по појединим питањима, која се расправљају у наравоученијама.

2. Имена лица и места.

3. Речник мање познатих речи, поред којега треба се послужити и опширнијим речником 8 књиге Српске Књижевне Задруге за речи којих овде нема и за објашњење српскословенских речи.

А. Н.

РЕГИСТАР

садржине басана по појединим питањима, која се расправљају у наравоученијама

РЕГИСТАР

имена лица и места

РЕГИСТАР

мање познатих речи

(Види и речник уз 8 књигу Српске Књижевне Задруге.)

ајдамак — батина
алтроке — најмање (tutt' altro che)
алфа — прво слово грчке азбуке
аман — смилуј се!
амвросија — боговско јело
анагност — читач
антихрист — противник Христове науке
апсолвирати — свршити школу
аратос — до врага!
аргуменат — основ (при тврђењу, доказивању)
Аргус — стражар (из грчке скаске)
армонија — склад, сагласност
арч — трошак
атар — допадање
аџија в. **хаџија**

багатела — ситница
бака — нуто! гле!
благовон — миришљав
блази — кушање
бљадословије — говор у ветар
бонци (бонза) (I 163) — свештеник Будине вере у Кини и Јапану
брамин (I 163) — свештеник индиски
Бријарej (грчка митологија) — див, цин
бунта (бунт) — побуна

винован — крив
вмењавати — сматрати
воспетити — спречити, стати на пут
Вријареос в. **Бријареј**

газета — талијански ситан новац
горест — жалост, горчина
грација — полубогиња (пратилица Венере), у даљем значењу: љупкост, чар, милина

демон — дух (између Бога и човека)
диакрисис — оцена
дисидемонски (начињена реч) — који је склон раздору, завади
дума — мисао

жезал — палица, штап, знак власти

зиждитељ — основалац, творац
злато-галонират — златом извезен
злоба — мана, рђавство
зловон — смрдљив
зограф — сликар

идол — лажни бог
илуминати (II 37) — просве-

ћепи, нарочито друштво у XVIII веку
инат — пркос

језуит — исусовац, члан калуђерскога реда (у римокатоличкој вери); у даљем значењу: непоштен
јеретик — отпадник (у чем) од вере
јерофант (I 164) — свештеник мисирски

кабала — сплетка, подвала
камерјунгфра — собарица
кардаш — брат
качество — особина
кесеџија — разбојник
колми — колико
коминџија — који чисти димњак
комплименат — поклон, љубазност
конат в. **торна конат**
котори — који
кредит поверење, веровање
Креуза — личпост у једном Еврипидову драмату
куриозан — занимљив, необичан, радознао

лавра — царски манастир
лаври — ловорови листови
лама (I 164) — татарски свештеник
литија — »молепствије«, захвална молитва, ход кад се моли
лише — чак
лутеран — присталица Лутеров

маг (I 163) — персиски свештеник
магистар — учитељ
мајде — заиста, збиља
мандарин — кинески чиновник
манихеји (II 50) — присталице Манесове (који је учио да има добро и зло божанство)
манторос — калуђерска хаљина
маће — пеге, мрље (macchia)
махијавелизам — извртање истине
меланхолија — сета
Метусал (Метусалем) — врло стар човек
молви — говори, виче
муза — богиња уметности
мумија — леш балсамован
мусеведа — беда
муселим — начелник

натура — природа
наравоученије — поука морална
невјежа — незналица
нектар — боговско пиће
нелесно — без ласкања

обманшчик — варалица
окајавати се — очајавати
омега — последње слово грчке азбуке
оракулум — пророштво
оспитал — болница
остерегавати се — чувати се
отшељник — који је напустио свет

паметозлобије — злопамћење
парасит — готован, чанколиз
парусија — већи дар манастиру
пастор — протестантски свештеник
паче — више
перука — лажна коса, власуља
пешкеш — дар
пече се — стара се
писати — сликати
подвиг — рад, прегнуће, јунаштво
помпа — украс, сјај
похљебник — који за дру-

гим срче, једе; чавколиз; слепа присталица
предика — беседа, проповест
предикатор — проповедник
прелаштеније — огрешај
проворљив — (који се вере) вешт, окретан
прозјабал — клица
прозјабеније — биљка
проскомидија — први део службе
процес — терање на суду, парница
проштитуирати — продавати (образ)

рабин — јеврејски свештеник
расколник — староверац (руски)
растљеније — труљење
ребелија — буна
реверенција — учтив поклон
резонирати — размишљати, разлагати
ритор (ретор) — беседник

саландар — милостиња за мртве
сапрлотирање — трпање туђих речи
сарказмус — поруга, исмевање
сатрап — старешина области (у Персији)
сентенција — изрека
символ — знак
синодични — што је од црквених сабора
скупост — тврдичење
соблазнити — навести на грех, огрешити се
софополитски — (начињена реч) од прилике: разум-градски, тј. разложан, паметан
стјажаније — тековина
стомах (и стомак) — желудац
сторицеју — сто пута
стропотивонаравни — наопаке, зле ћуди
сфера — круг

талант (таленат)—стари грчки новац (велике вредности)
титул — чин
торна конат — иде у рачун
тунејадац — готован, нерадник

ћитап — књига, писмено

ублажавати — славити
увештавати — саветовати
ужа се — обичај је

фаворит — миљеник, драг
фарисеј — побожан спољашње
францишкан — калуђер реда св. Фрање (у римокатоличкој вери)
фратар — брат, калуђер
фурија — полубогиња мучитељка

хамелеон — животиња која мења маст (боју)
хаџија — поклоник
хероизмус — јунаштво, одличност
хитрост — досетљивост, окретност

цекин — млетачки (златан) новац
церемонија — свечаност

швермерај — заношење
шпацир — шетња

ДОДАТАК

ПРАВИЛА
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

1.

У намери да потпомогне правилније ширење одабраних дела из лепе књижевности и из општекорисне поуке и тако да ствара књижницу за све редове народа, оснива се друштво, које ће се звати: „Српска Књижевна Задруга“ са седиштем у Београду.

2.

Српска Књижевна Задруга стараће се:

да критички припређује издања старијих и новијих књижевника српских;

да издаје одабранија дела из савремене лепе и опште корисне књижевности;

да предњачи избором у превођењу и позајмици из словенских, иностраних и класичких књижевности;

да у опште припомогне ширем развићу народне књижевности, олакшавајући издање и ширење књига свима средствима, која јој буду на расположењу.

3.

Српска Књижевна Задруга вршиће свој задатак издајући сваке године по једно коло књига према својим средствима. Једногодишње коло ипак не може обухватити мање од шест књига ни мање од шесет штампаних табака.

4.

Друштвена су средства: улози чланова оснивача и улагача, добит од проданих књига, поклони и завештања, на то одређени, и камата од сталнога капитала.

Али се од свега овога, одређенога за годишњи трошак, одбија 5 од сто и прилаже сталном капиталу.

5.

Стални друштвени капитал чине: улози чланова добротвора и поклони и завештања, на то одређени.

6.

Задруга ће примати и нарочита завештања, намењена на издање дела појединога српскога књижевника или на издавање какве засебне врсте корисних књига, које у њен задатак спадају.

7.

Према томе: друштвена су издања *редовна* и *засебна*. Редовна су издања, која се чине по чл. 3., а засебна по чл. 6.

8.

Задруга има чланове:

почасне (чл. 17 ових правила);

добротворе, који плаћају најмање сто педесет динара једном за свагда, или седамдесет и пет форината;

оснаваче, који плаћају десет динара на годину, или пет форината;

улагаче, који дају годишњи улог од шест динара, или три форинте.

Правна тела (школе, општине, друштва итд.) могу бити само чланови добротвори или оснивачи без права у члану 9.

9.

Оснивачи, који за двадесет година без прекида на време буду полагали свој улог, преводе се у добротворе и престају даље улагати.

Чланови почасни, добротвори и они оснивачи, који су после двадесетогодишњега беспрекидног улагања постали добротвори, добивају друштену повељу, и њихова ће се имена објављивати на друштвеним издањима.

10.

Сви чланови добивају сва редовна друштвена издања.

Чланови, који дају годишњи улог, не могу добити књиге, за ту годину издане, ако своју обавезу не испуне до дана, који ће управа одређивати.

11.

У управу може бити изабран члан добротвор или оснивач. Управу састављају: председник, потпредседник, тајник, књижничар, благајник и пет одборника.

12.

Управа се, према књижевним и економним потребама Српске Књижевне Задруге, може делити на одсеке.

13.

Знатнија се питања расправљају у седници целокупне управе.

14.

Сваке друге године иступа из управе коцком трећина чланова, а њихова се места попуњују скупштинским избором.

Тајник је стални члан управе, који не иступа по овим одредбама.

15.

Свако, у течају изборне периоде, упражњено место у управи попуњује сама управа.

16.

Управа бира у народу друштвене поверенике, преко којих стоји у вези са члановима, шаље књиге, прима улоге итд. Повереници не плаћају никакав улог, а добивају сва редовна друштвена издања и 2 од сто од новца који прикупе, у име трошкова преписке. Имена се повереника објављују преко новина и на друштвеним издањима.

17.

Управа може поједине поверенике, који се буду за дуже време живље заузимали за Задругу, предложити годишњој скупштини за одликовање особитим признањем или избором за чланове добротворе (без обавезе у чл. 8).

Управа може поједине књижевнике, заслужне за напредак Српске Књижевне Задруге, одликовати избором за почасне чланове Задругине.

18.

Управа одлучује о престанку права и дужности појединих повереника.

19.

Скупштина се Српске Књижевне Задруге састаје редовно сваке године о Ђурђеву дне. На скупштину долазе и одлучују чланови добротвори и оснивачи. Управа је дужна објавити сазив скупштине двадесет дана раније.

20.

На скупштини се врше ови послови: управа подноси извештај о своме књижевном раду и имовном

друштвеном стању за минулу годину заједно са извештајем раније изабраних прегледача; бирају се два члана за преглед друштвених рачуна у текућој години: попуњује се управа: бирају се на предлог управе друштвени повереници за чланове добротворе: одлучује се о измени ових правила на предлог управе или педесет чланова добротвора и оснивача; одлучује се о поднесеним предлозима.

21.

Предлози за скупштину редовно се подносе управи тридесет дана пре скупштине, и управа их на дневни ред ставља. Преко овог правила на самој скупштини учињени предлози примиће се на претрес само онда, ако тако одлучи две трећине присутних чланова. Предлози за промену правила објављују се у дневном реду у целини.

22.

Друштвена је рачунска година од првог јануара до тридесет првог декембра.

Управа ће прописати за свој рад пословник и одредити пословне дужности својим члановима, одсецима и друштвеним повереницима, а тако исто и сталну или привремену годишњу награду тајнику.

23.

Ако би се Српска Књижевна Задруга растурила, њено се имање поверава на чување Српској Краљевској Академији, а она ће бити дужна предати га оном друштву, које буде радило на задатку, на коме је Српска Књижевна Задруга радила.

24.

Потписатих седамнаест основалаца објавиће ова правила по прописима чл. 37 закона о јавним зборовима и удружењима, и започеће купити Српску

Књижевну Задругу по њеним правилима. Они ће, по истим правилима, вршити дужност управе до прве редовне скупштине.

У Београду, шеснаестог априла 1892 год.

Оснаваоци:

Андра Гавриловић, д-р В. Бакић, Дан. А. Живаљевић, Жив. Живановић, д-р Јован Јовановић-Змај, Јован Ђорђевић, Љ. Ковачевић, Љубомир Јовановић, Љуб. Стојановић, М. Ђ. Милићевић, д-р М. Јовановић-Батут, д-р Милан Јовановић, П. П. Ђорђевић, Свет. Вуловић, Свет. Николајевић, Стојан Новаковић, Урош Благојевић.

Да су на данашњој другој годишњој скупштини основна правила Српске Књижевне Задруге овако измењена и допуњена у чл. 8, 9, 12, 17 и 22. као што су ова правила, тврде

22 новембра 1895 год.
у Београду.

Председник
Српске Књижевне Задруге
Љ. Ковачевић

Тајник
Х. Лилер

Потпредседник
П. П. Ђорђевић

Благајник
У. Благојевић

Чланови:

Жив. Живановић
д-р Ј. Јовановић
д-р М. Јовановић-Батут
Љуб. Стојановић
Љубомир Јовановић
Андра Гавриловић

ДОБРОТВОРИ
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ
(уписани до 1 декембра 1896)

ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ СРБИЈЕ АЛЕКСАНДАР I

ЊЕГОВО ВИСОЧАНСТВО КЊАЗ НАСЛЕДНИК ЦРНЕ ГОРЕ ДАНИЛО

1. Г. Андра Николић, држ. саветник у пензији — Београд 150 д.
2. Г. Арса Поповић, за ћерку Јелену — Вел. Бечкерек 150 к.
3. Г. Аца Станојевић, штампар — Београд · · · · · · 150 д.
4. Београдска Задруга за међусобно помагање и штедњу 150 д.
5. Београдски Официрски Дом · · · · · · · · · · · · · 150 д.
6. Г. др. Богдан Медаковић, адвокат — Загреб · · · · 150 к.
7. Г.Г. Браћа Алатини, трговци — Солун · · · · · · 1000 д.
8. Г. Г. Браћа Ђорђе и др. Јован П. Папаотовић — Митровица · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 к.
9. Г.Г. Браћа Малићи, трговци — Босанска Градишка 150 д.
10. Г. др. Валтазар Богишић, професор и министар правде — Цетиње · · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 к.
11. Г. Васа Гавровић, великопродавац дувана — Ужице 150 д.
12. Г. Васа Мијатовић, гостионичар — Београд · · · · 150 д.
13. Г. Васа Петрачић, град. поджупан — Љубљана · · 150 к.
14. Г. Вељко Ђ. Рајковић, председник суда — Ћуприја · 150 д.
15. Г. др. Веса Николајевић, одветник — Ириг · · · · 150 к.
16. Г. др. Владан Ђорђевић, изв. посланик и пун. министар — Цариград · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
17. Г. Владимир Матијевић, трговац — Загреб · · · · 150 к.
18. Г. Владислав Алин, трговац — Земун · · · · · · · 150 д.

19. Војна Академија — Београд . . . . 150 д.
20. Врањска акционарска штедионица . . . . 150 д.
21. Његова Светлост Архиепископ г Георгије Бранковић — Срем. Карловци . . . . 150 к.
22. Главни Одбор Учитељског Удружења — Београд . . 150 д.
23. Главни Школски Одбор — Београд . . . . 150 д.
24. Г.Глигорије Барусковић, професор — Карловци . . 150 к.
25. Г. др. Давид Коњевић — Сомбор . . . . 150 к.
26. † Дамњан Спасић, предузимач, уписала га његова супруга Живка — Београд . . . . 150 д.
27. Г. Димитрије Властари, банкар — Цариград . . . 150 д.
28. Г. Димитрије Крсмановић, трговац — Београд . . . 150 д.
29. Г. Димитрије Стаменковић, београдски трговац и председник Трговачког Удружења и Београдске Берзе 150 д.
30. Г. Димитрије Ћирковић, трговац — Београд . . . . 150 д.
31. Г. Димитрије Чохаџић, секретар министарства спољних послова — Београд . . . . 150 д.
32. Г. Драгомир Петра Арамбашића — Београд . . . . 150 д.
33. † Драгутин Бранковић, инж. потпоручник, уписао га отац Стојан Бранковић, инж. потпуковник — Ниш 150 д.
34. Г. Драгутин Плајел, директор Реалке — Београд . 150 д.
35. Г. Ђорђе Вајферт, гувернер Нар. Банке — Београд 150 д.
36. Г. др. Ђорђе С. Ђорђевић, професор — Београд . . 150 д.
37. Г. Ђорђе Красојевић, адвокат — Срем. Карловци . . 150 д.
38. Г. Ђорђе Павловић, трговац — Београд . . . . . . 150 д.
39. Г. Ђорђе Симеуновић — Шид . . . . 150 д.
40. Г. Ђорђе М. Станојевић, проф. Вел. Школе — Београд 150 д.
41. Г. Живан Живановић, држ. саветник у пензији — Београд 300 д.
42. Г. Живојин П. Симић, начел. мин. просв. — Београд 150 д.
43. Задруга Телеграфско-Поштанска — Београд . . . . 150 д.
44. Зајечарски Официрски Дом . . . . 150 д.
45. „Зора“, друштво Срба ђака — Беч . . . . 150 к.
46. Г-ђа Зорка пл. Бајић — Беч . . . . 150 к.
47. Г. др. Иван Лазаревић, окр. лекар — Ужице . . . . 150 д.
48. Архимандрит г. Иларион С. Весић, ректор призренске православне богословије, за књижницу призренске православне богословије . . . . 150 д.
49. Г. др. Илија Вучетић, адвокат — Нови Сад . . . . 150 к.
50. Г. Илија Маргетић, министар у пензији — Београд 150 д.
51. Г. Илија Радовић, трговац — Крагујевац . . . . . 150 д.

52. Иришка Задруга за помагање и штедњу . . . . . . 150 к.
53. Г.Г. Јевта М. Павловић и Компанија — Београд . . 150 д.
54. Г. Јован Ђорђевић, проф. Вел. Школе у пензији — Београд . . . . 150 д.
55. Г. Јован Д. Јовановић, писар Државне Штампарије — Београд . . . . 150 д.
56. Ђенерал г. Јован Мишковић — Београд . . . . . . 150 д.
57. Г. Јован Ристић, краљ. намесник у пензији — Београд 150 д.
58. Г. Јово Петровић-Лучин — Дубровник . . . . . . 150 к.
59. † Јово Шорак-Бедо, срп. православ. протопоп—Ријека 150 к.
60. Г. Јосиф Чечелски, апотекар — Пожаревац . . . . 150 д.
61. Г. Јоца Ђуричић-Бирорац, трговац — Рума . . . . 150 к.
62. Г. Јоца Ж. Јовановић, трговац — Шабац . . . . . 150 д.
63. Г. Јоца Т. Радић — Суботица . . . . 150 к.
64. Гђа Јулка и Коста Миленковић, приватијери - Београд 150 д.
65. Г. Каменко Ј. Јовановић, књижар — Панчево . . . 150 к.
66. Архимандрит г. Кирил, настојник Српскога Подворја — Москва . . . . 150 д.
67. Г.Г. Кнежевић и Радовановић, трговци — Краљево . 150 д.
68. Књажевачки учитељски збор . . . . 150 д.
69. † Константин Вучковић — Сплет . . . . 150 к.
70. Г. Коста Васић — Босанска Градишка . . . . . . 150 к.
71. Г. Коста В. Недељковић, трговац — Београд . . . . 150 д.
72. Г. Коста С. Таушановић, управник Београдске Задруге за помагање и штедњу — Београд . . . . . . 150 д.
73. Г. др. Коста Николић, апотекар — Шабац . . . . . 150 д.
74. Г. Коста Петровић, професор — Крагујевац . . . . 150 д.
75. † Ђенерал Коста Протић, краљ. намесник — Београд 150 д.
76. Крушевачка Певачка Дружина . . . . 150 д.
77. Г. Лазар Аничић, трговац — Трст . . . . 150 к.
78. Г. Лаза Гавански — Сентомаш . . . . 150 к.
79. † др. Лазар Ђ. Докић, председ. Држ. Савета—Београд 150 д.
80. Г. Лазар Д. Драгичевић — Грац . . . . 150 к.
81. Г. Лазар Дунђерски, велетржац и економ — Нови Сад 150 к.
82. Г. др. Лаза Илић, окр. лекар — Зајечар . . . . . 150 д.
83. Г. Лаза Лађевић, трговац — Загреб . . . . 150 к.
84. Г. Лука Ћеловић, трговац — Београд . . . . 150 д.
85. Г. Љубомир Јовановић, професор — Београд . . . . 150 д.
86. Г. Љубомир Ковачевић, министар просвете — Београд 150 д.
87. Г. Љубомир Крсмановић, трговац — Београд . . . 150 д.

88. † Љубомир Ђ. Марковић, уписао га отац Ђурађ Марковић, трговац — Обреновац . . . . 150 д.
89. † др. Љубомир Радивојевић — Нови Сад - Каменица . 150 к.
90. Г. Љубисав Петровић, инж. поручник — Београд . 150 д.
91. Г. М. Анастасијевић — Винковци . . . . 150 к.
92. Г-ђа Марија удова Алексијевића — Сентомаш . . . . 150 к.
93. Г-ђа Марија Ф. Енгелхарта за Крстомира Петровића из Јездина, ср. трнавскога . . . . 150 д.
94. Г. Марко Стојановић, адвокат и вицегувернер Народне Банке — Београд . . . . 150 д.
95. Г. др. Мика Кондорош, велепоседник — Нови Сад . 150 к.
96. Г. Милан Јанковић, трговац — Велики Поповић . . 150 д.
97. † др. Милан Јовановић, проф. В. Академије—Београд 150 д.
98. Г. Милан Капетановић, проф. Вел. Школе — Београд 150 д.
99. Г. Милан Ђ. Милићевић, библиотекар — Београд . 150 д.
100. Г. Милан Мостић, адвокат — Београд . . . . 150 д.
101. Г. Милан Петровић, велетржац — Вуковар . . . . 150 к.
102. Г-ђа Милева Ристићка — Чачак . . . . 150 д.
103. Г. Милош Валожић, књижар — Београд . . . . . . 150 д.
104. Г. Милутин К. Драгутиновић, професор — Београд . 150 д.
105. Г. Милутин Марковић, члан Касационог Суда у пензији — Београд . . . . 150 д.
106. Његово Преосвештенство Епископ г. Мирон Николић — Пакрац . . . . 150 к.
107. Г. Мирослав Спајић, трговац — Митровица . . . . 150 д.
108. Г. др. Михаило В. Вујић, држ. саветник у пензији — Београд . . . . 150 д.
109. Г. Михаило Јовичић, трговац — Београд . . . . . 150 д.
110. Г. Михаило Павловић, трговац — Београд . . . . 150 д.
111. Г-ђа Мица Косте Протића — Београд . . . . . . 150 д.
112. Г. Младен П. Стојичевић, трговац — Београд . . . 150 д.
113. Г. Н. Н. — Б. Гр. . . . . 150 к.
114. Народна Банка — Београд . . . . 150 д.
115. Наставнице Више Женске Школе 1895-6 г. — Београд 150 д.
116. „Немања“, ложа слободних зидара — Ниш . . . . . 150 д.
117. † Нико Бошковић — Дубровник . . . . 150 к.
118. Г. Никола Манојловић, парох — Слатина . . . . . 150 д.
119. Г. Никола П. Пашић, пређ. председник министарског савета — Београд . . . . 150 д.
120. Г. др. Никола Радивојевић, адвокат Загреб . . . . 150 к.

121. Г. Никола Хаџи Тома, трговац — Београд · · · · · 150 д.
122. Архимандрит г. Нићифор Дучић — Београд · · · · 150 д.
123. Нишки Офици̂рски Дом · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
124. Окружни Одбор Ваљевски · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
125. Окружни Одбор Врањски · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
126. Окружни Одбор Крушевачки · · · · · · · · · · · · 150 д.
127. Окружни Одбор Моравски · · · · · · · · · · · · · 200 д.
128. Окружни Одбор Подрински · · · · · · · · · · · · · 150 д.
129. Окружни Одбор Пожаревачки · · · · · · · · · · · · 150 д.
130. Окружни Одбор Тимочки · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
131. Општина Града Пожаревца · · · · · · · · · · · · · 150 д.
132. Општина Града Смедерева · · · · · · · · · · · · · 150 д.
133. Осечка српска православна црквена општина · · · · 150 к.
134. Г. Пера П. Ђорђевић, држ. саветник у пензији—Београд 150 д.
135. Г. Перо Дрљача, трговац — Босански Нови · · · · 150 к.
136. Г. Петар Веселиновић, управник Народне Задруге — Карловци · · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 к.
137. Г. Петар Николић, трговац — Загреб · · · · · · · 150 к.
138. Г. Петар Петровић — Будва · · · · · · · · · · · · 150 к.
139. Прва београдска гимназија · · · · · · · · · · · · · 150 д.
140. Г. Риста И. Иванишевић, трговац — Мостар · · · · 150 к.
141. Г. Риста С. Поповић, трговац — Голубац · · · · · 150 д.
142. Г. С. Минх, индустријалац — Параћин · · · · · · · 150 д.
143. Његово Преосвештенство Епископ Жички г. Сава — Краљево · · · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
144. Ђенерал г. Сава Грујић, председник министарског савета у пензији — Београд · · · · · · · · · · 150 д.
145. Његово Високопреосвештенство г. Хаџи Сава Косановић, сарајевски митрополит у оставци — Уцињ 150 к.
146. Г. Сава М. Новаковић, трговац — В. Најштат · · 150 к.
147. Г. Сава Ж. Обрадовић, трговац — В. Градиште · · 150 д.
148. Г. др. Светислав Шумановић, адвокат — Загреб · · 150 к.
149. Г. Светозар Адамовић, трговац — Беч · · · · · · 150 к.
150. Г. Светозар Милосављевић, држ. саветник у пензији — Београд · · · · · · · · · · · · · · · · · · 150 д.
151. Г. Светозар Стаменковић, београдски трговац · · · 150 д.
152. Сентомашка српска црквена општина · · · · · · · · 150 к.
153. Г. Сима Р. Обрадовић, трговац — Београд · · · · 150 д.
154. Г. Г. Синови Димитрија Билића — Мостар · · · · 150 д.
155. „Слога“, богословско-књижевно друштво — С. Карловци 150 к.

156. Г. Спасоје Стевановић, трговац — Београд . . . . 150 д.
157. Срез Ваљевски, Округа Ваљевскога . . . . 150 д.
158. Срез Јадрански, Округа Подрињскога . . . . 150 д.
159. Срез Јасенички, Округа Подунавскога . . . . 150 д.
160. Срез Космајски, Округа Подунавскога . . . . . 150 д.
161. Срез Лесковачки, Округа Врањскога . . . . 200 д.
162. Срез Подгорски, Округа Ваљевскога . . . . 150 д.
163. Срез Пожешки, Округа Ужичкога . . . . 150 д.
164. Срез Пчињски, Округа Врањскога . . . . 150 д.
165. Срез Ресавски, Округа Моравскога . . . . 150 д.
166. Срем.-Карловачка Задруга за помагање и штедњу . 150 к.
167. Г. Стеван Јевтовић, златар — Београд . . . . . . 150 д.
168. Г. Стеван Крстић, трговац — Паланка . . . . 150 д.
169. Г. Стеван Поповић-Вацки, нар. заступник на Хрватскоме Сабору — Товарник . . . . 150 к.
170. Г. Стеван Тубић, сврш. ученик Трг. Академије — Шид 150 к.
171. Г-ђа Теодора Бошковић за женску школу Божа Бошковића — Дубровник . . . . 150 к.
172. Г. др. Тоша Недељковић, адвокат — Земун . . . . 150 д.
173. Г. Урош Благојевић, учитељ — Београд . . . . . 150 д.
174. Г. Урош Предић, сликар — Орловат . . . . 150 д.
175. Ученице Више Женске Школе 1895-6 г. — Београд 150 д.
176. Г. Филип Вујић, пређ. писар — Београд . . . . . . 150 д.
177. Г. Филип Јовановић, трговац — Крушевац . . . . . 150 д.
178. Г. Франц Енгелхарт, књиговезац — Београд . . . . 150 д.
179. Г. Хенрик Лилер, професор — Београд . . . . . . 150 д.
180. Храм Св. Апостола и Евангелисте Марка — Београд 150 д.

Фонд попа Михалаца

који се налази код Српске Књижевне Задруге
износи 1000 динара

ПОВЕРЕНИЦИ
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ
(који су се пријавили до 1 декембра 1896)

Алексинац — Г. Петар М. Илић, професор
Г. Тихомиљ Р. Ђорђевић, професор

Аранђеловац — Г. др. Негослав М. Велизарић, ср. лекар

Бадњевац — Г. Милутин Симић, свештеник

Београд — Г. Андра Аголић, контролор поште
Г. Анта Боди, председник трговачког суда
Г. Антоније Пантовић, начел. мин. ун. послова
Г. Благоје Т. Недић, порезник у пензији
Г. Благоје Д. Тодоровић, секретар мин. привр.
Г. Божидар Јанковић, ђенералшт. потпуковник
Г-ца Босиљка Бошковићева, учитељица
Г. Владислав А. Павловић, трговац
Г. Владислав Т. Спасојевић, секр. В. Школе
Г. Вукашин Ј. Петровић, министар у пензији
Г. Гаврило Р. Раденковић, трговац
Г. Данило А. Живаљевић, секретар Пор. Управе
Г. Данило Романовић, трговац
Г. Димитрије А. Голубовић, чин. Беогр. Задр.
Г. др. Ђорђе С. Ђорђевић, професор
Г. Живојин Р. Мишић, ђенералштабни мајор
Г-ца Зорка А. Васиљевићева, кл. учитељица
Г.Г. Јевта Павловић и Комп., трговци
Г-ца Јелисавета Исаковићева, учитељица
Г. Јован Димитријевић, штампар Фабр. дувана
Г. Јоца Константиновић, трговац
Г-ца Катарина Николићева, телеграфиста
Г-ђа Катарина П. Шарчевићка, учитељица
Г-ца Лепосава Бошковићева, предавач
Г-ца Лепосава Живковићева, учитељица
Г-ца Лепосава Николићева, учитељица

Г-ца др. Љубица Ђурићева, лекар оп. болнице
Г-ђа Љубица Чед. Марковића, кл. учитељ.
Г. Љубо Јоксимовић, књижар
Г. Милан О. Петровић, инж. Ж. Дирекције
Г. др. Милан Шевић, професор
Г-ђа Милева Св. Вуловићка, управ. В. Ж. Ш.
Г. Милорад П. Николић, трговац
Г. Милорад Петровић, професор
Г. Милош Валожић, књижар
Г. Михаило Крстић, рачуноиспитач царин.
Г. Михаило Ј. Миленковић, учитељ
Г. Никодим Ј. Васић, секретар мин. привр.
Г. Никола М. Богосављевић, телеграфиста
Г. Никола А. Николајевић, секр. Држ. Мон.
Г. Никола М. Ракић, професор
Г-ца Регина Јелишева, учитељица
Г-ца Савка Радичевићева, учитељица
Г. Светислав Н. Стајевић, арт. капетан
Г. Светозар М. Вражалић, благајник
Г. Светозар Томић, философ
Г. Сима А. Матић, трговац
Г. Спасоје К. Шуменковић, ср. писар
Г. Срећко П. Стевановић, учитељ
Г. Стеван У. Ђорђевић, учитељ
Г. Тодор Д. Мијалковић, благ. Упр. в. одеће
Г. Чедомиљ Јов. Марковић, капетан

Богатић — Г. Здравко Пауновић, свештеник
Бољковац — Г. Савко Филиповић, учитељ
Ваљево — Г. Војислав М. Андрић, књижар
Г. Јован Молнар, књижар
Г. Михаило Грујичић, учитељ
Варварин — Г. Милан Мишић, ср. писар
Вел. Крсна — Г. Војислав Н. Крупежевић, свештеник
Власотинци — Г. Велимир Миливојевић, ср. начелник
Г. Михаило К. Михаиловић, учитељ
Владичин Хан — Г. Крста Ц. Денић, учитељ
Врање — Г. Светолик Краљевачки, књиг. штед.
Голубац — Г. Божидар Михаиловић, ср. начелник
Гуча — Г. Сретен Марић, телеграфиста
Дервен — Г. др. Мита Николић, ср. лекар

Зајечар —	Г. Јован С. Тодоровић, ср. званичник
Јабуковац —	Г. Прока Дамњановић, учитељ
Јагодина —	Г. Сретен Ј. Николић, професор
Каран —	Г. Јевта П. Радовић, учитељ
Књажевац —	Г. Љубомир Јанковић, телеграфиста
	Г. Љубомир С. Јанковић, књижар
	Г. Љубомир Јојић, учитељ
Крагујевац —	Г. Велимир Стојковић, гимназиста
	Г-ђа Крупа Аћимовићка, упр. В. Ж. Ш.
	Г. Љубомир М. Протић, професор
	Г. Михаило П. Карић, учитељ
Краљево —	Г. Владимир М. Ђорђевић, наст. Р. Ш.
Крупањ —	Г. Михаило П. Голубовић, порезник
Крушевац —	Г. Димитрије Ј. Тричковић, професор
Лесковац —	Г. Мирко М. Поповић, професор
Липолист —	Г. Живојин О. Крстић, учитељ
Лозница —	Г. Влада Д. Илић, адвокат
	Г. Милан Настић, учитељ
Љубовија —	Г. Стеван Ђорђевић, пређ. порезник
Митровица —	Г. Коста Ђ. Милојевић, царинпк
	Г. Тодор Милетић, цариник
Неготин —	Г. Паун Димитријевић, учитељ
Ниш —	Г. Мића Л. Ивковић, учитељ
	»Његош«, дружина ђака гимназије
	Г. Светозар Томић, шеф канцеларије жел. радионице
Обреновац —	Г. Милан В. Лазић, пређ. порезник
	Г. Станиша Станишић, учитељ
Паланка —	Г. Васа Симић, учитељ
Петровац —	Г. Јеврем Јовановић, ср. начелник
Пирот —	Г. Јован Митровић, директор
	Г. Коста М. Поповић, суд. писар
	Г. Милан П. Зарић, професор
Пожаревац —	Г. Васа Живковић, ђакон
	Г. Васа Н. Петровић, професор
Пољна —	Г. Станоје М. Мијатовић, учитељ
Прокупље —	Г. Димитрије К. Славковић, окр. благај.
Прћиловица —	Г. Раша Митровић, учитељ
Ражањ	Г. Димитрије Миљковић, порезник
Рајац —	Г. Свет. Д. Милошевић, учитељ

Рача —	Г. Аврам А. Аврамовић, ср. начелник
	Г. Гаврило J. Ранковић, учитељ
	Г. Ђура Димитријевић, учитељ
Рашка —	Г. Васа Стојановић, поштар
Рогачица —	Г. Стеван П. Јовановић, учитељ
Рудник —	Г. Аца Ђорђевић, ср. начелник
Свилајнац —	Г. Никола Тодоровић, професор
	Г. Спира П. Станковић, ср. писар
Смедерево —	Г. Михаило Бобић, професор
Соко Бања —	Г. Љубомир С. Јанковић, књижар
Сурдулица —	Г. Илија Д. Златановић, ср. писар
Трстеник —	Г. Јован М. Вељић, учитељ
Ћићевац —	Г. Антоније Обреновић, учитељ
Уб —	Г. Драг. В. Јанковић, поштар
Ужице —	Г. Јован Дравић, предавач
	Г. Панта В. Ђукић, реалац
Црни Као —	Г. Витор Јелисијевић, учитељ
Џеп —	Г. Стерија Васиљевић, учитељ
Шабац —	Г. Јевђеније Марковић, ср. начелник
	Г. Павле Софрић, професор
	Г. Петар М. Суботић, свештеник

Бар —	Г. Андра В. Раденовић, учитељ
Подгорица —	Г. Захарије Гвозденовић, трговац
Цетиње —	Г. Павле Поповић, професор

СКУПЉАЧИ ПРЕТПЛАТЕ

ЗА КЊИГЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

(који су се пријавили до 1 децембра 1896)

Арач Врањево —	Г. Бранко Арадски, правник
Беловар —	Г. Томо Богојевић, шумар
Беч —	Г. Војислав Кујунџић, медицинар
Бобота —	Г. Драгутин Протић, парох

Будим-Пешта — Г. Јован Петровић, правник
Вараждин — Г. Лазар Богдановић, парох
Вел. Бечкерек — Г. Богдан Свирчевић, учитељ
Вел. Писаница — Г. Данило М. Илић, опћ. биљежник
Винковци — Г. др. Ђорђе Милашиновић, оп. лекар
Голубинци Г. Стеван Јаношевић, учитељ
Грац — Г. Петар К. Николић, медицинар
Даљ — Г. Спасоје Дедић, учитељ
Дарувар — Г. Сава Секулић, учитељ
Дицмо — Г. Лука Стојанац, трговац
Долово — Г. Миле Новаковић, учитељ
Доњи Лапац — Г. Милан А. Милићевић, рав. учитељ
Доњи Осек — Г. Стева Страјинић, тајник цркв. општине
Дрљаче — Г. Родољуб Пајић, парох
Дубровник — Г. Јован Бућин, парох
Ердевик — Г. Милан Црнојачки, учитељ
Загреб — Г. Милан Николић, ликвид. Срп. Банке
Задар — Г. Михаил Драголовић, прото
Илок — Г. Јован Козобарић, админ. парохије
Инђија — Г. Радослав Марковић, парох
Ириг — Г. Василије Николајевић, прота
Јазак — Г. Васа Латинкић, парох
Карловац — Г. Г. Браћа Милићевићи, трговци
Карловци — Г. Паја Марковић, професор
Качфал — Г. Лазар Плавшић, учитељ
Кленак — Г. Антоније Апостоловић, парох
Книн — Г. Саво Ђ. Омчикус, трговац и посједник
Ковин — Г. Добривоје Павловић
Коларић — Г. Душан Малобабић, парох
Крижевци Г. Стојан Цар, чиновник штедионице
Манђелос — Г. Ђока Теодосијевић, бележник
Мартонош — Г. Тоша Петаковић, учитељ
Меленци — Г. Коста Ристић, трговац
Меченачани — Г. Васо Бањанин, свештеник
Митровица — Г. Радивоје Поповић, уредник „Добротвора"
Наудовци — Г. Никола Дан. Ђекић, учитељ
Нова Градишка — Г. Василије Свилар, свештеник
Нови Сад — Г. Божидар Поповић, парох
Г. Лука Јоцић, књижар
Г. Тихомиљ Р. Остојић, професор

Новска —	Г. Јован Метлаш, кот. шумар
Обровац —	Г. Сима Миљуш, трговац
Окучани —	Г. Васо Вукдраговић, учитељ
Ољаји —	Г. Сава Стојаковић, парох
Пакрац —	Г. др. Петар Јовановић, кот. лечник
Панчево —	Г. Вељко Константиновић, учитељ
	Г. Јован Поповић, школ. надзорник
Перлез —	Г. Стојан Стакић, учитељ
Петриња —	Г. Јован Воркапић, катихета
	Г. Манојло Шумоња, учитељ у Учит. Школи
Плашки —	Г. Милета Скенџић, учитељ
Рума —	Г. Душан Поповић, учитељ
Сент Андрија —	Г. Ђура Малаћ
Сењ —	Г. Никола Радошевић, свештеник
Слатина —	Г. Лазар Савић, учитељ
	Г. Никола Манојловић, парох
Сивац —	Г. Милош Рајић, парох
Србобран —	Г. Ђура Страјић, свештеник
Ст. Градишка —	Г. Софра Татомировић, учитељ
Стара Пазова —	Г. Раде Мандић, рав. учитељ
Стари Футог —	Г. Коста Шијачки, учитељ
Суботица —	Г. дрнд. Јован Манојловић
Тараш	Г. Југ Станикић, свештеник
Темишвар —	Г. Душан Берић, учитељ
Турија	Г. Јован З. Медурић, учитељ
Херцег Нови —	Г. Вељко Радојевић
Черевић —	Г. Јоца Р. Марковић
Чуруг —	Г. Васа Теофановић, парох